

TahtaGemi

Deutschland 7,- € | Ausland 10,- €

3 aylık kültür, edebiyat ve fikir dergisi

75 yıl sonra
sahibine
kavuşan
Rum çeyizi

Mussolini'yi
vuran kadın

**VIOLET
GIBSON**

**GANİMET
TÜRKLER**

**GÖKTEN
YAĞAN HELVA**

İslam ülkeleri
böyle soyuluyor
HUMUS

**Nazım
Hikmet**
1902-1963

**Die Brücke
zwischen
Hektik und
Menschlichkeit**

TARİH
Goethe ve
Rahman Suresi

GÖNLÜN YOLDAŞI
Kuzeyin Oğlu:
Volkan Konak

EDİP AKBAYRAM
Gönül nasıl
aldırmaz?

NEŞET ERTAŞ
Bir Neşet Emmi geçti
şu "yalan dünyadan"

Ihr Druckpartner

Großformat

162 cm

Epson Surecolor SC80600L

162 cm
Mimaki UCJV300-160

**SAME DAY
LIEFERUNG***

Baupläne am selben Tag

Wir bieten für unsere Kunden, schnelle Produktion und Lieferung.
Wenn sie bis 12.00 Uhr Ihre Datei schicken, bekommen Sie bis
16:00 Uhr alle Pläne gefaltet zur Hand.

Digitaldruck

Konica Minolta C1070p
70 Seite pro Minute mit Finisher

SRA3

Egal was Sie brauchen, wenn Sie Drucksachen Bedarf
haben, rufen Sie uns einfach an. Wir haben immer
eine passende und günstige Lösung für Sie.

CAD-Druck Express

110 cm

Textildruck mit DTF

- Flyer
- Prospekte

- Broschüre
- Buchdruck

- Katalog
- Visitenkarten

- Einladungskarten
- Traukarten

GOLD UND SILBERPRÄGUNG | DIGITALISIERUNG | EXPRESS DRUCK

**WL WERBECENTER
-LANGEN.DE®**

Ohmstr. 6 | 63225 Langen • Tel: 06103 200 48 58 | Mobil: 0163 9 32 32 32
info@werbecenter-langen.de • www.werbecenter-langen.de

Adım Sebahattin!

Gazeteci-Yazar Murat Bardakçı'nın babası merhum İlhan Bardakçı'yı Bonn'da kaldığı dönemde fırsat buldukça ziyaret ederdim. Onun Türkiye'den kaçmasına neden olan hadiseyi kendisinden dinlemiştim. Çok duygulanmış, gözleri dolmuştu...

Amerika'nın Libya'ya karşı başlattığı saldırıya sebep olan bir bölgenin Osmanlı arşiv belgelerine göre, Libya toprağı olduğunu yazmış ve belgesini de ortaya koymuş. Amerikan elçisi direkt bir şekilde bu belgeyi yalanlamasını ve “*yanıldığımı*” söylemesini istemiş.

İlhan Hoca, “*Ben tarihçiyim, nasıl böyle bir şey yaparım, belge ortada iken*” demişti.

Tarihin kendi gerçeği vardır. Aynen aktarmak zorundasınızdır. Bu aktarımı yaparken de, kendi düşünceniz, dünya görüşünüzü yansıtmaya hakkına sahip değilsiniz.

Ben bunu bütün araştırmalarımda titizlikle uyguladım. Kahramanın dini, dili, ırkı benim için bir küçük ayrıntıdan öteye gitmez.

Avrupa'nın birçok yerinde oldukça bakımlı mezarlar arasında bazen oturur, “*Kimbilir nasıl bir hayat yaşadılar*” diye düşünürüm.

Çanakkale'de komutanlık yapan Otto Liman von Sanders'in Darmstadt kentindeki mezarını da ziyarete gitmiştim.

Bu ziyaretler esnasında benim için araştırma konuları da çıkıyor. Yine bir mezar ziyaretimde, 1. Dünya Savaşı'nda hayatını kaybeden Alman askerlerinin mezarlarının arasında yeralan Yahudi askerlerin mezar taşlarını gördüm.

Bu konuyu enine boyuna araştırmaya karar verdim. Ben insan öykülerini çok severim. Ve bu tarihi olaylar arasında, bir kişinin hikayesini araştırmak, belgeleri toplamak ve sonrasında bunu şiirsel bir şekilde kaleme almak bana büyük keyif verir. Mektuplardaki, “*Veda mektubunu şimdi yazın, belki uzun zaman yazamazsınız*” cümlesi beni çok sarstı.

Dergimizin bir sonraki sayısı için üzerinde çalıştığım Birinci Dünya Savaşı'nda ölen Yahudi askerlerle ilgili yaptığım tanıtım videosuna bazı seviyesiz yorumlar oldu. Pek adetim değil ama seviye olmayınca sildim bunları. “*Adın Sebahattin mi, Sebastian mı?*” diye soran bazı üslup sorunlu kişilere aslında cevap vermem. Ama iki laf etmeden de olmuyor.

Bir savaşta sadece “*ölenler*” vardır. Arkada kalanlar, kimine “*kahraman*”, kimine “*hain*” der. Bizler gibi acıları, sevinçleri, umutları olan, geride kendilerini seven insanlar bırakan, gencecik insanlar.

Önemli olan iyi insan olmaktır oysa.

İyi insan olmadıktan sonra “*Müslüman*”, “*Hristiyan*” ya da “*Yahudi*” olmuşsun neye yarar?

Saygılarımla..

Sebahattin Celebi

Yayın Yönetmeni
Chefredakteur
Sebahattin Çelebi

Yazı İşleri Müdürü
Sabri Uçar Çalışkan

Bu sayıda katkıda bulunanlar
Mitwirkende

Kemal Yalçın | Bochum, Almanya
Dr. Sine Aras Akten | New York, ABD
Erdal Çolak | Kopenhag, Danimarka
Talih Seval Tuncer | Essen, Almanya
Mehmet Yıldız | Moers, Almanya
Gülhan Meşeli | Voralbserg, Avusturya
Enis Behiç | Malmö, İsveç
Amir Mahdevi | Tahran, İran
Adil Ömer Erdem | İstanbul, Türkiye
Gamze Çınar | Duisburg, Almanya
Osman Sönmez | Moskova, Rusya
Fatma Yiğit Berber | İzmir, Türkiye
Selma Onater | Darmstadt, Almanya
Hürrem Erman | Frankfurt, Almanya
Semra Işık Aydın | Manisa, Türkiye
Muhterem Uysal | Nancy, Fransa
Erdal Pektaş | Frankfurt, Almanya
Şükrü Uyanık | Frankfurt, Almanya

Youtube | @tahtagemi
Instagram | @tahtagemi

E-Mail: editor@tahtagemi.net

Görsel Tasarım ve Baskı
Grafik / Druck
Werbecenter-Langen.de

Web Tasarım
Cihan Manap
Werbecenter-Langen.de

ISSN: 2944-8751

Adres: Ohmstr. 6, 63225 Langen

info@tahtagemi.net
http://www.tahtagemi.net
Tel. +49 6103 200 48 58

4 Generallerin Kürt avcısı

Binbaşı Esat Oktay Yıldırım, mahkumlar arasında "Kürt Avcısı" olarak anılıyordu. Yanında her zaman "Co" adını verdiği Alman çoban köpeği vardı. Bir gün koğuşa girdiğinde, mahkumları köpeğe selam vermek için sıraya dizdi. "Co'yu selamlayın, o sizden daha değerli!" diye bağırdı.

8 Bir Neşet Emmi geçti şu 'yalan dünyadan'?

O yorgun bir toprağın çocuğuydu. İtildi, kakıldı, küçük görüldü. Ama söylediği türküler o kadar bizdendi ki; hepimizin evinin baş köşesine "Neşet Emmi" olarak oturdu.

12 Humus

"Beşte bir" anlamına gelen humus kelimesi, İslâm hukuku literatüründe ganimetlerden ve bu hükümde olan mallardan kamu adına, belirli alanlarda sarf edilmek üzere alınan beşte birlik (yüzde yirmilik) pay anlamına geliyor.

18 Mavi gözlü dev: Nazım

1929'da yayınlanan ilk kitabı "835 Satır"la, Türkçe'de Divan ve Halk şiirinin kaynaklarından yararlanıp, o geleneği geliştirip modern bir şiir oluşturduğunu kanıtlamış, serbest nazmın ilk uygulayıcısı olarak, çağdaş Türk Şiirinin öncüsü olmuştur.

24 Kadının serüveni: Hem ışık, hem gölge

26 Ganimet Türkler

Wolff Christoph Lustig'in hikâyesi, tarihin tozlu sayfaları arasında bir ışık gibi parlıyor; hem umudun hem de insan iradesinin sessiz bir zaferi. .

30 "Babam Stalingrad'da"

Stalingrad'da kaybedilen 91.000 Alman askerinin çoğu evliydi ve geride çocuklar bırakmıştı. 1943 baharında, Almanya'nın ilkokullarında, öğretmenler "babanızın mesleği nedir?" sorusuna verilecek cevapları duymaktan korkar olmuşlardı: "Babam Stalingrad'da..

36 Putin nereye gidiyor?

Jolani'nin terör suçları, ideolojik bir fanatizmle mi yoksa pragmatik bir güç arayışıyla mı şekillendiği sorusunu akla getiriyor.

38 105 yıl sonra komşumuzla buluştuk

Bir torba toprak ile üç ayrı saksıya Honaz'dan götürdüğü kırmızı gülü, fesleğeni ve kafiyei dikmiş.

40 76 yıl sonra sahibine kavuşan Rum çeyizi

Babam Sofiya'ya bakmış, Sofiya da babama! Bir daha birbirlerini görememişler! Dedem ve ninem emanet çeyizleri ölünceye kadar saklamışlar. "Emanete hıyanet olmaz! Çeyizler kızların namusudur! Dokunulmaz! Gidenler ya 40 gün, ya 40 yıl sonra geri gelirler!" demişler. Fakat gidenler bir daha geri gelmemiş!

44 En son rüyalar ölür

Bir çocuk felci mağduruyken başlayan, 80 darbesinin karanlığından sıyrılan, türküleri bir direniş manifestosuna dönüştüren sanatçının ardından... Edip Akbayram'ın hikâyesi, sadece bir müzisyenin değil, Anadolu'nun isyanının ve umudunun da hikâyesidir.

48 SIRRI, 'BARIŞ'

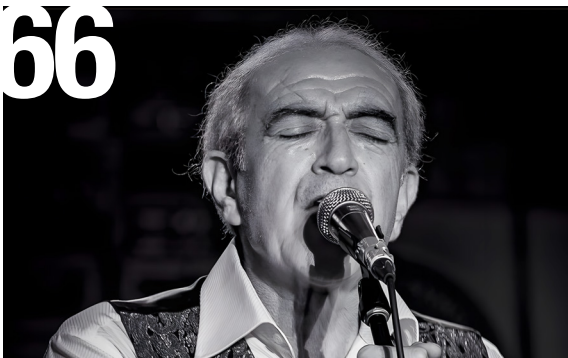
52 Goethe'nin iki yanını birleştiren Rahman suresi

56 Violet Gibson

58 Yapay zeka dost mu tehdit mi?

60 CDU: Küllerden doğuş, iktidar ve dönüşüm

Bir çocuk felci mağduruyken başlayan, 80 darbesinin karanlığından sıyrılan, türküleri bir direniş manifestosuna dönüştüren sanatçının ardından... Edip Akbayram'ın hikâyesi, sadece bir müzisyenin değil, Anadolu'nun isyanının ve umudunun da hikâyesidir.

62 Dost olarak öldüler

İzmirli Ermeni asker Agop Balyan'ın günlüğünden (3 Ağustos 1915): "Bugün amele taburuna nakledildim. Artık silah taşımama izin vermiyorlar. Söylemediler ama anlıyorum, bize güvenmiyorlar. Doğuda olanlardan sonra... [Ermeni Tehciri'ne atıfta bulunuyor] Arkadaşlarım İbrahim ve Hasan beni teselli etmeye çalışıyor. 'Canın sağ olsun, en azından ateş hattında değilsin' diyorlar. Haklılar belki de. Ama insanın kendi vatanında güvenilmez sayılması ne acı. Ben bu topraklar için savaşmak istemiştım

66 Gönül nasıl aldırılmaz?

Bir çocuk felci mağduruyken başlayan, 80 darbesinin karanlığından sıyrılan, türküleri bir direniş manifestosuna dönüştüren sanatçının ardından... Edip Akbayram'ın hikâyesi, sadece bir müzisyenin değil, Anadolu'nun isyanının ve umudunun da hikâyesidir.

70 Kuzeyin oğlu

74 Ah bu şarkılar

80 Buz üzerinde satranç

82 Tahran'da bahar korkusu

84 Die Brücke zwischen Hektik und Menschlichkeit

86 Benim göçk hikayem

88 Gökten yağın helva

94 Propagandanın kodları

ENİS BEHİÇ MALMÖ

Gece yarısı, Diyarbakır'ın soğuk duvarları arasında, 5 Nolu Askeri Cezaevi'nin demir kapıları bir kez daha gıcırdadı. Yirmi dört yaşındaki Mehmet, gözleri bağlı, ellerinde kelepçelerle içeri sürükleniyordu. Daha kapıdan girer girmez kullaklarında cınlayan çığlıklar, onu bekleyen karanlık günlerin habercisiydi.

“Hoş geldin terörist!” diye bağırdı gardiyan, yüzünde sadistçe bir gülümsemeyle. “Buradan insan olarak çıkamazsın

Mehmet'in **“hoş geldin dayaağı”** tam üç saat sürdü. Sekiz gardiyan sırayla coplarla, kalaslarla, tekmelerle ona saldırdı. Baygınlık geçirdiğinde üzerine soğuk su dökerek uyandırıyor, işkenceye devam ediyorlardı. Kanlar içinde 40 kişilik koğuşa atıldığında, diğer mahkumlar sessizce ona baktı. Gözlerinde aynı acıyı görebiliyordu - hepsi bu **“karşılama töreninden”** geçmişti.

Esat Oktay Yıldırım: İşkencenin Simgesi

Diyarbakır Cezaevi'ndeki vahşetin baş sorumlusu ve uygulayıcısı, Binbaşı Esat Oktay Yıldırım'dı. 1949 yılında Çanakkale'de doğan Yıldırım, 1980 darbesi sonrası Diyarbakır Cezaevi'nin komutanlığına getirilmişti. Özel olarak işkence teknikleri konusunda eğitim aldığı söyleniyordu. Amerika'daki Guantanamo ve Güney Amerika'daki diktatörlük dönemlerinde kullanılan işkence yöntemlerini Diyarbakır'da sistematik hale getirmişti.

Esat Oktay, siyah üniforma ve siyah botuyla tanınırdı. Cezaevinde bir kral gibi dolaşır, mahkumlar için **“terörist haşerat”** ifadesini kullanırdı. Yanından hiç ayırmadığı **“Co”** adlı Alman çoban köpeği, onun korku imparatorluğunun sembolüydü. Mahkumları köpeğine selam vermek zorunda bırakır, itaat etmeyenleri köpeğe saldırtırdı.

“Burada Allah yok, peygamber izne çıktı. Burada sade-

ce ben varım!” sözü, onun cezaevindeki mutlak hakimiyetini gösteriyordu. İşkence seanslarına bizzat katılır, bazen saatlerce süren işkencelerde yorulduğunda diğer gardiyanlara devredip izlerdi.

Yıldırım'ın işkence repertuarı genişti: Elektrik verme, Filistin askısı, fare hücresi, tazyikli su, cinsel işkence, dışkı yedirme... Fakat en çok, Türklük vurgusuna dayalı sistematik kimlik yıkımı ile anılırdı. Kürt mahkumları **“Türküm, doğrudum, çalışkanım”** demeye zorlar, Türkçe bilmeyenleri insanlık dışı cezalara çarptırırdı.

Generallerin İşkence Merkezi: Diyarbakır Cezaevi'nin Karanlık Günleri

Generallerin Kürt Avcısı “Burada Allah yok, Peygamber izinde’

Binbaşı Esat Oktay Yıldırım, mahkumlar arasında **“Kürt Avcısı”** olarak anılıyordu. Yanında her zaman **“Co”** adını verdiği Alman çoban köpeği vardı. Bir gün koğuşa girdiğinde, mahkumları köpeğe selam vermek için sıraya dizdi. **“Co’yu selamlayın, o sizden daha değerli!”** diye bağırdı. Mehmet, bu aşağılamaya dayanamayıp kafasını çevirdiğinde, Esat Oktay'ın emriyle diğer mahkumlar tarafından dövölmeye zorlandı. **“Ya o döver, ya siz döversiniz. Seçim sizin,”** diyordu gardiyan.

T.C.

CEZA VE TEVKİF EVİ

18

“Sen Türksün, Kürt diye bir millet yok,” diye bağırırdı mahkumların yüzüne. “Sizi adam edeceğim, Türklüğünüzü hatırlatacağım

Bir keresinde, mahkumların marş söylemediğini düşünerek tüm koğuştan avluya çıkarmış, çınlıplak soydurmış ve saatlerce kar üzerinde beklemeye zorlamıştı. Dokuz mahkum donarak ölmüştü.

Esat Oktay’ın gözündeki çocuklar bile düşmandı. On üç yaşındaki mahkumlara bile aynı işkenceleri uygulattırır, *“Kürtler teröristler büyük terörist olmasın”* derdi.

Cezaevinde kimyasallarla dolu büyük bir havuz vardı. Mahkumlar bu havuza atılır, derileri yanana kadar bekletilirdi. Esat Oktay, bu işkence sırasında kahkahalarla gülerdi. *“Hepinizi eriteceğim,”* derdi.

Mehmet, bir gece yarısı işkence odasına götürüldüğünde Esat Oktay’la ilk kez yüz yüze geldi. Odasının duvarında *“Ya Sev Ya Terk Et”* yazıyordu. Masasının üzerinde işkence aletleri diziliyordu.

“Sen Kürt müsün, Türk müsün?” diye sordu Yıldırım.

Mehmet sustuğunda, Esat Oktay hışımla yerinden kalktı. *“Köpeğime selam vermeyecek misin?”* diye bağırırdı. Co, Mehmet’in bacaklarına saldırdı, parçalamaya başladı. Yıldırım kahkahalarla gülüyor, *“Co, o bir terörist, hak ettiğini ver ona,”* diye köpeğini teşvik ediyordu.

Esat Oktay Yıldırım’ın emriyle, mahkumlar birbirlerine işkence yapmaya zorlanıyordu. *“Ya arkadaşına işkence yaparsın, ya da ikinize daha beterini yaparım,”* derdi. Bu psikolojik işkence, mahkumlar arasındaki dayanışmayı kırmak için tasarlanmıştı.

Esat Oktay’ın Sonu

Esat Oktay Yıldırım, 1984 yılında Diyarbakır Cezaevi’ndeki görevinden ayrıldı. Bazı kaynaklara göre terfi ettirilmiş, bazılarına göre ise uluslararası baskılar sonucu görevden alınmıştı. İstanbul’a tayini çıktı ve İstanbul Halkalı Topçu Okulu’nda göreve başladı.

İşkence rejiminden kurtulan mahkumlar için Esat Oktay ismi, kabusların simgesiydi. Ancak bu kabus, 1988 yılında sona erdi. Esat Oktay Yıldırım, 1 Ekim 1988’de İstanbul’dan Ankara’ya giden bir otobüste suikasta uğradı. PKK üyesi olduğu iddia edilen Vedat Aydın tarafından öldürüldüğü belirtildi. Suikastın, Diyarbakır Cezaevi’ndeki işkencelerin intikamı olduğu söylendi.

Yıldırım’ın ölüm haberi, eski mahkumlar arasında farklı duygular uyandırdı. Bazıları için adalet yerini bulmuştu, bazıları için ise gerçek adalet, onun mahkeme önünde hesap vermesi olurdu.

Esat Oktay Yıldırım’ın mezarı, Edirnekapı Şehitliği’nde bulunuyor. Bazı çevreler tarafından *“görev şehidi”* olarak anılsa da, birçok insan hakları savunucusu ve eski mahkum için o, modern Türkiye tarihinin en acımasız işkencecilerinden biri olarak hafızalarda kaldı.

Diyarbakır Cezaevi’ndeki uygulamaları, sadece kişisel inisiyatifi değil, sistemli bir devlet politikasının parçasıydı. Yıldırım gitti, ama kurduğu sistematik işkence düzeni uzun yıllar

devam etti. Cezaevindeki işkenceler 1980’lerin sonlarına doğru azalsa da, izleri mahkumların bedenlerinde ve ruhlarında silinmez izler bıraktı.

Esat Oktay Yıldırım’ın uyguladığı işkence yöntemleri, daha sonra yayımlanan kitaplarda, belgesellerde ve mahkum anılarında detaylı olarak anlatıldı. İnsanlık dışı uygulamaları, Türkiye’nin yakın tarihinin en karanlık sayfalarından biri olarak kaydedildi.

Cezaevinde Hayat

Sabah 5’te düdükle sesliyle uyandırıldılar. Koğuştan ortasında çınlıplak soyunmaya zorlandılar. Avluda buz gibi havada, çıplak vücutlarıyla saatlerce İstiklal Marşı söylemeye ve *“Bir Türk Dünyaya Bedeldir”* sloganlarını tekrarlamaya zorlandılar. Mehmet’in yanındaki genç adam, Kürtçe *“yapamıyorum”* dediği için hemen koğuştan çıkarıldı. Akşama döndüğünde onu tanıyamadılar; yüzü şişmiş, dişleri kırılmış, kulaklarından kan geliyordu.

Gardiyan şef Esat Oktay, mahkumlar arasında *“Kürt Av-*

Esat Oktay Yıldırım'ın mezarı, Edirnekapı Şehitliği'nde bulunuyor. Bazı çevreler tarafından "görev şehidi" olarak anılsa da, birçok insan hakları savunucusu ve eski mahkum için o, modern Türkiye tarihinin en acımasız işkencecilerinden biri olarak hafızalarda kaldı.

cısı" olarak anılıyordu. Yanında her zaman "Co" adını verdiği Alman çoban köpeği vardı. Bir gün koğuşa girdiğinde, mahkumları köpeğe selam vermek için sıraya dizdi.

"Co'yu selamlayın, o sizden daha değerli!" diye bağırdı. Mehmet, bu aşığılamaya dayanamayıp kafasını çevirdiğinde, Esat Oktay'ın emriyle diğer mahkumlar tarafından dövülme-ye zorlandı. "Ya o döver, ya siz döversiniz. Seçim sizin," diyor-du gardiyan.

Cezaevinde yemek saatleri bile işkenceye dönüşüyordu. Çürümüş, böcekli yemekler önlerine konuyor, bitirmedikleri takdirde saatlerce dayak yiyorlardı. Bir keresinde, yemek yeri-ne leğenlerde dışkı getirildi.

"Yiyin! Bu sizin yemeğiniz!" diye bağırdı gardiyanlar. Reddeden mahkumlar, sırayla "Filistin askısına" alındı. Kol-ları arkadan bağlanıp tavana asılan mahkumların omuz ek-lemleri çıkıyor, bazıları günlerce bu pozisyonda tutuluyordu.

Cezaevinde 13 yaşında çocuklar bile vardı. Küçük Azad, politik hiçbir bağlantısı olmadan, sadece bir gösteride bu-lunduğu için getirilmişti. Bir gece, gardiyanlar onu koğuştan aldı. Saatler sonra geri getirdiklerinde, çocuk konuşamıyordu. Gözleri boş boş bakıyor, titriyor, kimseyle iletişim kurmıyor-du. Daha sonra diğer mahkumlar, gardiyanların onu gece bo-yunca tecavüz ettiğini öğrendi.

Kadın koğuşlarında durum daha da korkunçtu. Ayşe, 22 yaşında üniversite öğrencisiydi. İşkence odasında cırtlıçplak soyulup tavana asıldı. Gardiyanlar elektrik verirken, diğerle-ri ona tecavüz etmeye çalıştı. Direnen Ayşe'ye, "Seni o kadar acımasızca cezalandıracağız ki, doğacak çocuğun bile bu-nun izlerini taşıyacak," dediler. Ayşe, bu işkenceden sonra bir daha asla çocuk sahibi olmadı.

Cezaevinde hücreler, insan pisliğiyle doluydu. Tuvalet- gitmek için izin verilmediğinden, mahkumlar bulundukla-rı yere dışkı yapmak zorunda kalıyordu. Sonra da bu pislğin içinde yaşamaya zorlanıyorlardı. Hastalıklar yaygındı. Verem, tifo, dizanteri gibi hastalıklara yakalanan mahkumlar tedavi edilmiyor, ölüme terk ediliyordu.

84 yaşındaki Hasan dede, oğlunun "suçuna ortak olmak-la" suçlanmıştı. Kalp hastası olmasına rağmen, saatlerce avlu-da güneş altında bekletildi. Yalvarmalarına rağmen su verilme-di. Birkaç gün sonra hücresinde ölü bulundu. Ailesi cenazeyi aldığı anda, vücudundaki işkence izleri açıkça görülmüyordu.

İşkenceciler, yeni yöntemler geliştirmekten asla vazgeçmi-yordu. "Fare hücresti" olarak bilinen bir odada, mahkumlar farelerle birlikte tutuluyordu. Aç bırakılan fareler, yaralı mah-kumların etlerini kemiriyordu. Bazı mahkumlar bu işkence-den sonra akli dengelerini yitirdi.

Kemal Pir, Hayri Durmuş, Akif Yılmaz ve Ali Çiçek, bu dayanılmaz koşullarda açlık grevine başladı. "İnsanca yaşam- istiyoruz," diye haykırdılar. Açlık grevinin 55. gününde Ke-

mal Pir hayatını kaybetti. Onu diğerleri izledi. Ölürken bile direniyor, insanlıklarını korumaya çalışıyorlardı.

Cezaevinde en korkulan işkencelerden biri de "Arap Şeyh" olarak adlandırılan yöntemdi. Mahkumun anüsüne cop sokularak iç organlarına zarar veriliyordu. Bu işkence so-nucunda birçok mahkum kalıcı sağlık sorunlarıyla yaşamak zorunda kaldı, bazıları hayatını kaybetti.

Hücrelerindeki mahkumların zihinlerini de kırmaya çalı-şıyorlardı. Gece-gündüz askeri marşlar, milliyetçi sloganlar ve propaganda yayınları durmaksızın hoparlörlerden veriliyor-du. Uyku yoksunluğu, mahkumların psikolojisini bozmak için kullanılan en etkili yöntemlerden biriydi.

Mehmet, beşinci ayında artık tanınmaz haldeydi. Otuz kilo kaybetmiş, saçları beyazlamış, gözlerindeki ışık sönmüş-tü. Bir gece, yanındaki ranzada yatan arkadaşı Deniz'in intihar etmesine şahit oldu. Kendini ranza demirine asmıştı. Gardi-yanlar, Deniz'in cesedini sürükleyerek götürürken, "Bir terö-rist daha eksildi," diye gülüyorlardı.

Güneşi görmek bile lükstü onlar için. Koğuş pencereleri kapatılmış, dışarıyla tüm bağlantıları kesilmişti. Aileleriyle gö-rüşmeleri ya tamamen yasaklanmış ya da işkence altında ger-çekleşiyordu. Aileler, evlatlarının durumunu öğrenmek için cezaevi önünde günlerce bekliyor, çoğu zaman boş dönüyor-du. Bir gün, uluslararası bir insan hakları heyetinin cezaevini ziyaret edeceği duyuruldu. Gardiyanlar telaşlandı. Koğuşlar alelacele temizlendi, işkence izleri olan mahkumlar gizlendi. Heyet geldiğinde, seçilmiş birkaç mahkum dışında kimseyle görüşmelerine izin verilmedi. O mahkumlar da, ailelerine zar-rar verilmekle tehdit edildikleri için gerçeği söyleyemedi.

Diyarbakır Cezaevi'nden sağ çıkabilenler, yaşadıkları travmayı hiçbir zaman atlatamadı. Birçoğu intihar etti, bazı-ları akıl sağlığını yitirdi, kalanlar ise kabuslarla dolu bir hayata mahkum oldu. İşkence izlerini sadece bedenlerinde değil, ruh-larında da taşıdılar.

Mehmet, üç yıl sonra serbest bırakıldığında, kollarını kul-lanamıyor, yürümekte zorlanıyor ve geceleri sürekli kabus gö-rüyordu. Dışarıda özgür olsa da, zihni hala o karanlık hücre-lerde hapisti. "Bizi öldürmediler, çünkü ölüm bir kurtuluş olurdu," diyordu titreyen sesiyle, "Bizi yaşayan ölümlere dö-nüştürdüler."

Diyarbakır Cezaevi, Türkiye'nin yakın tarihindeki en utanç verici sayfalardan biridir. İnsanlık onuru, bu duvarlar arasında sistematik olarak yok edilmeye çalışıldı. Yaşananlar, sadece bir cezalandırma değil, kimliksizleştirme ve kişisizleştir-me projesiydi.

O günlerden bugüne kalanlar, sessiz çığlıklar ve anlatıla-maz acılarla dolu anılar. Hayatta kalan mahkumların tanık-lıkları, insanlığın en karanlık yüzünü göstermekte, bu acıların bir daha yaşanmaması için tarihe not düşmekte.

Neşet Emmi

Bir Neşet Ertaş geçti şu “yalan dünyadan”

O yorgun bir toprağın çocuğuydu. İtildi, kakıldı, küçük görüldü. Ama söylediği türküler o kadar bizdendi ki; hepimizin evinin baş köşesine “Neşet Emmi” olarak oturdu. Onunla ağladık, onunla sitem ettik, onunla hüznlendik.

SEBAHATTİN ÇELEBİ FRANKFURT

O benim yakın köylüm, hemşehrim. Onun köyü ile bizim köyümüz yan yana. Bu yazıyı işte bu yüzden, sadece bir gazeteci olarak değil, aynı zamanda yakın köylüsü olarak yazmaya çalıştım.

Çocukluğumun en önemli figürlerindendi Neşet Emmi. Kırşehir'in ve daha sonra da bütün Türkiye'nin gariban köylerinde onun sesi yankılanır, onun türkülleri ile dertlenilirdi.

Peki kimdi Neşet Emmi!

Bu evlerin baş köşelerine bir *“ev ahalisi”* kadar samimane hislerle gönüllere alınan bu ozan kimdi?

Selda Bağcan onun için, *“Başka bir ülkede olsaydı, dünyaya çapında meşhur olurdu”* demişti röportajımızda.

Orta Anadolu'nun uçsuz bucaksız bozkırlarında köy düğünlerinde duyulmaya başladı onun sesi. Hüzün ve umut iç içe geçmiş, insanın varoluşunu, aşkını, acısını anlatan bir sesi vardı... *“Bozkırın Tezenesi”* olarak anılan bu büyük ozan, yalnızca bir müzisyen değil, Anadolu kültürünün taşıyıcısı, halk bilgeliliğinin sözcüsü, gönüllerin tercümanı oldu. Hayatı boyunca *“Ben sadece toprağın sesiyim”* diyen Neşet Ertaş, gerçekten de Anadolu'nun bağrından kopup gelen bir ses olarak kaldı zihinlerde...

Doğuştan ve Çocukluğu: Bir Ozanın İlk Adımları

1938 yılının soğuk bir kış gününde, Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesine bağlı Kırıtlar köyünde dünyaya geldi Neşet Ertaş. Doğduğu ev, dört tarafı toprak duvarlarla çevrili, damı toprak bir Anadolu eviydi. Babası, dönemin ünlü abdal müzisyenlerinden Muharrem Ertaş'tı. Anadolu abdalları, yüzyıllardır müzik geleneğini yaşatan, düğünlerde, şenliklerde sazlarıyla, sözleriyle halkın duygularına tercüman olan gezgin müzisyenlerdi. Neşet, daha konuşmayı öğrenmeden önce babasının sazının tellerine dokunmuş, kulağına babasının yanık sesi yerleşmişti. Küçük yaşta annesini kaybeden Neşet, babasının yanında köy köy, kasaba kasaba dolaşmaya başladı. Henüz sekiz yaşındayken babasıyla birlikte düğünlerde çalıp söylüyor, keman çalıyordu. Babasının ona öğrettiği ilk türkülerden biri *“Zahidem”* olmuştu. Küçük Neşet, bu türküyü çalarken köylüler hayran kalıyor, *“Muharrem Usta'nın oğlu babasını geçecek”* diyorlardı.

Okul yüzü görmeyen Neşet, hayatın okulunda eğitim aldı. Babası ona sadece müziği değil, hayatı da öğretti. *“Öğlum”* derdi Muharrem Usta, *“Sazı eline aldığında önce kendine çalacaksın. Kendini hissetmezsen, dinleyeni de hissettiremezsin. Sonra dinleyene çalacaksın. Dinleyeni hissetmezsen, seni dinlemez. En son da kazanca çalacaksın.”* Bu öğütler, Neşet'in hayat felsefesi oldu.

Usta-Çıracak ilişkisi: Babanın İzinde

Muharrem Ertaş, oğluna sazın inceliklerini, türkülerin makamlarını, söz söylemenin ustalığını öğretti. Abdal geleneğinde usta-çırak ilişkisi, baba-oğul ilişkisiyle iç içe geçmiştir. Neşet, babasının türkülerini dinleyerek, onun tezene vuruşlarını izleyerek büyüdü. Babasının tavrını özümsemi ama za-

manla kendi özgün tavrını da geliştirdi.

On üç yaşına geldiğinde artık kendi başına düğünlere gitmeye, para kazanmaya başlamıştı. Bir yandan düğünlerde çalıyor, bir yandan da kendi türkülerini besteliyordu. İlk bestelerinden biri olan *“Zahide'm”* türküsünü, köyünden bir kıza duyduğu platonik aşkla yazmıştı. Bu türkü, daha sonra onun imza eserleri arasına girecekti.

Neşet'in müziğinde, babasından aldığı miras ile kendi yaratıcılığı harmanlanıyordu. Bozlaklar, Orta Anadolu'nun bu yanık havaları, onun sesinde yeni bir ruh kazanıyordu. Uzun havalar, kırık havalar, halay havaları... Her birini kendi duygu dünyasından geçirecek yeniden yorumluyordu.

Ankara Yılları: Radyo ve İlk Plaklar

1950'li yılların başında Ankara'ya göç eden Neşet Ertaş, burada müzik kariyerinde önemli adımlar attı. Ankara'nın kenar mahallelerindeki düğünlerde, gaziolarda çalıp söylüyordu. O zamanlar Ankara, köyden kente göçün yoğun olduğu bir dönemde, Anadolu'dan gelen insanların buluşma noktasıydı. Neşet, bu insanların sesi oldu, onların özlemlerini, sevinçlerini, acılarını dile getirdi.

1957 yılında Ankara Radyosu'nda program yapmaya başladı. Radyo, o dönemde en etkili kitle iletişim aracıydı ve Neşet'in sesini geniş kitlelere ulaştırmasına vesile oldu. Aynı yıl ilk plağını çıkardı: *“Neden Garip Garip Ötersin Bülbül / Elif Kızın Örgüleri”*. Bu plak, büyük ilgi gördü ve kısa sürede satış rekorları kırdı. Ankara'da geçirdiği yıllarda müzik dünyasında tanınmaya başlayan Neşet Ertaş, bir yandan da aşk acısı çekiyordu. Sevdiği kızın ailesi, bir abdal müzisyeni damat olarak kabul etmemişti. Bu ayrılık, onun müziğini derinden etkiledi ve en acıklı türkülerinin ilham kaynağı oldu. *“Yazımı Kısa Çevirdin”*, *“Ah Yalan Dünya”*, *“Gönül Dağı”* gibi türküleri, bu dönemin ürünleri olacaktı...

Almanya Yılları: Gurbet ve Hasret

1970'li yılların başında, kızı Döne'nin tedavisi için Almanya'ya giden Neşet Ertaş, orada yaklaşık 30 yıl kaldı. Almanya'da inşaat işçiliği yaparak geçimini sağladı, ama müziği hiç bırakmadı. Almanya'daki Türk toplumu arasında sazi ve sözleriyle büyük saygı gördü, düğünlerde, derneklerde çalıp söyledi. Gurbet yılları, Neşet Ertaş'ın müziğine yeni bir boyut kattı. Vatan hasreti, memleket özlemi, türkülerine daha bir yankı, daha bir derinlik verdi. *“Gönül Dağı”* türküsünde söylediği gibi, *“Dost elinden gel olmazsa, şu gönlümün dağı sızlar”* diyerek içindeki sızıyı dile getiriyordu.

Almanya'da yaşadığı yıllarda Türkiye'deki müzik dünyasından uzak kalmayı tercih eden Neşet Ertaş, plak şirketlerinin tekliflerini geri çevirdi. Onun için müzik, para kazanma aracı değil, ruhun dışı vurumuydu. *“Ben türkü söylemiyorum, türkü beni söylüyor”* diyordu. Bu tavır, onu müzik endüstrisinin ticari kaygılarından uzak tuttu ve sanatını kendi özgünlüğü içinde sürdürmesini sağladı.

Türkiye'ye Dönüş: Yeniden Keşfedilen Değer

2000 yılında, uzun bir ayrılığın ardından Türkiye'ye dö-

nen Neşet Ertaş, burada büyük bir sevgiyle karşılandı. Artık *“Bozkırın Tezenesi”*, *“Anadolu Ozanı”* gibi unvanlarla anılıyor, genç müzisyenlere ilham kaynağı oluyordu. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde konserler verdi, festivallere katıldı. Bu konserlerde, her yaştan insan onun türkülerini hep bir ağızdan söylüyordu.

Türkiye’ye döndüğünde, müziğinin ne kadar geniş bir kitleye ulaştığını görmek onu şaşırttı. Üniversite öğrencileri, aydınlar, sanatçılar, hepsi Neşet Ertaş hayranıydı. O ise her zamanki mütevazı tavrıyla, *“Ben sadece türkü söylerim”* diyordu.

Ama herkes biliyordu ki, o sadece türkü söylemiyor, bir kültürü, bir geleneği, bir yaşam bilgisini aktarıyordu.

2006 yılında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’ne layık görüldü. Bu ödülü alırken yaptığı konuşma, onun insana ve hayata bakışını özetler nitelikteydi: “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın. İnsanı yaşatmanın ilk şartı ise ona saygı göstermektir. İnsanı yaşatan sevgidir, hoşgördür

Sonsuzluğa Yolculuk: Bir Ozanın Mirası

25 Eylül 2012 tarihinde, 74 yaşında hayata gözlerini yuman Neşet Ertaş, ardında zengin bir müzik mirası bıraktı. Yüzlerce türkü, onlarca albüm, binlerce gönülde yer eden bir ses... Ama belki de en önemlisi, insana, doğaya, yaşama dair bir bakış açısı, bir bilgelik...

Neşet Ertaş’ın cenazesi, doğduğu topraklara, Kırşehir’e defnedildi. Cenaze törenine binlerce kişi katıldı, Türkiye’nin dört bir yanından insanlar son yolculuğunda ona eşlik etti. Cenazeye katılanlar arasında devlet adamları, sanatçılar, akademisyenler olduğu gibi, köylüler, işçiler, öğrenciler de vardı. Bu, Neşet Ertaş’ın her kesimden insana dokunabildiğinin bir göstergesiydi.

Ölümünden sonra, müziği ve felsefesi üzerine kitaplar yazıldı, belgeseller çekildi, akademik çalışmalar yapıldı. Kırşehir’de adına müze açıldı, heykeli dikildi. Ama en önemlisi, türküleri dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam etti.

Müzikal Kimliği: Tezene ve Nefes

Neşet Ertaş’ın müziği, Orta Anadolu’nun geleneksel müzik formlarını içerir. Bozlaklar, uzun havalar, oyun havaları onun repertuarının temelini oluşturur. Bağlamayı kendine özgü bir tavırla çalar, tezeneyi adeta konuşur. Ses aralığı geniştir, bazen fısıltı gibi hafif, bazen feryat gibi güçlü söyler.

Şiirlerinde sade bir dil kullanır, ama bu sadelik içinde derin anlamlar gizlidir. Aşk, gurbet, hasret, ölüm, doğa, yaşam onun başlıca temalarıdır. Türkülerinde sıkça doğa metaforları kullanır; dağlar, ırmaklar, kuşlar, çiçekler onun dilinde insani duyguların sembolü haline gelir.

“Türkünün babası” olarak anılan Neşet Ertaş, sadece geleneksel müziğin taşıyıcısı değil, aynı zamanda yenileyicisidir. Geleneksel kalıpları korurken, kendi özgün yorumunu da katmış, böylece müziğe yeni bir soluk getirmiştir.

İnsan ve Hayat Felsefesi: Gönül Bağı

Neşet Ertaş’ın hayat felsefesinin temelinde insana saygı ve

sevgi vardır. *“İnsan olmaya geldik cihana”* diyen ozan, insanın değerini her şeyin üstünde tutar. Ona göre din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm insanlar saygıyı hak eder.

Abdal geleneğinden gelen hoşgörü ve tevazu, onun kişiliğinin ayrılmaz parçasıdır. Hiçbir zaman kendini öne çıkarmaz, hep *“ben bir türkü söyleyicisiyim”* der. Ünü ve saygınlığı arttıkça daha da alçakgönüllü olur.

Doğayla iç içe büyüyen Neşet Ertaş, doğanın ritmine, döngüsüne saygı duyar. Türkülerinde doğanın sesi, rengi, kokusu hissedilir. *“Bu dünyada ben bir misafirim”* diyerek, dünyada geçici olduğumuzun, doğaya ve diğer canlılara saygı göstermemiz gerektiğinin altını çizer.

Sonuç: Bozkırdan Yükselen Evrensel Ses

Neşet Ertaş, Orta Anadolu’nun bağrından kopup gelen ve evrensel değere dönüşen bir ozandır. Onun türküleri, sadece bir yörenin, bir kültürün değil, insanlığın ortak duygularının ifadesidir. Aşk, acı, sevinç, hasret gibi evrensel temaları işleyen türküleri, dünyanın her yerindeki insanların kalbine dokunur.

Ölümünden yıllar sonra bile türküleri aynı tazelikle söylenen Neşet Ertaş, Anadolu topraklarının yetiştirdiği en büyük ozanlardan biridir. Onun bıraktığı miras, sadece müzikal bir miras değil, bir dünya görüşü, bir yaşam bilgelidir.

“Aşkın aldı benden beni / Bana seni gerek seni” diyen Yunus Emre’nin, *“Dostun evi gönüllerdir / Gönüller yapmaya geldim”* diyen Hacı Bektaş Veli’nin yolundan giden Neşet Ertaş, gönül adamıdır. Onun müziği, gönülden gönüle bir köprü kurar, insanları birleştirir, ortak bir duyguda buluşturur. Bugün Neşet Ertaş’ın türküleri, Anadolu’nun dört bir yanında, büyük şehirlerin konser salonlarında, köy meydanlarında, ev oturumlarında, gençlerin dilinde, yaşlıların anılarında yaşamaya devam ediyor. Çünkü o, kendi deyişiyle, *“yüreğin sesi”*ydi. Yürekten gelen ses, hiçbir zaman susmaz.

Hier wird Essen zur Kunst.

Marktplatz 23, 35510 Butzbach | www.pastillo.de | 06033 974 7771
instagram | facebook | tiktok: **pastillo_butzbach**

SEBAHATTİN ÇELEBİ FRANKFURT

Günümüz İslam coğrafyasında akıl ermez zenginlikler içindeki devlet başkanlarının servetlerinin kaynağını hiç düşündünüz mü? Hiç çalışmadıkları halde, milyar dolarlık servetleri nasıl yaptıkları üzerinde düşünölmeye değer. Kur'an'daki Enfal suresine dayanak olarak verilen/alınan bazı tartışmalı fetvalarla devlet başkanlarının yer altı ve yerüstü zenginliklerinden elde edilen gelirin beşte birini almalarına varan tarihsel gelişim bizi uzun uzun düşünmeye mecbur bırakıyor.

"Beşte bir" anlamına gelen humus kelimesi, İslâm hukuku literatüründe ganimetlerden ve bu hükümde olan mallardan kamu adına, belirli alanlarda sarf edilmek üzere alınan beşte birlik (yüzde yirmilik) pay anlamına geliyor.

İslâm öncesi Arap topluluklarında da var olan bu kavram, İslâm'dan sonra ayrı bir hukuki forma kavuştu ve yeni bir model oluşturuldu.

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan İslâm Ansiklopedisi'nde Humus için, "Klasik dönem genel fıkıh kitaplarında zekât (rikâz) ve siyer (ganimet, fey, seleb) ana bölümlerinde veya kamu maliyesiyle ilgili 'el-emvâl' türü eserlerde ayrıntılı biçimde ele alınan humusun, Sünnî fıkıhında daha dar kapsamlı tutulmasına karşılık Şia fıkıhında ve uygulamasında ayrı bir önem kazanıp kurumlaştığı görölmektedir." deniyor.

İslâm tarihçilerinin büyük çoğunluğuna göre ilk Humus alma hadisesi Kureyş kabilesinden ele geçirilen ganimetlerden alındı.

Bu ganimetin beşte birini Hz. Peygamber'e ayırarak geri kalan kısmını savaşa katılan arkadaşları arasında paylaştırdığı kayıtlarda yer alıyor.

Enfâl Suresi'nin ilk ayetinde "enfâl" kelimesinin humus ve teşvik ödülü anlamında kullanıldığı görüşünden hareket edilecek olursa enfâl konusundaki tartışmanın Bedir Savaşı sonrasında başlamış olduğu düşünölmekte. Hz. Peygamber, mevcut gelenek uyarınca Bedir ganimetlerini taksim ederek beşte birini aldı.

"Sana ganimetleri soruyorlar. De ki: 'Ganimetler Allah'a ve Resûlü'ne aittir O halde siz gerçek müminler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin, Allah ve Resûlüne itaat edin.'"

Bedir savaşından sonra el-Enfâl Suresi'nin 68 ve 69'uncu ayetlerinin inmesiyle Humus'un helallığı dini olarak tescil edildi.

"Eğer Allah'ın daha önceden verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şeylerden dolayı size büyük bir azap dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganimetten helâl ve temiz olarak yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

Hz. Peygamber'in yaptığı ilk beşte bir alma (tahmîs) uygulaması-

Foto: shutterstock.com

Hz. Muhammed'den günümüz İslâm ölkeleri liderlerine

HUMUS

BEŞTE BİR

İslâm ölkeleri nasıl soyuluyor?

Bir rüşvet çarkı ve hırsızlık hikayesi

nın zamanı hakkında farklı görüşler bulunuyor:

İBN KESİR ve bazı İslam bilginleri, ilk kez Bedir Savaşı'ndan sonra humusun uygulandığını belirtmiş ve buna kaynak olarak da Hz. Ali ve Hz. Sa'd b. Ebu Vakkas'ın aktarımlarını dikkate alırlar.

Çoğunluk İslam bilginleri ise, Bedir'de humusun uygulanmadığı görüşünde.

İbn Sa'd, Bedir'den sonraki ilk humus uygulamasının İslâm'ın doğuşunda Medine'de yaşayan üç Yahudi kabilesinden biri olan Benî Kaynuka ganimetlerinde olduğunu belirtiyor. Müslümanlarla anlaşmalarını bozan Beni Kaynuka Yahudileri için, Hz. Peygamber üç gün süre tanır ve onların alacaklarını tahsil etmelerine izin verilir. Medine'yi terk etmek zorunda kalan Beni Kaynuka Yahudileri, çok sayıda silah ve silah yapımında ve kuyumculukta kullandıkları malzemeyi bırakırlar. Geride kalan ganimetten Hz. Peygamber üç kılıç, üç mızrak, iki zırh ve iki yay ile hazinenin beşte bir hakkını (*humus*) aldıktan sonra geriye kalanı gaziler arasında paylaştırır. Bu taksim, humusla ilgili âyetin (*el-Enfâl 8/41*) inmesinden sonraki ilk uygulaması kabul edilir.

Bazı rivayetlere göre ise ilk humus uygulaması Benî Ku-rayza Savaşı'nda gerçekleşti.

1500 yıl önceki bilgilerden bahsettiğimizi göz önüne alarak, ilk olarak ne zaman alındığından ziyade, asıl önemli olan konunun ayette belirtilen sınıflara nasıl ve ne şekilde dağıtıldığıdır.

Şahsın değil, devletin geliri

İslam hukukuna göre humus, kamu yararına sarf edilmek üzere devlet tarafından tahsil edildiği için, tıpkı zekât ve fey gibi "*devlet gelirlerinden biri*" hükmünde.

İslam Ansiklopedisi, humusu "*Humus selebin ayrılmasından sonra, fakihlerden bir kısmına göre ise ganimetten payları bulunmayan köle, kadın, çocuk ve ehl-i zimmet gibi yardımcı güçlere gazilerin paylarını geçmeyecek miktarda hizmet bedeli (radh) verildikten sonra kalan ganimetin beşte birlik kısmıdır.*" şeklinde tarif ediyor.

Sünnî Fıkah Ekollerine Göre Humus

Sünnî fıkah ekollerine göre humus, esasen savaş yoluyla ele geçirilen ve genelde ganimet olarak adlandırılan mallardan alınır. Ancak Hz. Peygamber'in ele geçirilen topraklarla ilgili uygulamaları arasında görülen bazı farklılıklar, Hz. Ömer'in Irak topraklarına daha farklı bir sistem uygulamış olması, savaşla ele geçirilen topraklardan humus alınıp alınmayacağı konusunda fakihlerin farklı görüşler ileri sürmesine imkân vermiştir.

Fey, Seleb, Define ve Madenler Konusunda Görüşler

Devlet Başkanının Kur'an'da belirtilen yerlere istediği gibi dağıtma yetkisine sahip olduğu fey; "*savaş yapılmadan elde edilen gelir*"i ifade ediyor. Ganimet ise, Enfal Suresi 1 ve 41. ayetlerde ifade ediliyor. İslam hukukçuları, Fey'in Haşr suresinin 7-10. ayetlerinde zikredilen kimselere dağıtılacağı, dolayısıyla bütün Müslümanlara ait olduğu görüşünde: "*Allah'ın, (fethedilen) belde halkının mallarından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz.*"

Şafii mezhebine göre ise, tıpkı ganimet gibi feyin de humusu (*beşte biri*) alınır, geri kalan beşte dört Peygamber'in hakkıdır.

Rikâz terimi, İslam'da maden, define ve hazine gibi ken-

İşte bazı İslam ülkeleri liderlerinin şahsi servetleri:

Ülke	Lider	Tahmini Servet (USD)
Brunei	Sultan Hassanal Bolkiah	28 milyar \$
Birleşik Arap Emirlikleri	Şeyh Mohammed bin Zayed Al Nahyan	30 milyar \$
Katar	Emir Şeyh Tamim bin Hamad Al Thani	2 milyar \$
Fas	Kral VI. Mohammed	5.8 milyar \$
Umman	Sultan Haitham bin Tariq	1.1 milyar \$
Suudi Arabistan	Veliaht Prens Mohammed bin Salman	18 milyar \$
Kuveyt	Emir Şeyh Meshal Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah	4 milyar \$
Bahreyn	Kral Hamad bin Isa Al Khalifa	4 milyar \$
Ürdün	Kral II. Abdullah	750 milyon \$
Malezya	Kral Sultan Abdullah Sultan Ahmad Shah	400 milyon \$
Türkiye	Recep Tayyip Erdoğan	500 milyon \$ - 250 milyar \$
		arasında tahminler bulunuyor

diliğinden yer altında bulunan veya insanlar tarafından yer altına gömülüp gizlenen her türlü kıymetli maden ve eşyayı ifade ediyor.

“Rikâzda humus vardır” hadisinden hareketle, yer altında bulunan maden, define ve hazinelerden beşte birinin vergi olarak alınacağına ittifak bulunmakla birlikte rikâzın mahiyeti ve muhtevası hakkında farklı görüşler vardır. Definenin rikâz kapsamına girdiği hususunda belli bir görüş birliği sağlanmış, fakat madenin rikâz kapsamına girip girmediği, dolayısıyla madende humus olup olmadığı tartışmalı kalmıştır.

Humusun harcama yerleri

Enfâl sûresinin 41. âyetinde humusun Allah’a, Peygamber’e ve onun yakın akrabasına, yetimlere, yoksullara ve yolculara ait olduğu belirtilmektedir:

“Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Peygamber’e, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer Allah’a ve hak ile bâtilin ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, (bunu böyle bilin). Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.”

Ekseri âlimler burada Allah’ın teberrüken ve söze başlangıç kabilinden anıldığını, dolayısıyla humustan Allah’a ayrılacak bir pay bulunmadığını söylemiştir.

Humus Payları Konusundaki Görüşler

Hanefî, Şafîi ve Hanbelî mezhepleri, Hz. Peygamber zamanında humusun bir pay Peygamber’e, bir pay yakın akrabasına ve birer pay da diğerlerine olmak üzere beş kısma bölündüğü kanaatini paylaşırlar.

Zevî’l-kurbâ (Yakın Akriba) Payı

Humus âyetinde zikredilen sınıflar içinde en fazla tartışma konusu olan sınıf yakın akrabadır (zevî’l-kurbâ). Bunların kimliği, humustaki haklarının sübût ve devamı gibi hususlarda değişik görüşler bulunmaktadır.

Bazı âlimler bütün Kureş’in, bazıları yalnızca Hâşimoğulları’nın, çoğunluk ise Hâşimoğulları ve Muttaliboğulları’nın zevî’l-kurbâ olduğunu belirtmişlerdir.

Hz. Peygamber’in vefatından sonra halifelerin, yakın akriba payı konusunda nasıl davrandıklarına dair çelişik rivayetler bulunuyor:

Resûl-i Ekrem’in kendi payı ile birlikte yakın akriba payının savaş hazırlığı için harcanması yönünde ağırlık kazanıyor.

Ömer b. Abdülazîz’in Peygamber’in payı ile yakın akriba payını Hâşimoğulları’na gönderdiği de ifade ediliyor.

Hz. Ali, İbn Abbas ve Ebû Ca’fer’den, yakın akriba payının Hz. Peygamber’in vefatı ile düşmediği kanaatinde oldukları yönünde rivayetler naklediliyor.

Mezheplere Göre Humusun Taksimi

Hanefî mezhebi

Hanefî mezhebine göre humus üç kısma bölünür:

Bir pay yetimlere, bir pay miskinlere, bir pay ibnûssebile (yolculuk esnasında muhtaç duruma düşmüş kimseler).

Bu üç sınıfa pay verilmesinin şartı fakirliktir. Hz. Peygam-

Kurtuba Halifesi III. Abdurrahman ve oğlu II. Hakem dönemlerinde, humus gelirlerinin büyük bir kısmı bilimsel çalışmalara aktarılıyordu. Kurtuba Kütüphanesi’nde, o dönemde Avrupa’daki bütün kütüphanelerin toplamından daha fazla kitap bulunuyordu. Tarihçi İbn Haldun’un kaydettiğine göre, kütüphanede 400.000’den fazla kitap vardı ve her birinin fihristi tutuluyordu.

ber’in humustan pay alma durumu, peygamberlik olduğu için vefatı ile birlikte bu pay düşmüştür.

Mâlikî mezhebi

Mâlikî mezhebine göre humus ve fey adı geçen sınıflara tahsis edilmeksizin bütün Müslümanlar için olup gerektiğinde onların yararına sarf edilmek üzere beytülmal konulur.

Şafîî mezhebi

Şafîî mezhebine göre humus beş kısma bölünür. Şafîî, humusun tamamen kamu yararına harcanacağını dile getirir.

Fey konusundaki ihtilâf dışında Hanbelî mezhebinin görüşü de Şafîîler’inki gibidir.

Hız. Peygamber, ilk zamanlarda humusu öncelikle toplumun karşılaştığı sıkıntılara harcamış, bundan artanı anılan sınıflar arasında dağıtmıştır. Sonraları mal çoğalınca humusu bir fon altında toplamış ve ihtiyaç oldukça ihtiyaç sahiplerine verilmiştir.

“**Humus**” kelimesi, “**beşte bir**” anlamına geliyordu. Bu sistem yalnızca savaş ganimetlerini değil, toplumun kaynaklarının adil dağılımını sağlayacak bir mekanizma olacaktı.

O dönemde, Medine sokaklarında yeni bir gelenek başladı. İslam tarihçisi İbn Sa’d’ın kaydettiğine göre, tüccarlar akşam pazardan dönerken kazançlarının beşte birini ayırıp

Mescid-i Nebi’ye getiriyorlardı. Hız. Muhammed’in bizzat nezaret ettiği bu paylaşımda, humus gelirleri titizlikle altı gruba ayrılıyordu: Allah’ın hakkı (*kamu yararı için*), Resulullah’ın hakkı (*liderlik sorumluluklarını yerine getirmesi için*), akrabalarının hakkı (*Haşimoğulları ve Muttaliboğulları*), yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar.

Medineli Cabir bin Abdullah’ın anlattığı bir olay, humusun uygulanışını canlı bir şekilde gösterir. Cabir’in kaydettiğine göre, bir gün Hayber Savaşı sonrası elde edilen ganimetler Mescid’e getirildiğinde, Hız. Muhammed önce ganimetin beşte birini ayırdı. Sonra bu beşte birlik kısmı da kendi içinde

bölüştürdü. Allah ve Resul'ü için ayrılan pay, kamu yararına kullanılmak üzere beytülmale konuldu. Akrabalarına düşen pay, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları arasında eşit olarak dağıtıldı. Kalan kısım ise yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara verildi.

Raşid Halifeler dönemi

Hiz. Muhammed'in vefatından sonra, Raşid Halifeler döneminde humus uygulaması, asıl anlamına sadık kalarak devam etti. İslam tarihçisi Taberi'nin aktardığına göre, halifeler kendi ihtiyaçları için devlet hazinesinden çok sınırlı miktarlar alıyorlardı.

Hiz. Ebu Bekir halife seçildiğinde ilk iş olarak Ebu Ubeyde'yi hazinekar tayin etti ve kendisine çok mütevazı bir maaş bağlanmasını istedi. İbn Kesir'in *"El-Bidaye ve'n-Nihaye"* adlı eserinde naklettiğine göre, Hiz. Ebu Bekir ölüm döşegindeyken kızı Aişe'ye şöyle vasiyette bulundu:

"Kızım, biliyorsun ki halifelik görevini üstlendiğinden beri Müslümanların işleriyle meşgul olmaktan kendi ticaretini yapamadım ve bu sebeple beytülmalden bir miktar maaş olarak aldım. Ölümünden sonra, şu tarlamdaki hürmalığı beytülmale veriniz ki, aldıklarımın karşılığı olsun."

Hiz. Ömer halife olduğunda, başlangıçta maaş almak istememiş, ihtiyaçlarını ticaretle karşılamaya çalışmıştı. Ancak devlet işlerinin yoğunluğu karşısında, sahabe'nin önerisiyle bir miktar maaş almaya başlamıştı. İmam Ebu Yusuf'un *"Kütübu'l-Harac"* eserinde belirttiğine göre, bir gün kendisine **"Alah'ın malından (beytülmalden) senin için helâl olan nedir?"** diye sorulduğunda, şöyle cevap vermişti:

"Kureys'ten orta halli bir ailenin yiyeceği ile, birisi yazın birisi de kışın giymek üzere iki elbisedir. Ben de Müslümanlardan bir ferdim, onlara ne düşerse, bana da aynısı düşer."

Hiz. Osman, ticaretle uğraşan zengin bir sahabe olduğu için devlet hazinesinden maaş almadı. İmam Serahsi'nin *"el-Mebsut"* adlı eserinde belirtildiği üzere, Hiz. Osman'ın gelirinin yarısını almak üzere kurduğu mudarebe ortaklıkları (sermaye bir taraftan, iş ve emek diğer taraftan olmak üzere yapılan ortaklık) vardı.

Hiz. Ali'nin uygulaması da seleflerinden farklı olmadı. Bir keresinde minberde hutbe verirken şöyle demişti: **"Benim sizin malınızdaki hakkım, günde sadece iki tabak tirit yemeğidir."** İbn Ebi Şeybe'nin Musannef'inde belirtildiğine göre, Hiz. Ali hilafeti boyunca beytülmalden sadece iki parça elbise almıştı.

Emeviler dönemi

Emeviler döneminde humus uygulaması değişmeye başladı. Tarihçi Mes'udi'nin *"Mürc ez-Zehb"* adlı eserinde anlattığına göre, çoğu Emevi halifesi devlet malını şahsi servetlerinin bir parçası olarak görüyordu. Muaviye bin Ebi Süfyan ile başlayan bu anlayış, Velid bin Abdülmelik ve Süleyman bin Abdülmelik dönemlerinde zirveye ulaştı.

Bu dönemde, humus gelirleri çoğunlukla saray ihtişamına, pahalı inşaatlara ve hanedan üyelerinin lüks yaşamına harcanıyordu. Şam'daki muhteşem Emevi Sarayı, binlerce hiz-

metkâr ve saray görevlisi, ipek halılar ve altın işlemeli perdeler, humus gelirlerinin nereye gittiğini açıkça gösteriyordu.

Ancak bu genel eğilime karşı duran bir isim vardı: Ömer bin Abdülaziz. O, halifeliği süresince (717-720) Raşid Halifelerin izinden gitti. İbn Abdülhakem'in biyografisinde anlatıldığına göre, halife olur olmaz kendisine intikal eden malları beytülmale iade etti. Eşi Fatıma'nın mücevherlerini bile hazineye bağışladı. Defterdardan bir işçinin günlük ücretini öğrendi ve kendisi için de aynı miktarda maaş belirledi: Günlük sadece dört dirhem.

Bir keresinde eşi Fatıma sormuştu: **"Bu kadar az parayla nasıl geçineceğiz?"** Ömer bin Abdülaziz gülümseyerek cevap vermişti: **"İki seçeneğimiz var: Ya mütevazı yaşayacağız ya da adaletsizliğe ortak olacağız."**

Onun döneminde humus o kadar adil dağıtıldı ki, İslam tarihçisi İbnü'l-Cevzi'nin belirttiğine göre, zekât ve humus dağıtacak fakir bulunamaz olmuştu. Kuzey Afrika valisi bir keresinde merkeze şöyle bir mektup göndermişti: **"Zekât ve humus dağıtacak fakir bulamıyorum, ne yapayım?"**

Bu mektuba Ömer bin Abdülaziz'in cevabı şöyle olmuştu: **"Köleleri azat et, borçluların borcunu öde, evlenmek isteyenlere yardım et."**

Abbassiler dönemi

Abbassiler döneminde (750-1258), Bağdat'ın görkemli saraylarında humus sistemi teoride korundu ancak pratikte önemli değişiklikler yaşandı. İslam tarihçisi İbn Kesir'in aktardığına göre, özellikle Harun Reşid ve Me'mun dönemlerinde hazine gelirleri ciddi boyutlara ulaşmıştı. İpek Yolu ticareti, tarım vergileri ve savaş ganimetlerinden elde edilen humus gelirleri, özellikle bilim ve sanatın gelişmesinde kullanıldı.

Bağdat'taki meşhur Beytül-Hikme (Bilgelik Evi), humus gelirlerinin önemli bir bölümü ile finanse ediliyordu. Burada Yunanca, Farsça ve Sanskritçe eserler Arapçaya çevriliyor, matematik, astronomi, tıp ve felsefe alanlarında çığır açan çalışmalar yapıyordu. El-Harezmi, İbnü'l-Heysem, Cabir bin Hayyan gibi bilim insanları, humus gelirlerinden aldıkları destekle çalışmalarını sürdürüyorlardı.

Ancak aynı dönemde, sarayın ihtişamı ve halifelerin lüks yaşantısı da göz kamaştırıcıydı. Harun Reşid'in sarayında binlerce cariye ve köle çalışıyor, altın işlemeli kumaşlar kullanılıyor, her gece şatafatlı ziyafetler düzenleniyordu. Raşid Halifelerin mütevazı yaşantısı artık uzak bir hatıra haline gelmişti.

Endülüs dönemi

Endülüs Emevi Devleti'nde (756-1031) humus bambaşka bir boyut kazandı. İslam tarihçisi el-Makkari'nin *"Nefhu't-Tib"* adlı eserinde belirttiğine göre, Kurtuba'da humus gelirleri özellikle eğitim, bilim ve kütüphanelerin geliştirilmesinde kullanılıyordu.

Kurtuba Halifesi III. Abdurrahman ve oğlu II. Hakem dönemlerinde, humus gelirlerinin büyük bir kısmı bilimsel çalışmalara aktarılıyordu. Kurtuba Kütüphanesi'nde, o dönemde Avrupa'daki bütün kütüphanelerin toplamından daha fazla kitap bulunuyordu. Tarihçi İbn Haldun'un kay-

dettiğine göre, kütüphanede 400.000'den fazla kitap vardı ve her birinin fihristi tutuluyordu.

Endülüs'te tüccarlar, humus olarak ayırdıkları paraların özel olarak bilimsel çalışmalar için kullanılmasını talep edebiliyorlardı. İpek tüccarı Ebu'l-Kasım el-Kurtubi'nin hikâyesi öğreticidir. Ebu'l-Kasım, her yıl kârının beşte birini Kurtuba Kütüphanesi'ne bağışlıyor ve bu paranın özellikle astronomi kitaplarının çevirisi için kullanılmasını istiyordu. Bir gün Ebu'l-Kasım'a sormuşlardı: **“Neden özellikle astronomi kitapları?”**

Cevabı anlamlıydı: **“Çünkü gökyüzünü anlamak, Yaratan'ı daha iyi tanımadır.”**

Kurtuba'daki büyük bilimsel atılımların ardında, işte bu tüccarların ve zanaatkarların gönüllü olarak verdikleri humus katkıları vardı. Müslüman, Yahudi ve Hristiyan bilginler, humus gelirleriyle finanse edilen bu merkezlerde birlikte çalışarak insanlığın ortak bilgi hazinesine katkıda bulunuyorlardı.

Osmanlılar dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nda humus uygulaması, **“pençik”** adı verilen bir sisteme dönüştü. Tarihçi Halil İnalcık'ın çalışmalarına göre, savaş ganimetlerinin beşte biri devlet hazinesine ayrılıyor, bunun önemli bir kısmı eğitim, sağlık ve sosyal yardım kurumlarına aktarılıyordu.

Osmanlı'nın klasik döneminde, özellikle Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında, humus gelirleri vakıf sistemi aracılığıyla topluma dağıtılıyordu. İstanbul'daki büyük medreseler, imarethaneler (*aşevleri*), hastaneler ve kervansaraylar, büyük ölçüde humus gelirlerinden finanse ediliyordu.

Fatih Sultan Mehmet'in, İstanbul'u fethettikten sonra kurduğu Sahn-ı Seman medreseleri, humus gelirlerinin eğitim için kullanılmasının en güzel örneklerinden biriydi.

Ancak imparatorluğun son dönemlerinde, özellikle 19. yüzyılda, humus sistemi büyük ölçüde bozuldu. Hanedan üyelerinin lüks harcamaları, saray masrafları ve batılılaşma adına yapılan gösterişli projeler, hazine kaynaklarını tüketiyordu. Abdülmecid döneminde inşa edilen Dolmabahçe Sarayı, 14 ton altın harcanarak yapılmıştı. Bu miktar, on binlerce fakir ailenin bir yıllık geçimini sağlayabilecek bir servetti.

Günümüz İslam dünyası

Günümüze geldiğimizde, İslam coğrafyasının liderleri humusun özünden tamamen uzaklaşmış görünüyor. Forbes dergisinin 2023 yılında yayınladığı rapora göre, Suudi Arabistan Kraliyet Ailesi'nin serveti 1.4 trilyon dolar civarında tahmin ediliyor. Katar Emiri'nin şahsi serveti 2.5 milyar dolar, Dubai Şeyhi'nin serveti ise 14 milyar dolar olarak belirtiliyor.

Körfez ülkelerinde kişi başına düşen gelir yüksek olsa da, gelir dağılımındaki eşitsizlik çarpıcı boyutlarda. Oxfam'ın 2023 raporuna göre, bu ülkelerde en zengin %1'lik kesim, toplam servetin %50'sinden fazlasına sahip.

Bir petrol zengini ülkenin hükümdarı, 500 milyon dolara satın aldığı Leonardo da Vinci tablosunu özel yatında saklar-ken, aynı coğrafyada milyonlarca insan yoksulluk içinde ya-

şıyor. Yemen'de her 10 dakikada bir çocuk açlıktan ölüerken, komşu ülkelerin liderleri milyarlarca dolarlık saraylarında yaşıyor.

Daha da üzücü olanı, humusun anlamının bazı din adamları tarafından çarpıtılması. Bir fetva, **“ihaleler karşılığında alınan rüşvet ve komisyonların dini temelli vakıf ve derneklere aktarılabilmesi”** yönünde bir görüş sunuyor. İhalelerden alınan bu payların halka ilan edilmesi gerekirken, gizli kapaklı kapılar ardında **“evlatlara”** teslim ettirilmesi ve uçaklarla yurt dışına kaçırılması bilinen bir durum.

Bu, Hz. Muhammed'in ve Raşid Halifelerin titizlikle koruduğu humus kurumuna vurulan belki de en büyük darbe.

Dr. Yüksel Çayıroğlu'nun araştırmalarına göre, Sünni fıkıhında dar kapsamlı tutulan humus, Şii fıkıhında çok daha geniş yorumlanıyor.

Sünniler genellikle humusu sadece savaş ganimetleri ve madenlerle sınırlarken, Şii âlimler, humusu kazancın her tür-lüsüne yaydı; madenlerden, tarladan, ticaretten... Ama Raşid Halifeler, bunu asla kabul etmedi. Hz. Ali'nin, **“Zekât yeter,”** diyerek humusu genişletmediği, tarihçi Musa el-Musevi'nin satırlarında açıkça görülüyor. Ömer bin Abdülaziz, Emevi servetini yetimlere dağıtırken, bir işçinin yevmiyesiyle geçindi. Bugünün liderleri ise servet dağılımının tepesinde, halkı vadedilerde bırakıyor.

Tarih, unutulmuş dersleri tekrar öğretmek için tekrerrür eder. Belki de günümüzde humusun özüne dönme zamanı gelmiştir. Medine'nin sıcak günlerinde temelleri atılan, Raşid Halifeler döneminde titizlikle uygulanan, Ömer bin Abdülaziz'in adaletle yücelttiği, Endülüs'te bilim ve sanata dönüşen humus, bugün yeniden keşfedilmeyi bekliyor.

Hz. Muhammed'in şu hadisi, belki de bütün yöneticiler için bir pusula olabilir: **“Bizim bir işimizde çalışan kimsenin, hanımı yoksa evlensin, evi yoksa kendisine bir ev edinsin, bineği yoksa bir binek edinsin ve hizmetçisi yoksa bir hizmetçi tutsun. Kim bunlardan başka şeyler edinirse, o kimse kenz (mal stoklama) yapmıştır. Allah böyle bir kimseyi kıyamet gününe bir hain veya hırsız olarak getirir.”**

Günümüz liderlerinin altın kaplamalı saraylarında, özel jetlerinde ve lüks yatlarında bu hadisi hatırlamaları, humusun özüne dönmeleri mümkün mü? Belki bir gün, tıpkı Ömer bin Abdülaziz gibi bir lider çıkacak ve **“Bir işçiye yeten, bana da yeter,”** diyecek.

O gün gelene kadar, humusun uzun yolculuğu, adaletten uzaklaşma hikâyesi olarak hafızalarda kalacak.

Belki de geleceğin liderleri, humusun sadece **“beşte bir”** değil, adaletin, paylaşmanın ve kardeşliğin sembolü olduğunu yeniden keşfedecekler. Medine'den başlayan o hikâye, bir adalet masalıydı.

Humus, yetimin ekmeği, yoksulun sığınağıydı. Şimdi bazılarında rüşvetin gölgesi mi dolaşıyor? Tarih, sessizce not alıyor; vicdanlar ise bu soruyu fısıldıyor: Hurma dallarının gölgesinden başlayan yolculuk, altın kulelerin gölgesinde nereye vardı? Cevap, belki o ilk ayette hâlâ duruyor: **“Beşte biri Allah'a, Resûl'üne, yetimlere...”**

Gerisi, insanın kendi imtihanı.

MEHMET YILDIZ MOERS

Öldükten sonra yarım saat için uyanmak isterdim. Bana bunca acıyı çektiren yüreğimi görmek için, bir de senin ağlayışını

Edebiyatın gerçeği yansıtırma biçimine ve yorumlama yöntemine bakışını şu cümlesinden anlayabiliyoruz: *“Edebiyatta modern realizm, şuurlu olarak edebiyat sahasına diyalektik materyalizmin tatbikidir.”* Edebiyatın felsefeye ve toplumların dönüştürücü gücünü uygulamaya döken ilk yazar o’dur.

Anne Celile Hanım’dan güzel bir çocuk resmi yapmasını isteselerdi, onun resmini yapardı. Nazım Paşa’nın oğlu Hikmet Bey ile dilci Enver Paşa ve Leyla Hanım’ın kızları Celile Hanım’ın izdivacından sarı saçları ve gök mavisi gözleriyle 15 Ocak 1902’de, soğuk bir kış gününde doğdu Nazım. Ona hem dedesi hem de babasının ismini, yani Nazım Hikmet ismini verirler. Babası Hikmet Bey, Osmanlı Hariciyesi’nde görevlidir. Annesi Celile Hanım ise ilk kadın ressamlarımızdan, aydın, kültürlü bir kadındır.

Ekim Devrimi ile dünyaya yayılan sosyalizmin Türkiye’de en sesli savunucusudur Nazım. Bu yüzden ülkesini terk etmek zorunda kalmış, yoksulluğa, mahkûmluğa, baskıya, iftiraya maruz kalmıştır. Bezmemiş, yılmamış, cezaevinde iken bile ülkesine, ülkesinin insanlarına kızmamış, küsmemiş, bu *“Mavi Gözlü Dev”* Anadolu insanının en uzun soluklu destanlarını yazmıştır. 1929’da yayınlanan ilk kitabı *“835 Satır”*la, Türkçe’de Divan ve Halk şiirinin kaynaklarından yararlanıp, o geleneği geliştirip modern bir şiir oluşturduğunu kanıtlamış, serbest nazmın ilk uygulayıcısı olarak, Çağdaş Türk Şiirinin öncüsü olmuştur. Nâzım Hikmet, gerek kullandığı yalın, kendine özgü dili, gerek temalarındaki çeşitlilik ve dünya insanı bakış açısıyla Türkçe şiirin dünyada da dikkat çekmesini sağlamıştır. Ama ödüllü çok ağır almıştır. 1951 yılında vatan dışlıktan çıkarılmıştır.

Küçük yaşta ilk eğitimini annesi ve ailenin diğer üyelerinin katıldığı şiirli toplantılarda alarak, sözcükleri dizelere dökmeye başlar. Orta öğrenimini Galatasaray ve Nişantaşı Sultanilerinde gören Nazım, 1915 yılında Bahriye Mektebine girer. Aynı yıl ilk şiiri bir dergide yayınlanır. İstanbul’un işgaliyle, aşk şiirlerinin yerini yurtsever şiirler alır. Daha sonra hastalığı dolayısıyla Bahriye Okulundan ayrılır. İşgalci Yunan Askerlerinin talan ettiği yerlerdeki insanlarımızın kötü davranışlarından dolayı Mustafa Kemal’in Samsun’a hareket ettiği günlerde yakın arkadaşı Vala Nurettin ile Anadolu Hareketi’ne katılmak

NAZIM HİKMET

MAVİ GÖZLÜ DEV

1929’da yayınlanan ilk kitabı *“835 Satır”*la, Türkçe’de Divan ve Halk şiirinin kaynaklarından yararlanıp, o geleneği geliştirip modern bir şiir oluşturduğunu kanıtlamış, serbest nazmın ilk uygulayıcısı olarak, Çağdaş Türk Şiirinin öncüsü olmuştur.

üzere Ankara'ya giderler. 1921 yılına kadar koyu bir milliyetçi olan Nazım, İnebolu'da tanıştığı Sadık Ahi, Nafi Atıf Kansu ve Vehbi Sarıdal, Vala Nurettin'e ve Nazım'a daha önce adını bilmedikleri Marx'dan, Engels'den, Kautsky'den söz eder.

Nazım ve Vala Ankara'ya geldiklerinde Matbuat Müdürü Muhittin Bey onlara İstanbul gençliğini mücadeleye yakınlaştırmak için şiirler yazmalarını ister. Padişah yanlıları yazdıkları şiirlere tepki verince Muhittin Bey onlardan Bolu'ya, Nazım'ı Türkçe, Vala'yı ise Fransızca öğretmeni olarak atar. Ankara'da kaldıkları süre içinde Mustafa Kemal ile tanışan

gençlere Mustafa Kemal "*gayeli şiirler*" yazmalarını önerir. Gençler Anadolu'daki mücadeleden ve Komünizmden etkilenir, Sovyet Devrimi'ni daha yakından tanımak isterler. Batum üzerinden Moskova'ya giderler. Nazım Komünist Partisi'ne üye olur.

Hayat bir şans işi gibi. Herkesin kısmetine, hem Ağır Ceza Reisi, hem de Marx'ı, Lenin'in düşüncelerini anlatan bir ev arkadaşı düşer miydi? Ziya Hilmi, Bolu'ya Muallim olarak atanan Nazım Hikmet'in ev arkadaşıydı. Çok düzenli biriydi. Nazım dağınık biriydi. Bir yandan ev işlerini yaparken,

diğer yandan da Nazım'a ağabeylik yapıyordu. Güneşin ışıklarından özgürce yararlandığı günlerden daha çok, uzun yıllar kaldığı cezaevinde oldukça kısıtlı imkânlarla, zorlu koşullarda geçirmesinin onun yaratıcılığına, kurduğu ilişkilere, öğreticiliğine, alanda bir yandan yapılanırken bir yandan da başkalarını yapılandırmasına ve evrensel boyuttaki tanınırlığına nasıl katkı sağladığı şaşılacak bir durumdur.

Nâzım Hikmet, 1924'te yurda dönüp Türkiye Komünist Partisi'ne üye olur, fakat tutuklamalar başlayınca 1925'te yeniden Moskova'ya gider. 1928 yılında tekrar yurda dönse de kısa tutukluluklardan kurtulamaz. 1929'da ise **"835 Satır"** adlı kitabı yayınlanır. 1933 ve 1937'de farklı sebeplerle tutuklamalar söz konusu olur ve nihayetinde 1938'de orduyu isyana teşvik suçlamasıyla, önceki hükümlerle birlikte, toplam 28 yıl 4 ay cezaya mahkûm edilir; bir süre Ankara ve Çankı-

rı hapishanelerinde kaldıktan sonra Bursa Hapishanesi'ne gönderilir ve 1950'de çıkan Genel Af Yasası kapsamında serbest bırakılınca kadar, on yıl boyunca burada kalır. Serbest kalması onu özgür kılmaz, içine düştüğü tehlikeden kaçmak için 1951'de Refik Erduran ile yaptıkları bir plan sonucunda memleketinden ebediyen ayrılır; Bükreş üzerinden Moskova'ya geçer. Ömrünün geri kalanını da dünyanın dört bir yanına çeşitli seyahatler gerçekleştirmek suretiyle Moskova'da geçirir. Görece kısa yaşamına çokça aşk, evlilik ve evlat sığdırır, sevdalarını da şiirlerinde okuruna açık bir dille ve tüm duygu yoğunluğuyla anlatır.

Modern Türkçe şiirin en büyük şairi Nâzım Hikmet, şiire getirdiği yeni dil ve yeni anlayışla, şiirdeki en büyük devrimcidir. Cesurca yazdığı yeni biçimli şiirleri, eski anlayışı gözetten aydınlar tarafından önceleri eleştirilse de sonrasında övgü

dolu eleştirilere de nail olmuştur.

“Nazım, yenilikçi atılımıyla geleneğe dönüş çizgilerinin keşiştiği yerde kendi yolunu bulmuş, kişiliğini bu keşişme noktasından yola çıkarak geliştirebilmişti.”

Türkçe'nin en büyük ustalarından biri olan Nazım sadece bir şair değildir. O aynı zamanda bir gazeteci, öykü ve oyun yazarıdır. Binlerce sayfayı bulan şiirleri ve metinleriyle Nazım Hikmet, her zaman ulusal kültürü, halkların ve insanlığın ortak değerleriyle birleştirme yolunu seçen, sanat, felsefe, politika ve insanlığın temel sorunlarına kafa yoran önemli bir düşünürdür. O, tüm hayatı boyunca her insanın kendini özgürce ifade edebileceği, her sınıfın ve zümrenin eşit olacağı sınıfsız bir rejim anlayışı için hiç durmadan savaşımıştır.

Ressam Nazım

Nazım'ın soyağacına bakıldığında ailede şair, yazar ve ressam gibi sanatçıların olduğu görülür. Dedesi Mustafa Celalettin Paşa Mühendislik mektebini bitirip paşalığa kadar yükselen, harita bile çizebilen, güzel resim yapan biridir. Annesi Celile Hanım, oğluna bu yolunu açanların en başında gelir. Cezaevi yıllarında portre resimleri, şiir sayfalarına çizdiği desenler, Nazım'ın gözlem yeteneğinin dışı vurumudur. Cezaevinde Orhan Kemal Nazım'ı izler, hatta resim yaparken çaldığı ıslığı bile not eder. Çankırı Cezaevi'nde çizdiği **“Zevcem ruhurevânım”** dediği Piraye için çizen Nazım bu portreleriyle eşine duyduğu sevgi ve özlemi anlatır.

Sinema ve Tiyatro Çalışmaları

1930'lu yıllarda Muhsin Ertuğrul Nazım'ı ziyaret eder ve ondan birkaç piyes yazmasını ister. Nazım, Türk Tiyatrosunun önde gelen ismini kırmaz ve ona **“Kafatası”** ve **“Bir Ölü Evi”** piyeslerini yazar. Daha sonra 1933'de **“Söz Bir Allah Bir”** ve **“Cici Berber”** film senaryolarını yazar.

“Sanatta ve hayatta kestirmeliğin, sadeliğin, süsüzlüğün, yıldızsızlığın ve kadifesizliğin gerektiğini Bolşoy'da seyrettiğim operalardan öğrendim. Durmadan kumuldayan, değişen kompozisyonun yalnız balede değil, dramda, romanda, şiirde nasıl olması gerektiğini Güzel Yusuf balesinden öğrendim.”

Nazım, hem hikâye ve roman türlerinde hem de şiirde, biçimsel olanakların tespiti ve fayda potansiyelini aramaktan yanadır. Hatta türler arasındaki temel ayrımı **“kemiyyette değil, keyfiyyette”** gördüğünü söyler. Yani ona göre romanı roman yapan niceliği değil niteliğidir. Romanlarda bir temanın seçilmesi hatta romanın sosyal içerikli olması Nazım'ın benimsediği dünya görüşü açısından bir zorunluluktur. Yazdığı tüm eserlerde ya da edebiyatla ilgili görüşlerinde onun bu tutumunu görmek mümkündür.

Şiirleri

Aydın bir aile ortamında büyümekle birlikte Heybeliada Bahriye Mektebi'nde olan dönemin ünlü şairi Yahya Kemal Beyatlı ile tanışır, henüz 20'li yaşlarda gittiği Rusya'da ise tüm zamanların en iyi şairlerinden Mayakovski ile arka-

Talih Seval Tuncer
SCHRIFTSTELLERIN

Sipariş için
www.sevaltuncer.de

daş olur. Yaşadığı ülkenin çalkantılı dönemi onu çağının insan gerçeği ile, sanatı ile, toplumsal sorunlarıyla yüz yüze getirmiştir. Hece ölçüsü ile yazdığı ilk şiirlerinde bile alışılmışın ötesine geçen, yeni, çarpıcı bir şiir dünyasının kapılarını açan Nazım, Rusya’da karşılaştığı ve yeni biçimde yazdığı **“Açların Gözbebekleri”** ile Türk şiirine ilk serbest ölçülü şiiri armağan eder. 1929’da Moskova’dan döndüğünde ilk şiir kitabı **“835 Satır, Türk şiirinde bir devrim yaratır. Sonra, “Jokond ile Si-Ya-U”, “Varan 3”, “Sesini Kaybeden Şehir”, “Benerci Kendini Neden Öldürdü”, “Portreler”, “Taranta Babu’ya Mektuplar”** kitapları ard arda gelir.

Onun sanatçı, yazar ve komünist kişiliğini sayfalarca yazmak mümkün. Bu çok yönlü, Mavi Gözlü Dev adamın gönül ilişkilerinden, hayatına giren ya da sevdiği kadınlardan bahsetmeden olmazdı. O bir gönül adamıydı. Gönül adamlarının kalpleri hiçbir dönem, şartlar ne olursa olsun boş kalmazdı. Kalmadı.

Celile Hikmet Hanım resimleriyle olduğu kadar güzelliği ile de tüm İstanbul’un diline destandır. İstanbul sosyetesinin en çok konuşulan kadınıdır. Oğlu Nazım’a ders vermek için evlerine gelen Yahya Kemal bu eşsiz güzelliğe tutulur; ancak Nazım’ın karşı çıkması ve Yahya Kemal’in evliliğe yanaşmaması üzerine Celile Hanım yurtdışına gider. Annesiyle babasının boşanması Nazım’ı derinden etkiler. Şiir hocası Yahya Kemal’i bundan sorumlu tutar. Derse geldiği bir gün hocasının ceket cebine bir not bırakır Nazım. Edebiyat hocası Yahya Kemal’e bu notla adeta meydan okumaktadır genç şair: “Hocam olarak girdiğiniz bu eve babam olarak giremeyeceksiniz

Nüzhet’le aynı mahallede yetişmiş çocukluk arkadaşları ve Nüzhet, Nazım’ın ilk aşkıdır. 1921 yılında Moskova’da üniversitede öğrenciyken ani bir kararla evlenirler. Nüzhet’in ailesi bu evliliğe razı olmaz. Mektuplar yazarlar Moskova’ya; **“Her sözüyle, her hareketiyle, her şeye isyan etmiş, hatta saçları bile berberin tıraşına isyan etmiş bu adamla senin gibi munis ve uysal bir kız... geçinemeyiz!”** derler.

Ancak aşkla başlayan bu evlilik fazla uzun sürmez. İki yıllık birlikteliğin sonunda Nüzhet hastalanıp İstanbul’a döner ve ailesinin de etkisiyle Nazım’ı terk eder. Bu terk ediliş Nazım’a çok dokunur. Nüzhet’i uzun süre aklından çıkaramaz. Kısır ve terk edilmiş yol açtığı duygularla **“Gövdemdeki Kurt”** şiirini yazar.

Piraye, Nazım’ın kız kardeşi Samiye’nin yakın arkadaşıdır. Kızıl saçlı, gösterişli, aydın görüşlü, kültürlü bir ortamda yetişmiş ve varlıklı bir aileye mensuptur. Ve Piraye aynı zamanda kocasından ayrılmış, bir erkek ve bir kız çocuğu sahibi dul bir kadındır.

Nazım’ın Kadıköy’deki evlerine yapılan sık ziyaretler sırasında tanışıp aşık olurlar birbirlerine, ancak Nazım’ın o tarihlerde başlayan uzun hapis yılları nedeniyle araya ayrılıklar girer. Ama Nazım’ın hapis yıllarıyla başlayan bu uzun ayrılıklar, bağlılıklarını ve aşklarını daha da perçinler ve Nazım Türk şiirinin en güzel örneklerini oluşturan aşk şiirlerini hep bu **“Kızıl saçlı kadın”** için yazar. 1935 yılında çıkan afla serbest kalan Nazım ve Piraye nihayet evlenirler. Ancak bu evlilik de politik baskılar, ekonomik sorunlar ve zorunlu ayrılık yılları nedeniyle

le kesintilere uğrar. Nazım’ın 1938 -1948 yılları arasında hapishanede geçireceği yılların umutsuzluğunu, annesi ve dostlarının desteğinin yanı sıra Piraye’nin kısa ziyaretleri ve sevgisi azaltacaktır. Nazım umutsuzluğa kapıldığı uzun hapis yıllarında Piraye’ye kendisinden boşanmasını önerir. Piraye’nin cevabı **“101 yıla mahkûm olsan bile ben senin arkadayım, bunu böyle bil..”** olur.

Bu tutkulu sevdâ gün gelir heyecanını yitirir ve Nazım aradığı heyecanı başka ilişkilerde bulmaya çalışır. Tabii bu durum Piraye’nin gururunu incitir, kalbini kırar. Roman yazarı Cahit Uçuk ve opera sanatçısı Semiha Berksoy bu umutsuz günlerinde onun hayatına giren kadınlardandır. Sonuçta Piraye tüm bunlara anlayış göstermek ve affetmek zorunda kalacaktır onu. Nazım’ın Münevver’le ilişkisi artık bardağı taşıran son damla olur.

1952 Yılında tanıştığı Galina adlı genç bir Rus doktor Nazım için yeni bir aşkın başlangıcı olur. Galina Nazım’ın doktoru, hayat arkadaşı, evdeki yoldaşı, sağlık danışmanı, yediğini-içtiğini, tüm yaşamını denetleyen yardımcısı, yurt dışına birlikte gittiği eşi ve diğer yandan da Rusya adına onu kontrol eden devlet görevlisidir. Nazım, Galina’ya aşk şiirleri yazmasa da en uzun ilişkisini onunla yaşar.

Ancak Galina ile yaşayan, Münevver’i özleyen Nazım’ı yeni bir aşk beklemektedir. 1955 yılı sonlarında bir tesadüf eseri Vera’yla tanışır. Ancak o zaman şairin bilmediği şey Vera’nın evli ve bir kız çocuğu annesi olduğudur. Bu yıldırım aşk Nazım’ı tekrar canlandırır, onun yaşama bağlılığını, coşkusunu geri getirir. Sonuçta Vera’ya kocasından boşanarak birlikte yaşamaları konusunda baskı yapmaya, onu kıskanmaya başlar.

Nazım’ın **“Saçları saman sarısı, kirpikleri mavi, kırmızı dolgun dudaklı”** diye 1961’de yazdığı **“Saman Sarısı”** şiiri ile ölümsüzleştirdiği kadındır Vera. Kendinden otuz yaş daha küçük Vera’nın aşkı Nazım’ın başını döndürür. Artık yeni aşk şiirlerinin ilham kaynağı bu genç sevgili olur. 1960 yılı başında nihayet beklenen olur. Nazım’ın Galina ile olan sekiz yıllık uzun beraberliği boşanmayla sonuçlanır. Vera da uzun ve bunalımlı yıllar sonrası kocasından ayrılmayı başarır. İlk tanıştığı andan itibaren aşık olduğu Vera’ya kavuşur sonunda Nazım, yani muradına erer ve Vera’nın gönlüne girmeyi başarır. Nazım bundan sonraki aşk şiirlerini artık Vera için yazacaktır. 1963 yılının 3 Haziran günü kalbine yenik düşer ve sessizce uçup gider. 1951 yılında vatandaşlıktan çıkarılan Nazım, tekrar Türk Vatandaşı sayılması için 2009 yılını bekler.

Ülke ve ülkeyi yönetenler yine Kronos’luğunu yapmış, ve bir evladını daha yemişti. Ya da Nazım ile başlayan bir süreç ile kendi çocuklarını yemeye başlamıştı. Oysa, onun son isteği; ülkesinde bir çınar ağacının altında son uykusunu uyumaktı. Faşist bakış açısının zulmünü yaşarken ve ölümünden sonra en fazla hissedenlerin başında geliyordu. Ama kitaplarını yakanların, ne Nazım sevgisini, ne de onun şiirlerini yüreklerden silmeye güçleri yetmedi. O şimdi Anadolu’nun tüm köyleri, kasabaları ve kentlerindeki çınar ağaçlarının altında yatıyor.

Hatırası önünde saygıyla.

www.dekushop.de

Ihr Fachgroßhandel

für Hygieneartikel, Reinigungsbedarf und Arbeitsschutzartikel

Reinigungsmittel, Reinigungsgeräte sowie auch alles rund
um den Arbeitsschutz von Top-Marken.

EMAIL: INFO@DEKUSHOP.DE
TELEFON: 0800 55 22 600
ADRESSE: LINDLEYSTR. 7
60314 FRANKFURT A.M.

IHR FACHGROßHANDEL FÜR
HYGIENEARTIKEL, ■
REINIGUNGSBEDARF & ■
ARBEITSSCHUTZARTIKEL ■

GAMZE ÇINAR DUISBURG

Kadınların hikayesi, insanlık kadar eski bir destan gibi. Onların hakları, sadece kendi omuzlarına yüklenmiş bir mücadele olmamalıydı; tüm toplumlar, cinsiyet farkı gözetmeden bu yükü paylaşmalı, kadınların hak ettiği eşitliği bir hediye gibi değil, bir borç gibi sunmalıydı. Modern çağda bile, değişmiş gibi görünen dünyanın altında, pek çok kadın aynı eski zincirlerle boğuşuyor. Tarih boyunca, kadınlar bir gölge gibi toplumsal, ekonomik ve kültürel duvarların ardına itildi; bazen sessizce, bazen çığlıklarla, ama hep ikinci planda.

Bu hikaye, çok çok eskilerde, insanlığın ilk adımlarını attığı günlerde başlıyor. Antropologlar anlatır: Kadınların basılanması, evrimin bir noktasında, sessizce sahneye çıktı. Toplayıcı-avcı toplumlarında kadınlar, ellerinde sepetlerle besin toplarken, doğurganlıklarıyla hayatın kaynağıyken, birden her şey değişti. Tarım devrimi geldi; topraklar parsellendi,

mülkiyet denen şey doğdu. Erkekler ellerinde silahlarla savaşlara koşarken, kadınlar evlerin içine, sessiz köşelere çekildi. Anaerkillik günler geride kaldı; ataerkillik, tahtını sağlamlaştırdı.

Antik Çağ: Güçten Göçüşe

Milattan Önce 10.000'lerde, kadınlar henüz toplulukların kalbiydi. Besin topluyor, çocuk doğuruyor, yaşamı ayakta tutuyordu. Ama tarım devrimi, MÖ 8.000'lerde sahneye çıkınca, her şey altüst oldu. Toprak kimin olacak kavgası başladı; savaşlar, mülkiyet, erkek egemenliği... Kadınlar, yavaş yavaş sahneden çekildi. Mezopotamya'da Sümerler, MÖ 3100'lerde kadınlara hala bir yer veriyor gibiydi; sokaklarda, tapınaklarda vardılar. Ama sonra Hammurabi Kanunları geldi, MÖ 1754'te. Yazılı taşlara kazınan bu yasalar, erkeklerin üstünlüğünü mühürledi. Yine de Mısır'da işler farklıydı; Hatshepsut gibi bir kadın, firavun olup tahta oturdu, erkeklerin dünyasına meydan okudu. Antik Yunan'a gelince, kadınlar adeta bir

Foto: Vlas Mikhailovich Doroshevich, yaklaşık 1900. Peçeli kadınların ve çocukların at arabasıyla taşınması, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ve prestiji, özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 16. ve 17. yüzyıllarda zirveye ulaştı.

Kadının serüveni: Hem ışık, hem gölge

Kadınlar, tarihin her sahnesinde bir rol oynadı: eş, anne, bazen de sadece bir gölge. Toplum onlara hep "Evlen, kurtul" dedi; ama çoğu zaman bu evlilikler, sevgisiz, saygısız bir hapisane oldu. Evlenmeyenler mi? Yalnızlık korkusuyla, "Çocuk doğurmazsan ne olursun?" baskısıyla büyüdüler. Kendi yolunu bulmaya çalışan kadınlar, cahil bir toplumun duvarlarına çarptı durdu.

eşya gibi görülüyordu. Atına'da evden çıkmaları bile zordu; siyaset mi? Asla! Sparta'da ise güçlü olmaları için eğitildiler, ama yine de söz hakları yoktu. Roma'da biraz nefes aldılar; sosyal hayatta göründüler, ama siyasette yine gölgelerdi.

Orta Çağ: Din ve Karanlık

Orta Çağ'da sahneye din girdi. Kilise ve cami, kadınlara hem bir el uzattı hem de onları sıkı sıkı bağladı. İtaatkar ol, erdemli ol, evde kal... Hristiyanlık ve İslamiyet bazı haklar getirir de, boşanma gibi umutlar ataerkil ellerde eridi. Sonra cadı avları başladı, 1450'lerde. Avrupa'da binlerce kadın, "*Şeytanla dans ediyor!*" diye suçlanıp yakıldı. Alevler arasında kaybolan hayatlar, korkunun ve baskının simgesi oldu.

Derken, 16. yüzyılda bir şeyler değişmeye başladı. Fransız Devrimi'nin dumanı yükselirken, 1789'da kadınlar sokaklara döküldü: "*Eşitlik istiyoruz!*" Olympe de Gouges, 1791'de kalemle haykırdı, Kadın Hakları Bildirgesi'ni yazdı. Ama kimse dinlemedi. Yine de tohum ekilmişti. 1848'de feminist rüzgarlar esmeye başladı. 1869'da Wyoming'de kadınlar oy hakkını kapalı ilk şanslılar oldu. 1918'de İngiltere, 1920'de ABD, 1934'te Türkiye... Kadınlar, birer birer zincirlerini kırmaya başladı. 20. yüzyıl, bu uyanışın hızlandığı zamanlar. Betty Friedan, 1963'te Feminine Mystique ile bir devrim ateşledi. 1979'da CEDAW, kadınları küresel arenada kucakladı. 2011'de İstanbul Sözleşmesi, şiddete karşı bir kalkan olmayı vaat etti; ta ki Türkiye 2021'de "*Biz yokuz*" diyene kadar. O gün, sokaklar yine öfkeyle doldu.

Günümüz: Hem Işık Hem Gölge

Kadınlar, tarihin her sahnesinde bir rol oynadı: eş, anne, bazen de sadece bir gölge. Toplum onlara hep "*Evlen, kurtul*" dedi; ama çoğu zaman bu evlilikler, sevgisiz, saygısız bir hapisane oldu. Evlenmeyenler mi? Yalnızlık korkusuyla, "*Çocuk doğurmazsan ne olursun?*" baskısıyla büyüdüler. Kendi yolunu bulmaya çalışan kadınlar, cahil bir toplumun duvarlarına çarptı durdu. Bugün bile eşitlik uzak bir hayal. Birleşmiş Milletler diyor ki: 2023-2024'te her gün 140 kadın, en yakınları tarafından öldürüldü; yılda 51.100 can... Türkiye'de 2024'te 394 kadın cinayeti, 259 şüpheli ölüm. Almanya'da 180.700 kadın şiddetin pençesinde; 938'i nefretle katledildi. Evler, sığınak olmaktan çok tuzak gibi.

Ama işte, kadınlar durmuyor. Her gün bir kadın, hayallerinin peşine düşüyor; dünyayı değil, insanları değiştiriyor. Başarıları diploma, para ya da evlilik değil; kendi yollarını çizmeleri, kendi doğrularıyla var olmaları. Onların hayatı, başkalarının reçetelerine göre yazılmamalı. Anne olmak istemeyebilir bir kadın; önce kendini bulmak isteyebilir. Güven ve sevgiyle adım atar, yolun sonunu görmese bile. Toplum, kadınları hem bir ışık gibi görür hem de o ışığı zincirlerle boğar. Oysa her canlı, bir kadının elinden doğar. Kadınlar güçlendikçe, ekonomiyle, özgürlükle ayağa kalktıkça, şiddet de silinir gider. Ama bu, tek başına olmaz; caydırıcı yasalar, hızlı adalet, hepimizin sorumluluğu. Kadınlar, tarih boyunca erkeklerden daha çok savaşmak zorunda kaldı. Ve şimdi, her biriyle, dünya biraz daha aydınlanıyor. Çünkü bir kadın, sadece kendini değil, bir nesli kurtarır.

YITIKÜLKE
Verlag

Sipariş için:
instagram:

www.instagram.com/sabri_ucar_caliskan/

‘Ganimet Türkler’

Wolff Christoph Lustig’in Hikâyesi:

‘Ganimet Türk’ten Usta Terziye

Wolff Christoph Lustig’in hikâyesi, tarihin tozlu sayfaları arasında bir ışık gibi parlıyor; hem umudun hem de insan iradesinin sessiz bir zaferi. 18. yüzyılın başlarında, Leipzig’in taş döşeli sokaklarında, bir zamanlar Osmanlı topraklarında doğmuş bu adam, zincirlerini kırmış, yeni bir hayat inşa etmişti. Ama bu hikâye, sadece onun değil; savaşın gölgesinde esir düşen, vaftiz olup Hristiyanlığı seçen ve adeta yeniden doğan ve çoğu zaman unutulmuş diğer “Ganimet Türkler’in de hikâyesi.

SEBAHATİN ÇELEBİ FRANKFURT

18. yüzyılın başlarında, Leipzig'in taş döşeli sokaklarında, bir zamanlar Osmanlı topraklarında doğmuş olan Wolff Christoph Lustig, zincirlerini kırıp yeni bir hayat inşa etti. Müslüman olarak dünyaya gelmişti, ancak annesi-babası tarafından verilen ismini tarihi kayıtlarda göremiyoruz. Hristiyanlığı seçerek kendine yeni bir yol çizmeyi tercih etti. Bu hikâye yalnızca onun değil; savaşın gölgesinde esir düşen, vaftizle özgürlüğüne kavuşan ve hatta ticarete atılan birçok "Ganimet Türk"ün de hikâyesi.

Büyük Türk Savaşı'nın (1683-1699) dumanı henüz dağılmamıştı. Habsburg monarşisi orduları, Balkanlar'dan Anadolu'ya uzanan geniş Osmanlı coğrafyasında sayısız esir almıştı. Bu esirlerin çoğu Müslümandı; kimisi savaş meydanlarında, kimisi kale kuşatmalarında yakalanmış ve zincirlerle Avrupa'ya taşınmıştı. Yüzlerce Osmanlı imparatorluk mensubu

, ailelerinden, vatanlarından koparılmış, bilinmez bir kadere sürüklenmişti. Kadınlar, çocuklar, askerler... Bazıları köle pazarlarında satılmış, bazıları efendilerinin zoruyla vaftiz edilip Hristiyanlığa geçirilmişti. "*Türk Vaftizi*" denen bu gelenek, kilise defterlerinin kenarlarına not düşülürdü: "*Türkiye'den doğma.*" Ancak bu notlar, çoğu zaman bir ismin ya da bir hayatın izini sürmekten çok, yalnızca bir tanımlama olarak kalırdı.

Almanya Münster Üniversitesi'nden Manja Quakatz, o döneme ilişkin yaptığı araştırmalarda, Osmanlı esirlerinin vaftizlerinin ağırlıklı olarak Viyana, Graz ve Güney Avusturya'nın daha küçük yerleşim yerlerinde gerçekleştiğini ortaya koyuyor. Vaftizlerin bir diğer yoğun bölgesi ise Güney Almanya, özellikle Aşağı, Orta ve Yukarı Frankonya'ydı. Bununla birlikte, Osmanlı esirleri ya da onların vaftizleri, Berlin, Hannover, Hildesheim, Lüneburg, Köln, Darmstadt ve Leipzig gibi şehirlerde de nadiren görülüyordu.

Fotoğraflar: alamy.com

“Türk Vaftizi” Osmanlı esirlerinin Katolik vaftizleri açısından umut verici bir uygulamaydı. Zira Viyana ya da Budin’deki bu vaftizlerin büyük dini şenliklerle kutlandığı ve amacın yalnızca bir **“kâfiri”** kurtarmak olmadığı biliniyor. Vaftizler, önemli kilise bayramlarına denk getirilerek geniş bir kamuoyuna duyuruluyordu. Vaftiz ebeveynleri, bu şenliğin **“kurucuları”** olarak kabul edilir, vaftizin gerçekleştirilmesi ise Katolik topluma güçlü bir mesaj ve diğer mezheplere karşı önemli bir güç gösterisi olarak görülürdü.

Wolff Christoph da **“kâfirlikten”** kurtarılmış bir **“Ganimet Türk”**ü. Onu diğerlerinden ayıran, belki de savaşın kaosunda bir çocuk olarak Reich’a getirilmiş olmasıydı. Kökeni, adı, ailesi hakkında hiçbir kayıt yok; sanki geçmiş bir fırtınayla silinip gitmişti. Belki bir askerin ganimeti olarak, belki bir tüccarın malı gibi Leipzig’e kadar sürüklenmişti. Ancak Wolff’un hikâyesi esir alınmasıyla değil, Leipzig’e gelişi ve burada Hristiyanlığa geçişiyle başlar.

Leipzig’in gri sabahlarından birinde, 1719’da, genç bir adam terzi loncasının kapısını çaldı. Adı Wolff Christoph Lustig’di. Gözlerinde kararlılık, ellerinde iğneyle iplikten fazlasını taşıyan bir güç vardı. Jacob Dinger adlı bir ustanın yanına çırak olarak girmişti; belki de yıllarca süren dil öğrenimi, sabır ve gözyaşından sonra. Lonca kayıtlarında **“Türkiye’den doğma”** diye geçiyordu, ama bu not onun kimliğini gölgede bırakacak kadar basit değildi. Wolff bir yabancı gibi durmuyordu; konuşması, duruşu, sanki bu topraklarda doğmuş gibiydi. Belki çocukluğu savaşla çalınmıştı, ama gençliğini kendi elleriyle bir kale gibi inşa edecekti.

İlk günler zordu. Çırak yurdunda ya da ustasının evinde, bir köşede sessizce iplik geçirirken, geçmişin hayaletleri peşini bırakmıyordu. Osmanlı’da geçirdiği günler –belki bir anne kuağı, belki bir cami avlusu– zihninde bulanık gölgelerdi. Ama o, bu gölgeleri silmek için çalıştı. Bir ustanın dul eşi onu **“tafel terzi”** olarak istediğinde, Wolff’un hayatı bir kez daha değişti. Dulun atölyesini ayakta tutmak için onun becerilerine ihtiyacı vardı; Wolff ise bu fırsatı bir basamak olarak gördü. Dikiş makinesinin ritmik sesi, onun için bir özgürlük marşiydi.

1719 sonbaharında, Wolff’un lonca içindeki yeri sağlamlaşmıştı. Hasta bir çırağın hakkını savunmak için lonca usta-

larının önüne çıktığında, artık sadece bir çırak değildi; **“altgeselle”**ydi, yani **çırakların temsilcisi**. **Etrafındakilere güven vermiş, okuma, yazma ve hesap yapma yetenekleriyle –belki de yıllar içinde kazandığı eğitimle– bu role yükselmişti. Hasta bir çırak için loncaya karşı sesini yükselttiğinde, ustalar belki de şaşkınlıkla dinledi. Baumgarten adlı usta, borçlarını ödemedi diye itiraz etti; ama Wolff’un cesareti o odada bir yankı bıraktı. O an, bir “Ganimet Türk”ün kölelikten sıyrılıp topluluğun bir parçası olduğunu ilan ettiği andı.**

Esirlikten Vatandaşlığa

Wolff’un hayali daha büyüktü: Usta olmak istiyordu. 1720 Nisan’ında, bir yıllık çalışmanın ardından lonca önüne çıktı ve deneme hakkını istedi. Üç yıl beklemesi gerektiğini söylediler; ama Wolff pes etmedi. Mayıs’ta Leipzig Şehir Meclisi’nin kapısını çaldı. Protokollerde adı geçti: **“Wolff Christoph Lustig, terzi çırağı.”** Kökeninden, dininden söz edilmedi; o, artık sadece bir terziydi. Lonca temsilcileri kararsızdı, ama Wolff’un kararlılığı meclisi etkiledi. Dört hafta sonra lonca oylama yaptı ve bir şartla kabul etti: Saygın bir insan olduğuna dair meclisten güvence getirmesi.

Wolff bu güvenceyi sundu. Ama ustalık için bir eksik vardı: Evli olmalydı. Belki bir tesadüf, belki uzun süredir planladığı bir adım; 1 Ekim 1720’de, Kolben’den Anna Maria ile Nikolaikirche’de evlendi. Genç kadının gözlerinde, Wolff’un kararlılığına yoldaşlık vardı. O gün kilisenin çanları, sadece bir evliliği değil, bir adamın kölelikten özgürlüğe geçişini kutladı.

Aralık’ta ustalık ücretlerini ödedi; ama bu kolay olmadı. İki kez lonca toplantılarına gelmedi, belki parayı denkleştirmekte zorlandı. Yine de 7 Şubat 1721’de lonca ona ustalık belgesini verdi. Wolff Christoph Lustig artık bir ustaydı. Lonca salonunda, ellerinde belgeyle dururken, geçmişin zincirleri tamamen koptu. O, bir **“Ganimet Türk”**tü, evet; ama aynı zamanda Leipzig’in bir vatandaşı, bir terzi, bir eş, bir insandı.

Wolff Christoph’un ’un hikâyesi, diğer esir Türkler arasında belki bir istisnaydı. Çoğu Viyana’da, Graz’da ya da Frankonya köylerinde vaftiz babalarının gölgesinde kayboldu. Kimisi köle olarak kaldı, kimisi tarlalarda çalıştı, kimisi unutuldu. Kilise defterlerinde **“Türk Vaftizi”** yazan satırlar, çoğu zaman bir son değil, bir başlangıç bile olamadı. Ama Wolff

Savaşların Kronolojisi ve Süresi:

Yaklaşık 300 yıl boyunca (1463-1791) aralıklarla devam etti

En yoğun dönem: 1521-1739 arası (Viyana kuşatmaları dönemi)

Büyük çaplı savaşlar: 1463-1479, 1521-1526, 1529, 1532, 1541-1568, 1593-1606, 1663-1664, 1683-1699, 1716-1718, 1737-1739, 1787-1791

Önemli Muharebeler ve İnsan Kaybı:

1526 Mohaç Muharebesi: Macar ordusundan yaklaşık 20.000 asker hayatını kaybetti

1529 I. Viyana Kuşatması: Osmanlı ordusunun yaklaşık 15.000 kayıp verdiği tahmin ediliyor

1683 II. Viyana Kuşatması: Osmanlı ordusu yaklaşık 20.000-40.000 arası kayıp verdi

1697 Zenta Muharebesi: Osmanlı ordusu 30.000 civarında kayıp verdi

Merzifonlu
Kara Mustafa Paşa

farklıydı. O, savaşın ganimeti olarak başlamış, ama kendi elle-riyle bir hayat dikmişti.

Wolff Christoph Lustig'in izi, 1721'den sonra kaybolu-yor. Ama hikâyesi Leipzig'in sokaklarında, bir terzi dükkânı-nın köşesinde hâlâ yankılanıyor. O, geçmişin esiri değil, gele-ceğin ustasıydı. Ve onun gibi, adı bilinmeyen diğer "Ganimet Türkler" in ruhları, tarihin sessizliğinde bir acı sayfa olarak du-ruyor.

Günümüzde bu konuda sayısız bilimsel araştırma yapı-lıyor. Dönemin kilise kayıtları her zaman detaylı bilgi vermese de, birbirinden ilginç hikâyeler biliniyor. Örneğin, çocuğunu doğurduktan sonra intihar eden bir Türk esir kadından bah-sediliyor. Neden, niçin diye soracağımız soruların hiçbirine cevap bulamasa da, bir gerçek tüm berraklığıyla karşımızda duruyor:

Tarih, yenilenlere pek insafı davranmıyor...

Esirler ve Demografik Etkiler:

1521-1699 arasında tahminen 60.000-100.000 arasında Hristiyan esir Osmanlı topraklarına götürüldü

Aynı dönemde yaklaşık 20.000-30.000 Osmanlı askeri Avusturya ve Alman topraklarında esir alındı

Macaristan'da 1683-1699 savaşları sırasında nüfusun yaklaşık % 20'si hayatını kaybetti

Balkanlar'da büyük nüfus hareketleri ve demografik değişimler yaşandı

Ekonomik Maliyetler:

Habsburg Monarşisi'nin savaş harcamaları dönem dönem yıllık gelirinin % 80'ine ulaştı

1683-1699 Büyük Türk Savaşı'nın Habsburg hazinesine maliyeti: yaklaşık 75 milyon Gulden (o dönemin bütçesiyle karşılaştırıldığında muazzam bir rakam)

1716-1718 savaşının Habsburg Monarşisi'ne maliyeti: yaklaşık 40 milyon Gulden

Dini Dönüşümler (Vaftizler):

16-18. yüzyıllar arasında Habsburg topraklarında belgelenmiş yaklaşık 2.000 Osmanlı esirinin vaftiz edildiği kayıtlara geçti.

Vaftiz törenlerinin yaklaşık % 60'ı soylu ailelerin himayesinde gerçekleşti.

1716'da şövalye olmuş Ganimet Türkü Ludwig Maximilian Mehmet von Königstreu'u tasvir eden yağlıboya resim.

Sürekli yakın mesafeli çarpışmalar ve hava saldırılarıyla sivillere yönelik doğrudan saldırılarla karakterize edilen bu savaş, tarihin en büyük (yaklaşık 2,2 milyon personel) ve en kanlı (1,7-2 milyon yaralı, ölü veya esir) savaşlarından biri olarak kabul edilir. Alman Wehrmacht'ına en ağır kayıpların verildiği savaşlardan biridir.

“Babam Stalingrad’da”

Stalingrad’da kaybedilen 91.000 Alman askerinin çoğu evliydi ve geride çocuklar bırakmıştı. 1943 baharında, Almanya’nın ilkokullarında, öğretmenler “babanızın mesleği nedir?” sorusuna verilecek cevapları duymaktan korkar olmuşlardı: “Babam Stalingrad’da..”

Fotoğraflar: alamy.com

SEBAHATTİN ÇELEBİ FRANKFURT

Volga Nehri'nin kıyısında, gri bir kış sabahında, son bir Alman askeri nefes verirken, binlerce kilometre ötede Stuttgart'ta bir çocuk, babasının fotoğrafına bakıyordu. İkisi arasındaki görünmez bağ, Stalingrad'ın soğuk topraklarında kopmuştu artık. Bu yalnızca bir askerin ölümü değil, bir ailenin, bir umudun, bir geleceğin de yok oluşuydu. Uçuk hayalleri olan ve bu uğurda milyonlarca insanı katledebilecek bir iç potansiyele sahip olan Adolf Hitler'in arkasına düşmüş bir

halk, önünü göremiyor, radyolarda, gazetelerde sahte bir gerçekliğin illüzyonuna inanıyordu. Yaşadığı onca yoksulluğa karşı bir şeyler; üstelik de güzel şeyler vadeden, ülkeler fethe-den bu saplantılı, narsist karakterin her Almanın evinde açacağı yaradan habersiz, büyük bir haykırıyla **"Heil Hitler"** diyorlardı... Nutuklarını pür dikkat dinliyor, **"Alman olmanın ayrıcalıklı"** bir şey olduğunu sanıyorlardı. Oysa **"Yaşasın Hitler"** dedikleri o kağıttan kahramanın, ülkelerini ve ülkele-rinin yoksul çocuklarını ölüme sürükleyeceğinden henüz haberdar değillerdi.

Stalingrad işte öyle bir şeydi...

Stalingrad yenilgisi, askeri bir başarısızlıktan çok daha fazlası; bir ulusun ruhunda açılan ve asla tam olarak iyileşmeyecek bir yaraydı.

"Sevgilim sana geri döneceğim"

1942 yılının yazında, 6. Ordu'nun Stalingrad'a doğru ilerleyişi başladığında, Alman propagandası zaferden emindi. Binlerce genç asker, mektuplarında sevdiklerine yakında eve döneceklerini yazıyordu. Leipzig'den gelen 22 yaşındaki Hans Weber, nişanlısı Elsa'ya yazdığı son mektupta: **"Rusya'nın kalbine gireceğiz ve sonra, sevgilim, sana geri döneceğim. Evimizin bahçesine dikeceğimiz elma ağaçlarını hayal ediyorum"** diyordu. Hans'ın bedeni, Stalingrad'ın harabeleri arasında kayboldu; Elsa ise ömrünün sonuna kadar pencereden bakıp onu bekledi.

Yeşilliği ve harika doğasıyla meşhur Bavyera'dan orduya alınan Karl Müller, dört çocuk babasıydı. Cepheden gönderdiği son paket, küçük oğlu için yonttuğu ahşap bir oyuncak at ve eşi Maria için kurumuş bir çiçek içeriyordu. Mektupta ise kısaca: **"Burası cehennem, ama sizin için dayanıyorum"** yazıyordu. Karl'ın cesedi asla bulunamadı; Maria, beş yıl boyunca kapı her çaldığında kocasının döndüğünü sandı.

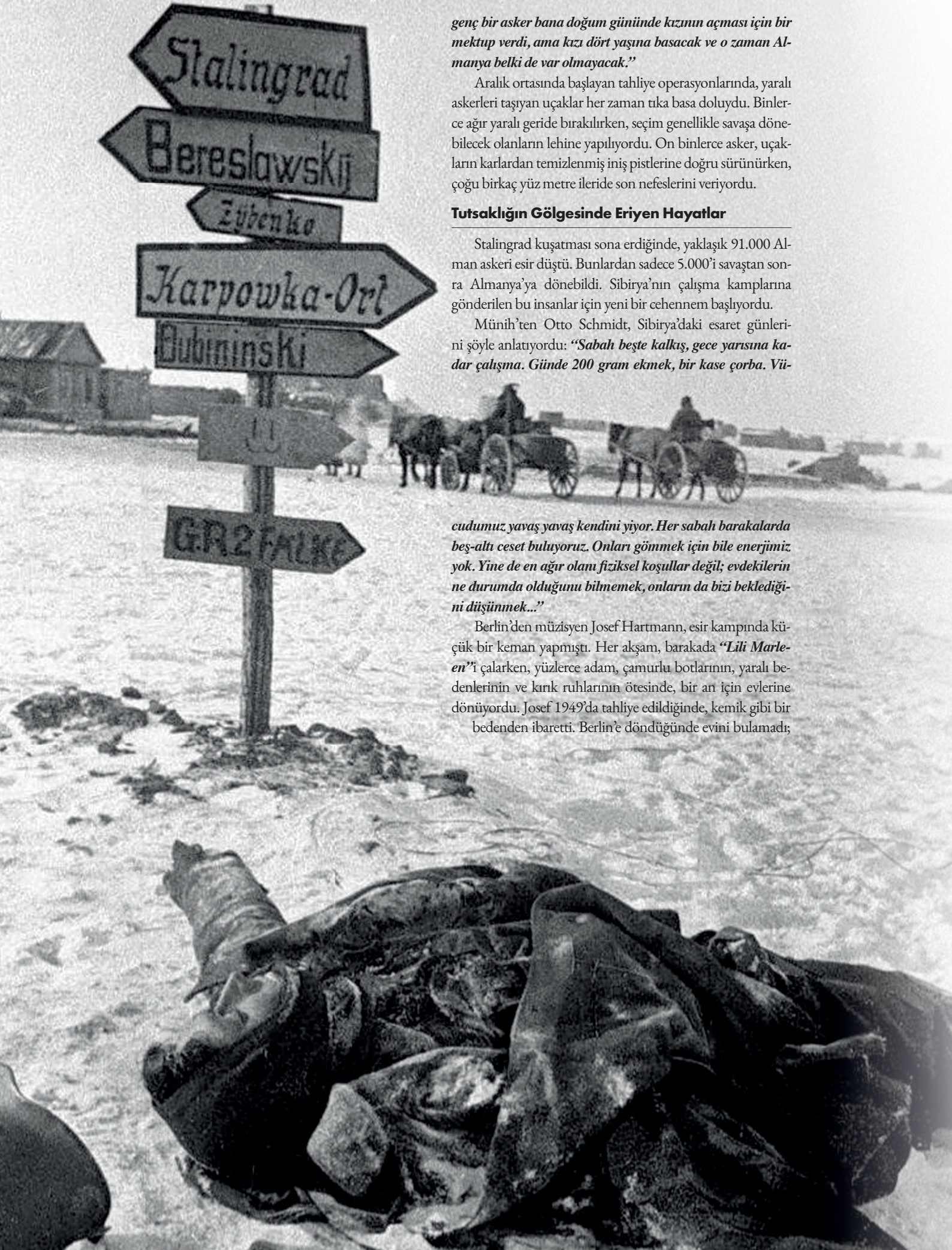
Hayalperest askerlerin veya politikacıların ülkeyi nereye sürüklediğini görmek açısından bu örnekler yeterli değil mi? Bu aktardığım öyküler, Türk tarihinin de en acı sayfalarından biri olan Sarıkamış dramına ne kadar benziyor...

"Umutlarımız donuyor"

Stalingrad'da savaşın dönüm noktası, 1942'nin kış ayındaki Sovyet karşı saldırısıydı. Hitler'in **"bir adım bile geri çekilme"** emri, 6. Ordu'yu kendi mezarını kazmasına mahkûm etmişti.

Dresden'den genç teğmen Friedrich Bauer, günlüğüne şöyle yazıyordu: **"Termometre -30 dereceyi gösteriyor. Silahlarımız donuyor, yaralarımız donuyor, umutlarımız donuyor. Ekmeğimizi kırmak için baltaya ihtiyacımız var. Diün gece nöbette uyuyakalan Konrad'ı bulduk – bir buz heykеле dönüşmüştü, gözleri açık, sanki ölümü bile şaşırtmıştı."**

Hamburg'dan sağlık görevlisi Peter Schultz'un hatıraları, trajedinin en karanlık yönlerini ortaya koyuyor: **"Artık yaralıları sıralamak zorundayız. Kimin yaşama şansı var, kim zaten ölüme mahkûm... En kötüsü de, ölmekte olan askerlerin ceplerinden sevdiklerinin fotoğraflarını, mektuplarını çıkarmak ve onları yarım kalmış cümlelerle teselli etmek. Bugün**

genç bir asker bana doğum gününde kızının açması için bir mektup verdi, ama kızı dört yaşına basacak ve o zaman Almanya belki de var olmayacak.”

Aralık ortasında başlayan tahliye operasyonlarında, yaralı askerleri taşıyan uçaklar her zaman tıka basa doluydu. Binlerce ağır yaralı geride bırakılırken, seçim genellikle savaşa dönebilecek olanların lehine yapılıyordu. On binlerce asker, uçakların karlardan temizlenmiş iniş pistlerine doğru sürünürken, çoğu birkaç yüz metre ileride son nefeslerini veriyordu.

Tutsaklığın Gölgesinde Eriyen Hayatlar

Stalingrad kuşatması sona erdiğinde, yaklaşık 91.000 Alman askeri esir düştü. Bunlardan sadece 5.000'i savaştan sonra Almanya'ya dönebildi. Sibiry'a'nın çalışma kamplarına gönderilen bu insanlar için yeni bir cehennem başlıyordu.

Münih'ten Otto Schmidt, Sibiry'daki esaret günlerini şöyle anlatıyordu: *“Sabah beşte kalkış, gece yarısına kadar çalışma. Günde 200 gram ekmek, bir kase çorba. Vi-*

çudumuz yavaş yavaş kendini yiyor. Her sabah barakalarda beş-altı ceset buluyoruz. Onları gömmek için bile enerjimiz yok. Yine de en ağır olanı fiziksel koşullar değil; evdekilerin ne durumda olduğunu bilmemek, onların da bizi beklediğini düşünmek...”

Berlin'den müzisyen Josef Hartmann, esir kampında küçük bir keman yapmıştı. Her akşam, barakada *“Lili Marleen”*'i çalarken, yüzlerce adam, çamurlu botlarının, yaralı bedenlerinin ve kırık ruhlarının ötesinde, bir an için evlerine dönüyordu. Josef 1949'da tahliye edildiğinde, kemik gibi bir bedenden ibaretti. Berlin'e döndüğünde evini bulamadı;

bombardımanlarda yıkılmıştı. Eşi ve iki çocuğunun izine ise asla rastlayamadı.

Geride Kalanların Sessiz Çığlıkları

Stalingrad, cephede savaşan askerlerin ötesinde, Almanya'da bekleyen milyonlarca insanın hayatını da değiştirdi. Hitler'in yenilgiyi haftalarca gizlemeye çalışmasına rağmen, kasabalara ve köylere ölüm haberleri yağmaya başladığında, kolektif bir yas dalgası ülkeyi sardı.

Köln'de, 6. Ordu komutanlarından birinin eşi Margarete Reichmann, kocasının kaybolduğu haberi geldikten sonra günlüğüne şöyle yazıyordu: *"Siyah elbisemi giymedim. Yas tutmayı reddediyorum çünkü yas tutmak, onu kaybettiğimi kabul etmek demek. Her gece onun için bir tabak koyuyorum sofraya. Çocuklara babalarının döneceğini söylüyorum ve buna inanıyorum, inanmak zorundayım."*

Stalingrad'da kaybedilen 91.000 Alman askerinin çoğu evliydi ve geride çocuklar bırakmıştı. 1943 baharında, Almanya'nın ilkokullarında, öğretmenler *"babanızın mesleği nedir?"* sorusuna verilecek cevapları duymaktan korkar olmuşlardı: *"Babam Stalingrad'da..."*

Savaşın dul kadınları, Nazi Almanyası'nın toplumsal dokusunda yeni bir katman oluşturdu. Devlet tarafından verilen küçük maaşlarla hayatta kalmaya çalışan bu kadınlar, hem anelik hem babalık yapmak zorundaydı. Berlin'de, bombalanmış binalarda barınak arayan bu dulların hikâyeleri, savaşın en az cephe kadar acımasız olan sivil yüzünü gösteriyordu.

"Onsuz nasıl yaşarız?"

Naziler, Stalingrad yenilgisini bir *"kahramanlık destanı"*na dönüştürmeye çalıştılar. 2 Şubat 1943'te, 6. Ordu'nun teslim olmasından üç gün sonra, Hitler'in emriyle radyoda üç günlük ulusal yas ilan edildi.

Goebbels'in aralıksız propagandaları bile artık bir işe yaramıyordu. Propaganda, evlerine ulaşan ölüm haberlerinin acısını dindiremezdi. Berlin'in banliyölerinde, 1943 yazında, Stalingrad'da kaybolan askerlerin eşleri arasında intihar vakaları artmaya başladı. Dresden'de, genç bir kadın kocasının ölüm haberini aldıktan sonra iki çocuğuyla birlikte Elbe Nehri'ne atladı. Geride bıraktığı notta sadece: *"Onsuz nasıl yaşarız?"* yazıyordu.

Stalingrad'da ölen Alman askerlerinin çocukları, savaş sonrası Almanya'sının *"kayıp nesli"* olarak büyüdü. Babasız bir nesil, bombalarla yerle olmuş şehirlerde, açlıkla ve yoklukla boğuşarak hayatta kalmaya çalıştı.

Yıkılmış, bitmiş bir ülkede nasıl hayatta kalınabilirse ancak o kadar hayatta kaldılar.

Münih'te, 1950'lerin başında yapılan bir araştırma, Stalingrad'da babasını kaybeden çocukların okul başarısının diğerlerine göre belirgin şekilde düşük olduğunu ortaya koydu. Bu çocukların çoğu, hayatları boyunca babaları hakkında konuşmaktan kaçındı. Bazıları, babalarının *"orada"* olduğuna dair bir inanç geliştirdi, *"orada"* kelimesi, hem Rusya'yı hem de ölümü ifade eden bir örtmeceydi.

Frankfurt'ta yaşayan Elisabeth Hoffmann, 12 yaşınday-

ken babasını Stalingrad'da kaybetmişti. Altmış yıl sonra, bir röportajda şöyle diyordu: *"Hayatım boyunca, kalabalık sokaklarda yürürken, karşıdan gelen her orta yaşlı adamın yüzüne dikkatle baktım. Belki o döner, belki hafızasını kaybetmiştir, belki..."*

Kar Altında Kalan Gerçekler

Stalingrad, Nazi Almanyası için yalnızca bir askeri yenilgi değil, bir ulusun kolektif psikolojisinde derin bir kırılma noktasıydı. Nazilerin *"nihai zafer"* propagandasının inandırıcılığı sarsılmış, savaşın kaybedileceğine dair ilk ciddi şüpheler Alman halkının zihnine yerleşmişti.

Yine de Stalingrad'ın asıl trajedisi, ne askeri tablolarda ne de tarih kitaplarında tam olarak anlatılabilecek türden bir hikaye. O trajedi, Noel akşamı babalarının yokluğunda sessizce ağlayan çocukların gözyaşlarında, her gece kocalarının fotoğrafına bakarak yatan kadınların yalnızlığında ve asla anlatılamayacak binlerce kişisel hikâyede gizli. Yenilmiş bir halkın; evlatlarını, kocalarını ve babalarını kaybetmiş bir halkın yıllar boyu anlatamayacağı gizli hikayelerde.

Stalingrad'da kar altında kalan sadece bir ordu değildi; bir neslin umutları, hayalleri ve gelecekleriydi. Don Nehri'nin buzları erirken, o buzların altında kalan hakikat, Avrupa'nın kolektif belleğinde bir hayalet gibi dolaşmaya devam ediyor. O hayalet, bize savaşın gerçek maliyetinin, ne topraklar ne zaferler ne de imparatorluklar olduğunu; aksine, geri alınamayacak hayatlar, birleşemeyecek aileler ve yaşanamayacak gelecekler olduğunu anımsatıyor.

Volga'nın kıyısında, artık sessizliğe bürünmüş o savaş meydanında, Rusya'nın karları her kış milyonlarca hikâyeyi örtüyor. Ve karların altında, mektuplar, fotoğraflar, nişan yüzükleri ve umutlarla dolu cüzdanlarıyla genç adamlar yatmaya devam ediyor... Her biri, tarih kitaplarında yalnızca bir sayı, ama bir zamanlar birinin sevgilisi, birinin babası, birinin oğlu, birinin geleceği olan gerçek insanlar.

Tıpkı bizim Sarıkamış dramımızda olduğu gibi...

ENİS BEHİÇ MALMÖ

“Düşmanlarımız bize karşı birleştiğinde, biz de kendi gücümüzle birleşiriz.” – Hafız Esad

Şam’ın loş sokaklarında bir maskeli balo dönüyor. Hafız Esad’ın bir zamanlar yankılanan sözleri, Arap Baharı’ndan beri toz ve kanla karışmış bir ironiyi dönüştü Suriye’de. Düşmanla dostun birbirine karıştığı bu sahnede, eski *“teröristler”* kostüm değiştiriyor. Bir zamanlar kana bulanmış eller, şimdi takım elbiseler içinde Batı’ya göz kırıyor. Işıltılı avizelerin altında Ahmed Hüseyin el-Şara, ya da sahne adıyla Ebu Muhammed el-Jolani, *“Artık ılımlıyız,”* diye fısıldıyor. Gaze-

teciler mikrofon uzatıyor, diplomatlar el sıkışıyor; ama onun gözlerinde hâlâ bir aslanın vahşi parıltısı saklı. *“Geçmiş geride kaldı,”* diyor, fakat bu balonun perdesi aralandığında, Suriye’nin harap köyleri, sessiz şehirleri ve kırılmış hayatlarının kasvetli gölgesi görülüyor.

1982’de Şam’ın bir köşesinde doğuyor Ahmed. Babasının evinde seküler Suriye’nin rüzgârı esiyor, Arap milliyetçiliği bir ninni gibi dolaşüyor. Ama on sekizine vardığında, bu ninni kesiliyor. İlk maskesini takıyor; cihatçıların gölgesine sığınıyor. 11 Eylül’ün dünyayı sarsan çığlığı, onu El Kaide’nin kollarına çağırıyor. 2003’te Irak’ta, Amerikan tanklarının tozu henüz yere inmeden kılıcını çekiyor. Ancak hapishane duvarları bu ritmi bozuyor. Yıllar sonra *“Hücrede ılımlılaştım,”* dediğin-

Şam’da maskeli balo

Jolani’nin terör suçları, ideolojik bir fanatizmle mi yoksa pragmatik bir güç arayışıyla mı şekillendiği sorusunu akla getiriyor. Bombalamalar, katliamlar, infazlar ve baskı rejimi, onun liderliğinde tutarlı bir süreklilik sergiliyor: Kontrolü ele geçirmek ve sürdürmek için şiddeti bir araç olarak kullanmak. El Nusra ve HTŞ dönemlerinde işlenen bu suçlar, binlerce insanın ölümüne, milyonlarcasının yerinden edilmesine neden oldu. Jolani, bugün “ılımlı” bir lider portresi çizmeye çalışsa da, bu kanlı miras, onun terör suçlarından bağımsız bir figür olarak değerlendirilmesini imkansız kılıyor.

de belki de ilk büyük yalanını söyleyecekti. 2011'de Suriye'ye döndüğünde, devrimin ateşi ülkeyi sarmışken, El Kaide'nin Irak'tan uzanan eli onu sahneye fırlatıyor. El Nusra Cephesi doğuyor; ve, kanlı cinayetlerle dolu **"gençlik"** evreleri yaşıyor..

İlk perde, 10 Mayıs 2012'de Şam'da düşüyor. Kalabalık bir pazar yerinde sabahın telaşı, iki bombanın gürültüsüyle yırtılıyor. Çarşıya ekmek almaya gelenler, bir anda toprağa karışıyor; 55 beden cansız, yüzlercesi yaralı. Jolani elleri havada, gururla haykırıyor: **"Rejime darbe vurduk."** Ama ölenler asker değil, çocuğuna simit alan anneler, torbasını dolduran dedeler ve hiçbir şeyden habersiz çocuklar. Kanlı cinayetler serisi hızlanıyor; 2013 yazında Lazkiye'nin Alevi köyleri film sahnelerini aratmayan bir katliama sahne oluyor. Gece karanlığında maskeli gölgeler kapıları kırıyor. Kadınların çığlıkları, çocukların son nefesleri havayı dolduruyor. Bıçaklar parlıyor, evler ateşe veriliyor; İnsan Hakları İzleme Örgütü, 190 ölüyü sayıyor, duman gökyüzünü boğuyor. Ebu Muhammed el-Jolani'nin "kan tutkusu", Hafız Esad ve oğul Beşar Esad'ı aratmayacak bir şiddet sarmalına yol açıyor.

Halep'te bir okulun önünde, çocuklar oyun oynarken bir bomba patlıyor; kahkahalar sonsuz bir sessizliğe gömülüyor. 2014'te bir köy meydanında, **"işbirlikçi"** yaftası vurulan bir adam, maskeli ellerle başsız bırakılıyor. Kalabalık, korkudan donmuş, bu cinayeti izliyor. El Nusra'nın gölgesi her yere uzanıyor; her adımda ölümün notaları yankılanıyor. Amerika, bu maskeli dansçının başına 10 milyon dolar koyuyor, dünya onu bir canavar olarak tanıyor. Ama Jolani, maskesini düşürmüyor. 2016'da kostümünü yeniliyor; El Nusra'dan sıyrılıp Hayat Tahrir el-Şam'ı (HTŞ) kuruyor. İdlib, onun yeni dans pisti oluyor. **"Kurtuluş hükümeti"** diye bir ışıltılı ve bir o kadar da hayat vadeden bu sıfatın arkasında ise, kanları henüz kurumamış cesetler duruyor.

İdlib'in dar sokaklarında, 2017'de yine karanlık bir operasyon yapılıyor. Özgür Suriye Ordusu'ndan rakipler, gece yarısı sokak lambalarının altında vuruluyor. Liderler bir bir düşüyor; bazıları zindanlara sürükleniyor, işkenceyle son buluyor. Yüzlerce muhalif, bu maskeli gecede iz bırakmadan yitip gidiyor. Jolani, **"fitneyi temizliyoruz,"** diyor; ama bu temizlik, kanla yapılıyor. 2019'da sahne daha da kararıyor. Hava saldırılarında ölenlerin aileleri avlanıyor. Bir anne, çocuğunu kollarında saklamaya çalışıyor; kapı kırılıyor, maskeli gölgeler içeri doluyor. Evler boşalıyor, aileler toplu mezarlara gönderiliyor. Şeriat mahkemeleri, delilsiz idamlarla sahneyi dolduruyor; bir baba, **"rejimle konuştuğu"** söylentisiyle ipe çekiliyor, geride kalanlar feryatla dağılıyor.

Şiddet sarmalı sürekli artıyor. İdlib'de toplanan yabancı cihatçılar, Avrupa'ya tehdit fısıldıyor. Jolani'nin kanlı eylemleri, küresel bir kâbusa dönüşüyor. Şam'da patlayan bombalar, Lazkiye'de yanan köyler, İdlib'de susturulan hayatlar; her nota, bir cinayetin izi. Binler ölüyor, milyonlar evsiz kalıyor; Suriye, bu maskeli baloda harabeye dönüşüyor. Ve şimdi, kravat takmış, objektiflere gülümüyor. **"Barış istiyoruz,"** diyor; Batılı eller onunla tokalaşılıyor. Ama her gülümsemede, Şam'da bir çocuğun boş bakışları, Lazkiye'de bir annenin gözyaşları,

İdlib'de bir babanın yıkık evi dünyaya sessizce bir şeyler söylemek istiyor oysa: Bu yeni yüz, dökülen kanı gizleyemez.

Dün kafa kesen eller, bugün diplomatik salonlarda alkışlanıyor. Kameralar dönüyor, ışıklar parlıyor; ama perdenin ardında, Suriye'nin kanayan kalbi duruyor. Hafız Esad'ın sözleri, bu sahnede acı bir gölge gibi dans ediyor: **"Düşmanlarımız bize karşı birleştiğinde, biz de kendi gücümüzle birleşiriz."** Jolani, bu birleşmeyi tersine çevirdi; düşmanları çoğalttı, gücünü cinayetlerle yoğurdu.

HTŞ'nin uluslararası bağlantıları da terör suçlarının bir başka boyutunu oluşturuyor.

Jolani, El Kaide'yle bağlarını kopardığını iddia etse de, HTŞ'nin yabancı cihatçıları barındırması ve eğitmesi, küresel bir tehdit unsuru olarak görülmesine yol açtı. Örgütün, Avrupa'daki potansiyel saldırılar için militan yetiştirdiğine dair istihbarat raporları, Jolani'nin yalnızca Suriye'yle sınırlı bir aktör olmadığını ortaya koyuyor. Bu, onun liderliğindeki yapının, yerel bir isyandan ziyade uluslararası terörizmin bir parçası haline geldiğini kanıtlıyor.

İşlediği Cinayetler Gölge Gibi Peşinde

Jolani'nin terör suçları, ideolojik bir fanatizmle mi yoksa pragmatik bir güç arayışıyla mı şekillendiği sorusunu akla getiriyor. Bombalamalar, katliamlar, infazlar ve baskı rejimi, onun liderliğinde bir hedefe dönük izlenimi veriyor: Kontrolü ele geçirmek ve sürdürmek için şiddeti bir araç olarak kullanmak. El Nusra ve HTŞ dönemlerinde işlenen bu suçlar, binlerce insanın ölümüne, milyonlarcasının yerinden edilmesine neden oldu. Jolani, bugün **"ılımlı"** bir lider portresi çizmeye çalışsa da, bu kanlı miras, onun terör suçlarından bağımsız bir figür olarak değerlendirilmesini imkansız kılıyor. Analitik açıdan, bu suçlar, onun hem bir taktisyen hem de bir terörist olarak portresini tamamlıyor. Geçmişte işledikleri cinayetler, adının neden korkuyla anıldığını açıkça ortaya koyuyor.

Jolani'nin son yıllardaki dönüşümü ise dikkat çekici. Sarığını çıkarıp askeri üniforma giymesi, selefi söylemleri yumuşatması ve Batı'yı HTŞ'nin **"cihatçılarla mücadele eden bir güç"** olduğuna ikna etmeye çalışması, onun stratejik bir pragmatist olduğunu gösteriyor. ABD'nin terör listesinden çıkma arzusu, bu imaj değişikliğinin temel motivasyonu gibi görünüyor. Ancak bu çaba, geçmişteki kanlı eylemlerini silmeye yetmiyor. Irak'ta IŞİD saflarında savaştığı günlerden, El Nusra ve HTŞ ile Suriye'de işlenen suçlara kadar, Jolani'nin kariyeri, terörün farklı yüzlerini barındırıyor. Onun liderliği, ideolojik bir fanatizmden çok, güç ve kontrol arayışıyla şekillenmiş gibi duruyor.

Sonuç olarak, Jolani'nin hikayesi, bir teröristin portresinden fazlasını sunuyor. O, hem bir ideolog hem de bir taktisyen; hem korkulan bir lider hem de değişen koşullara uyum sağlayan bir pragmatist. Terör suçları, onun geçmişinin ve HTŞ'nin bugününün ayrılmaz bir parçası. Suriye halkı için ise Jolani, ne kadar **"ılımlı"** bir imaj çizmeye çalışırsa çalışsın, şiddetin ve kaosu sembolü olmaktan kurtulamıyor. Analitik bir gözle bakıldığında, onun dönüşüm çabaları, suçlarından arınma değil, yalnızca yeni bir oyunun başlangıcı olabilir.

PUTİN NEREYE?

90'lı yıllarda Rusya'nın yaşadığı ekonomik çöküş ve sosyal kargaşa, Putin'in iktidara gelişiyle birlikte yerini göreceli bir düzene bıraktı. Enerji kaynaklarının etkin kullanımı ve merkezi kontrolün güçlendirilmesi, ekonomik toparlanmanın temel dinamiklerini oluşturdu. Fakat bu süreç, Batı ile ilişkilerde sürekli bir gerilime sebep oldu.

OSMAN SÖNMEZ MOSKOVA

Vladimir Putin'in Rusya'daki yirmi yılı aşkın iktidarı, ülkenin yakın tarihindeki en önemli dönemlerden birini temsil ediyor. Yeltsin döneminin kaotik yapısından sonra, Putin'in getirdiği istikrar ve güvenlik ortamı, başlangıçta Rusya için bir kurtuluş reçetesi gibi görünüyordu. Ancak bu istikrar, zamanla Batı ülkelerinin baskısıyla otoriterleşen bir yönetim biçimine evrildi.

90'lı yıllarda Rusya'nın yaşadığı ekonomik çöküş ve sosyal kargaşa, Putin'in iktidara gelişiyle birlikte yerini göreceli bir düzene bıraktı. Enerji kaynaklarının etkin kullanımı ve merkezi kontrolün güçlendirilmesi, ekonomik toparlanmanın temel dinamiklerini oluşturdu. Fakat bu süreç, Batı ile ilişkilerde sürekli bir gerilime sebep oldu.

Putin'in en büyük avantajı, Rusya'nın sahip olduğu devasa doğal kaynaklar ve stratejik coğrafi konumuydu. Bu avantaj, Batı'dan gelebilecek ekonomik yaptırımlara karşı bir kalkan oluşturdu. 2020'lerin başına gelindiğinde Rusya, hem ekonomik hem de siyasi açıdan güçlü bir konuma ulaşmıştı.

Ukrayna krizi, Putin'in dış politikadaki en büyük kumarı ve belki de en kritik hatası olarak görülebilir. Ancak **“Özel askerî operasyon”** olarak adlandırılan bu müdahale ve üç yıldır devam eden bu çatışmada, Rusya bazı toprak kazanımları elde etti ve buna rağmen sonuca halen ulaşamadı.

Batı'nın Ukrayna'ya verdiği destek ve Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, Putin'i zorlu bir duruma soktu. Savaşın uzaması, Rusya'nın uluslararası izolasyonunu derinleştiriyor ve ekonomik maliyetleri artırıyor. Putin'in bu durumdan çıkış stratejisi ise belirsizliğini koruyor.

Gelinen noktada Putin'in önünde birkaç seçenek bulunuyor:

- Savaşı tırmandırarak kesin bir askeri zafer arayışına girmek; ki bu seçenek, uluslararası gerilimi tehlikeli boyutlara taşıyabilir.

- Diplomatik bir çözüm arayışına girmek; ancak bu da içerde **“zayıflık”** olarak görülebilir ve Putin'in iç siyasetteki konumunu sarsabilir.

- Mevcut durumu sürdürerek yıpratma stratejisini devam ettirmek; bu seçenek ise Rusya'nın kaynaklarını tüketmeye devam etmek demektir.

Buna göre, Putin'in karşı karşıya olduğu bu açmaz, sadece kendisinin değil, Rusya'nın da geleceğini şekillendirecek. Batı ile ilişkilerin normalleşmesi kısa vadede mümkün görünmüyor. Bu durum, Rusya'yı giderek daha fazla Doğu'ya, özellikle Çin'e yaklaşıyor.

Putin'in Risk Analizi

Rusya'nın nükleer cephaneye yönelik tutumu, Sovyetler Birliği'nden miras kalan **“caydırıcılık doktrini”** üzerine kuruludur. Ancak günümüzde durum çok daha karmaşık bir hal almış durumda. Putin'in nükleer silah kullanma olasılığını değerlendirirken birkaç kritik faktörü göz önünde bulundurmak gerekir:

Stratejik Hesaplamalar ve Nükleer Tercih

Zaman zaman Vladimir Putin, nükleer silahları bir pazarlık kozu ve caydırıcı güç olarak kullanıyor. Ukrayna savaşının başından beri yaptığı nükleer göndermeler, aslında bir psikolojik savaş taktiği olarak değerlendirilebilir. Ancak gerçek bir

kullanım, Rusya için de geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurabileceğini Putin'in bildiğinden şüphemiz yok.

Olası Senaryolar ve Sonuçları

- Putin'in en olası seçeneği, düşük güçlü taktik nükleer silahlar olabilir.

- Ancak bu bile uluslararası toplumun tam izolasyonuna ve Çin'in bile desteğini kaybetmesine yol açabilir.

- Ekonomik yaptırımlar çok daha sert bir boyuta taşınır.

Putin'in çıkmaza girmesi halinde nükleer seçeneği kullanma olasılığı, teorik olarak mevcut olsa da, pratikte oldukça düşük görünüyor. Çünkü:

- Böyle bir adım, Putin'in kendi iktidarını da tehlikeye atacaktır.

- Rusya'nın uluslararası sistemdeki konumunu geri dönülemez şekilde zedeleyecek.

- Ekonomik ve diplomatik izolasyon, Rusya'nın kaldıracabileceğinden çok daha ağır olacak.

Kısacası, Putin nükleer silah kartını bir pazarlık ve tehdit unsuru olarak kullanmaya devam edecek, ancak gerçek bir kullanım olasılığı oldukça düşük kalacaktır. Putin'in rasyonel bir aktör olarak, böylesi bir riskin maliyetinin çok yüksek olduğunun farkında olduğu bir gerçek.

ABD ve Rusya Arasındaki İlişkiler ve Olabilecek Senaryolar

Rusya ve Amerika arasında yeniden başlayan diplomatik temaslar, Ukrayna savaşının geleceğine dair yeni olasılıkları gündeme getiriyor. Ancak tarafların pozisyonlarındaki keskin farklılıklar, hızlı bir çözümün önünde ciddi engeller oluşturuyor. Bu bağlamda bölgede yakın ve orta vadede yaşanabilecek gelişmeleri tahmin etmek zor. Buna göre:

Putin'in İstekleri ve Kırmızı Çizgileri:

- Donetsk, Luhansk, Kırım ve işgal edilen diğer bölgelerin Rus kontrolünde kalması

- Ukrayna'nın NATO üyeliğinin engellenmesi

- Batı yaptırımlarının kaldırılması

- Rusya'nın "güvenlik endişelerinin" giderilmesi

Zelenskiy'nin Talepleri:

Tüm Ukrayna topraklarının (*Kırım dahil*) iadesinin sağlanması, savaş tazminatları, NATO üyeliği garantisi, güvenlik garantileri

ABD ve Batı'nın Pozisyonu:

Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün mümkün olduğunca korunması, Rusya'nın tamamen kazanmasına izin vermemek, çatışmanın NATO-Rusya savaşına dönüşmesini engellemek, Avrupa'nın güvenlik mimarisini yeniden şekillendirme

Yakın Vadede Olası Senaryolar

Diplomasi Çabaları:

- Ateşkes görüşmeleri başlayabilir ancak kapsamlı bir anlaşma olasılığı düşük

- Taraflar arasında güven eksikliği diplomatik süreci zorlaştıracak

- Sahada sınırlı çatışmalar devam edecek

Savaşın Donması:

- Fiili bir ateşkes (*resmi olmayan*) oluşabilir

- Cephe hatları büyük oranda sabitlenebilir

- Taraflar karşılıklı olarak savunma pozisyonlarını güçlendirecek

Rusya'nın Kısmi Askeri Başarısı:

- Donetsk'in kalan bölümlerini ele geçirme girişimi

- Zaporizhia bölgesinin tam kontrolü için hamle

- Ukrayna'nın doğudaki savunma hatlarını test etme

Müzakere Yoluyla Kısmi Çözüm:

- Bazı bölgelerde referandum yapılması önerisi

- Ukrayna'nın NATO üyeliğinin ertelenmesi karşılığında güvenlik garantileri

- Yaptırımların aşamalı olarak hafifletilmesi

- Rusya'nın bazı işgal ettiği bölgelerden çekilmesi

Bölgesel Yayılma Riski:

- Moldova/Transdinyester'de gerilimin artması

- Belarus'un çatışmaya daha fazla dahil olması

- Baltık ülkelerinde hibrit savaş taktiklerinin artması

Sonuç Olarak:

Yakın vadede kapsamlı bir barış anlaşmasından ziyade, çatışmanın şiddetinin azaldığı bir "donmuş çatışma" senaryosu daha olası görünüyor. Diplomatik kanalların yeniden açılması umut verici olsa da, tarafların pozisyonlarındaki derin ayrılıklar, hızlı bir çözümü zorlaştırıyor.

Orta vadede ise, tarafların tükenmişliği ve uluslararası baskılar, bir tür "kısmi çözüm" için zemin hazırlayabilir. Bu muhtemelen her iki tarafın da tam olarak istediklerini alamadığı, ancak tamamen kaybetmedikleri bir uzlaşma olacaktır.

Bölgede istikrarın sağlanması için en kritik faktör, Rusya ve ABD arasındaki iletişim kanallarının açık tutulması ve üçüncü tarafların (özellikle Çin, Türkiye veya Hindistan gibi ülkelerin) arabuluculuk rollerinin güçlendirilmesi olacaktır. azaldığı bir "donmuş çatışma" gölgesi daha olası görünüyor. Diplomatik fısıltıların yeniden duyulması umut verse de, tarafların konumlarındaki derin uçurumlar, aydınlığa giden yolu zorlaştırıyor. Orta vadede, tarafların tükenmişliği ve uluslararası baskılar, bir tür "kısmi çözüm" için karanlıkta bir patika açabilir. Bu muhtemelen her iki tarafın da tam olarak istediklerini alamadığı, ancak tamamen karanlığa gömülmedikleri bir uzlaşma olacaktır.

Bölgede şafağın sökmesi için en kritik unsur, Rusya ve ABD arasındaki iletişim köprülerinin açık tutulması ve üçüncü gözlemcilerin (özellikle Çin, Türkiye veya Hindistan gibi ülkelerin) arabuluculuk büyülerinin güçlendirilmesi olacaktır.

Gece yürüten adam için yolculuk devam ediyor.

Şafak mı söker, yoksa gece daha da derinleşir mi zaman gösterecek.

KEMAL YALÇIN

Kiryaki Çorumoğlu 1912 yılında Honaz'da doğmuş. Annesinin adı Atena imiş. Evleri günümüzde Hisar Mahallesi Camisi olan eski kilisenin karşısındaymış. Kiraz bahçeleri su değirmeninin üst tarafında imiş. 1920 yılında mecburi sürgüne gönderilmişler. Kiryanki 8 yaşın iken annesi Atena ile birlikte Honaz'dan ayrılmış. Eğirdir, Kayseri, Mersin, Atina, Selanik, Drama yolunu takip ederek Mikropolis köyüne iskân edilmişler.

Kiryaki Çorumoğlu 1999 yılında 87 yaşında kızı Theodora Spyroglou ile birlikte Honaz'a gelmiş. Evlerini, bahçelerini bulmuş.

Bahçelerinden iki torba toprak doldurmuş. Yunanistan'a götürmüş. Bir torba toprağı annesi Atena'nın vasiyetini yerine getirmek için mezarının üstüne dökmüş.

Bir torba toprak ile üç ayrı saksıya Honaz'dan götürdüğü kırmızı gülü, fesleğeni ve kafiyei dikmiş. 2000 yılında bana diktiği gülü, fesleğeni ve kafiyei gösterdi. Göz yaşlarını silerek, *"Ben Honaz'ı özlediğimde Honaz gülünü, Honaz Fesleğeni, Honaz kafiyesini kokluyorum,"* demişti.

Kiryaki Çorumoğlu 1999 yılında Honaz'dan ayrılırlarken Yunanistan'daki adreslerini İsmet Ağabeyime bırakmış.

İsmet Ağabeyim, 1999 yılı Ağustos ayında Honaz'da bana Kiryaki Çorumoğlu'nun adresini verdi. *"Yunanistan'a gidersen bizim komşuları arayıp bul,"* dedi.

Yunanistan'a gittim. 5 Ocak 2000 tarihinde Drama vilayeti, Mikropolis köyüne ulaştım. Honazlı Kiryaki Çorumoğlu'nu buldum. 88 yaşında idi. Hafızası yerindeydi. Honaz şivesiyle konuşuyordu. Bütün hayatını anlattı. Aynen yazdım ve Emanet Çeyiz 8. Baskının sonuna ekledim. Ayrıca fotoğraflarını çektim. Bu fotoğrafta Kiryaki Çorumoğlu'nun kızı Theodora Spyroglou ve torunu Maria Aptidou da bulunuyordu.

Kiryaki Çorumoğlu'nun üç hayali vardı:

1. Ölmeden Honaz'a gitmek, evlerini ve bahçelerini görmek.
2. Bahçelerinden toprak getirip annesinin mezarına serpmek.
3. Hayatını yazdırmak. Hayatını ben yazdım.

Kiryaki Çorumoğlu bu üç hayalini gerçekleştirdi. 2003

Anadolu'nun evlatlarından Honazlı Kiryaki Çorumoğlu, Mikropolis

yılında, 91 yaşında vefat etti.

Kiryaki Çorumoğlu'nun kızının kızı Maria Aptidou 2018 yılında Almanya'ya çalışmaya gelmiş. Beni aramış. Bulamamış. 2024 yılında Müllheim'da rehber öğretmenlik yapan Hasan Özer ile tanışmış ve ona *"Anneannemin hayatını yazan Kemal Yalçın'ı arıyorum,"* demiş.

Hasan Özer *"Ben Kemal Yalçın'ı tanıyorum, Bochum'da yaşıyor, gider buluruz,"* demiş. Hasan Özer bana telefon etti. *"Buyurun gelin,"* dedim.

19 Ocak 2025, Pazar günü, Hasan Özer ile Maria Aptidou evime geldiler. Maria 25 yıl sonra beni buldu. Sarıldık birbirimize. 25 yıl önce Mikropolis köyünde çektiğim fotoğraftaki Maria'nın yüz ifadeleri değişmemişti.

105 yıl sonra bahçe komşumuzla buluştuk

Bir torba toprak ile üç ayrı saksıya Honaz'dan götürdüğü kırmızı gülü, fesleğeni ve kafiyei () dikmiş. 2000 yılında bana diktiği gülü, fesleğeni ve kafiyei gösterdi. Göz yaşlarını silerek, *"Ben Honaz'ı özlediğimde Honaz gülünü, Honaz Fesleğeni, Honaz kafiyesini kokluyorum,"* demişti.

Anadolu'nun evlatlarından Kriaki Corumoglu, kızı, torunu ve Kemal Yalçın

Kiryaki Teyze Honaz'da

Maria ve Kemal Yalçın

5 Ocak 2000 günü çektiğim fotoğrafı Emanet Çeyiz 8. Baskıda ve Yunanca Emanet Çeyiz ikinci baskısında yayınlamıştım.

105 yıl sonra Kiryaki Çorumoğlu'nun kızının kızı Maria Aptidou ile buluştuk. Ablam Ayşe Canpolat da vardı.

Maria'ya Honaz'ın fotoğraflarını gösterdim. **"Honaz'ı görmek istiyorum,"** dedi.

Maria ile biraz Rumca, biraz Türkçe ve Almanca konuştuk.

Çevirileri Hasan Özer yaptı.

Daha sonra Kazım Güzel ve Zehra Güzel de geldiler.

Maria, **"Ben çok duygulandım, ağlamak istiyorum,"** diyordu.

Honaz'ı, kiraz bahçelerini, Yunanistan'daki köylerini uzun uzun konuştuk. Maria benden 2000 yılında kaydettiğim anneannesinin ses kayıtlarını istedi.

"Ses kayıtlarını Duisburg- Essen Üniversitesi Kemal Yalçın arşivine teslim ettim. Bir gün arşive gittiğimde ses kayıtlarının kopyasını alırsana ulaştırırım," dedim. Çok sevindi.

Maria, Yunanistan'da yaşayan annesine telefon açtı. Annesi ile de konuştum.

"Annemin hayatını yazdığınız için size çok teşekkür ederim. Annemin gözleri arkada kalmadı," dedi.

Maria bir daha görüşmek, Honaz'a birlikte gitmek, nine-sinin çok anlattığı kiraz bahçesini görmek, kiraz yemek istediğini söyledi ve sözlerini şöyle tamamladı:

"Bana kapınızı ve kalbinizi açtınız. Bizi kabul ettiniz. Anneannemin hayatını yazdınız. Onun hayalini gerçekleştirdiniz. Ben Emanet Çeyiz'in Yunancasını okudum. Mübadeleyi sizin kitabınızdan öğrendim. Size saygı ve sevgilerimi sunuyorum. Yunanistan'a geldiğinizde sizi beklerim. Yunanistan'da bir eviniz ve Honazlı bir kardeşiniz olduğunı unutmayınız."

"Sevgili Honazlı Kardeşim Maria Aptidou toprak çeker insanı. Sen de Honaz'da bir evin ve bir kardeşin olduğunı unutma! Bundan sonra daha sık görüşelim."

Vedalaşırken göz yaşlarımız karıştı birbirine!

Dipnotlar:

· Honaz 1920 yıllarında Denizli vilayetine bağlı bir nahiye idi. Günümüzde ise Denizli vilayetine bağlı bir ilçedir.

· Kafire Honaz'da yetişen özel bir çiçek türüdür. Ter kokusunu önler. Kafurun da denir. Kadınlar doğal deodorant olarak kullanırlar.

KEMAL YALÇIN

Rum komşumuz Minoğlu Ailesi 1920 yılı Eylül ayında mecburi sürgüne ve ölüm yolculuğuna çıkacakları gün kızlarının çeyizlerini Dedem Gacaroglu Mehmet Kemal Yalçın'a emanet bırakmışlar. Ben bu emanet çeyizleri 1996 yılında Volos'ta sahiplerine geri verdim.

Babam Ramazan Yalçın, Sofiya'nın 1920'de verdiği "söz mendilini" 76 yıl saklamış.

Bu hikâyeyi dokuz yaşında iken Babam Ramazan Yalçın'dan tarlamızda mısır ekerken dinlemiştim.

Benim doğduğum Denizli'nin Honaz bucağında 1920 yılına kadar 1000 kadar Türk ile 1000 kadar Rum yaşarmış. İsteyen kiliseye, isteyen camiye gidermiş. Aynı çeşmenin suyu ile hamur yoğurur, aynı pınarın suyu ile bahçelerini sularlarmış. Dedemin bahçesi, Rum bölgesindeymiş. Dedemlerin komşuları Palaoğlu, Sabuncuoğlu, Minoğlu gibi Rumlarmış. Aralarında hiçbir kavga dövüş olmadan kardeş kardeş yaşarlarmış. Ayşe Ninem bir yere gideceğinde babamı Minoğlu'nun karısına emanet edermiş. Minoğlu'nun karısı da bir yere gideceğinde kızları Sofiya ile Eleni'yi nineme emanet edermiş. Sonra Birinci Dünya Savaşı çıkmış. Osmanlı Devleti yıkılmış. İzmir ve Ege Bölgesi Yunan Orduları tarafından işgal edilmiş. Türklerle Rumlar arasındaki kardeşliğe kan bulaşmış.

1920 yılının Eylül ayında bir gecede Honaz'daki yetişkin tüm Rum erkeklerini toplamışlar, bilinmeyen bir yere götürmüşler. Rum kadınlarını, kızlarını, yaşlılarını karakolun yanındaki bir ahıra doldurmuşlar. Dedemin ve ninemin komşuları da ahıra kapatılanlar arasındaymış. Ninem komşularının başlarına gelenlere çok üzülmüş. O günlerde henüz 12-13 yaşlarında bir çocuk olan babamla her sabah ahırdaki komşularına ekmek göndermiş.

Bir ay kadar sonra, bir sabah bir çığlık, bir ağıt sesi duyulmuş. "Rumlar gidiyor!" demişler. Babam korkup koşarak evlerine, annesinin yanına gelmiş. Bir süre sonra Minoğlu'nun karısı kucığında ipek bir şitane yorgan, kızları Eleni ile Sofiya ellerinden birer torba ile Dedem Gacaroglu Mehmet Kemal Yalçın'ın evine gelmişler. Minoğlu'nun karısı;

"Aşa Aba, biz gidiyoruz, gidip gelememek, gelip görememek var. Bunlar kızlarımızın çeyizleri, sizde emanet kalsın, dönersek bir gün verirsiniz geriye, dönemezsek verin bir fu-

Kemal Yalçın ve Minoğlu Ailesi, 1996, Volos (Foto: Angela Fotopoulou)

Çeyizlerden 2 para kesesi

76 yıl sonra sahibine kavuşan Rum çeyizi

Babam Sofiya'ya bakmış, Sofiya da babama! Bir daha birbirlerini görememişler! Dedem ve ninem emanet çeyizleri ölünceye kadar saklamışlar. "Emanete hıyanet olmaz! Çeyizler kızların namusudur! Dokunulmaz! Gidenler ya 40 gün, ya 40 yıl sonra geri gelirler!" demişler. Fakat gidenler bir daha geri gelmemiş!

Neo-Efesos
Köyünde
Çirkinceli
Panayoti
Hori, Stella
Kabasakalı,
Nikolos
Katırcı,
Panoyato
Katırcı,
Kemal, Stella
Kolendreço
ve Kalyop
Hori,

Emanet çeyizleri saklayan annem Ümmühan babam
Ramazan Yalçın

karaya hayrımız olsun! Çok ekmek yedik birlikte, hakkınızı helal edin!" demiş.

Helalleşmişler. Ağlaşarak ayrılmışlar birbirlerinden.

Babam Sofiya'ya bakmış, Sofiya da babama! Bir daha birbirlerini görememişler!

Dedem ve ninem emanet çeyizleri ölünceye kadar saklamışlar. ***"Emanete hıyanet olmaz! Çeyizler kızların namusudur! Dokunulmaz! Gidenler ya 40 gün, ya 40 yıl sonra geri gelirler!"*** demişler. Fakat gidenler bir daha geri gelmemiş!

Dedem ve ninem ölünce, emanet çeyizler annemle baba-

Emanet Çeyizleri saklayan Büyük babam Gaçaroğlu
Mehmet Kemal ile birlikte.

Honaz dokuması saf beyaz ipekten damat geceliği.

ma kalmış.

1994 yılında Babam Ramazan Yalçın ve Annem Ümmühan Yalçın Yunanistan'a gitmemi, çeyizlerin sahiplerini arayıp bulmamı ve emanet çeyizleri geri vermeme benden istedikler. İsteklerini kabul ettim.

Annem, *"Yazacaksan bunları yaz! Unutulmasın!"* diyerek emanet çeyizlerin romanını yazmamı bana önerdi.

Babam söz mendilini 76 yıl saklamış

Babam ile Sofiya çocukluktan birbirlerini severlermiş. Babam bir daha öyle güzel bir kız görmemiş. Sofiya babamdan iki yaş daha büyükmüş. Yunanistan'a gidecekleri zaman Sofiya kendi eliyle ilediği saf ipekten bir mendili, *"Ramazan ben ölünceye kadar senin olacağım,"* diyerek babama vermiş. Babam bu söz mendilini 76 yıl saklamış.

Babam bana *"Oğlum Kemal, sen Yunanistan'a git, Minoğullarını ara bul! Çeyizlerini geri ver. Sofiya yaşıyorsa selamımı söyle, anan görmesin, sen bu mendili Sofiya'ya ver. 'Babam seni hiç unutmamış,' de. 'Sen benim babamı Karaköprü Savaşı'nda suya batırıp çıkarmışsın, babam bunu hiç unutmamış,' de, gerisini o bilir!"* dedi.

Dedem Gacaroglu Mehmet'e emanet bırakılan çeyizler iki torba içindeymiş. Ayrıca ipek bir şitäre yorgan da dedeme emanet edilmiş.

Bu çeyizlerin kimini güveler yemiş, kimini fareler kemirmiş. Ben sağlam kalan 40 parça çeyizi geri verdim. Verdiğim çeyizlerin çoğu saf ipekten dokunmuştu. Çünkü Honazlı Rumlar ipek kozası üretir, saf ipekten dokuma yaparlarmış.

Emanet çeyizin sahiplerini aramaya 1994 yılında Atina'dan başladım

1994 yaz tatilinde Atina'ya giderek Minoğlu ailesini aramaya başladım. Üç hafta, köyden köye, kentten kente Atina, Selanik, Kozani, Veria, Grebena, Katerini, Platomona bölgesini dolaştım. Minoğlu ailesini bulamadım. Ama Anadolu'dan gelmiş Rumları buldum.

1995 yaz tatilinde Türkiye'ye gittim. Yunanistan'dan

1924 yılında mübadele ile Türkiye'ye gelmiş mübadeilleri aramaya başladım. Ayvalık'tan Rize'ye kadar Anadolu'yu dolaştım.

1996 yılında tekrar Yunanistan'a gittim. Araya araya Minoğlu ailesini Volos'ta buldum. Emanet çeyizi, 76 yıl sonra Sofiya'nın kızının kızı İrini'ye (*Barış'a*) teslim ettim.

Emanet Çeyizlerin sahiplerini arama sürecini 1996-1997 yıllarında romanlaştırdım. Emanet Çeyiz adlı belgesel romanımda çeyizlerin sahiplerini ararken karşılaştığım yüz kadar insandan 15 Rum ile 15 Türk mübadil insanın gerçek hayat hikâyelerine yer verdim.

Emanet Çeyiz dört ödül alan bir roman oldu

Emanet Çeyiz mübadelenin canlı tanıklarının anlatımlarına göre yazılan ilk mübadele romanı oldu. Türk edebiyatında bir çığır açtı.

Emanet Çeyiz romanı, Türk edebiyatına mikro tarih belgesel roman tarzını getirdi. Mübadele edebiyatının baş yapıtı oldu. 2023'te Mübadelenin 100. Yılında Lozan Mübadilleri Vakfı Roman Ödülü Emanet Çeyiz'e verildi.

Emanet Çeyiz romanım benim en çok ödül alan romanım oldu.

1998 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Özel Ödülü, 1999 Türkiye- Yunanistan Dostluk ve Barış Ödülü, 1998 Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Roman Başarı Ödülü.

Emanet Çeyiz, 2000 yılında Yunancaya çevrildi. Yunanistan'da en çok okunan Türk romanı oldu.

Emanet Çeyiz 2001 Yılında Almancaya çevrildi ve yayınlandı. 2021 yılında ise İran'da Farsçaya çevrildi.

Emanet Çeyiz bugüne kadar 100.000 kadar okundu.

Emanet Çeyiz vefanın, aşkın, dostluğun, kardeşliğin, sevginin, umudun ve hasretlerin sesidir. Bu kitap, tek meyveyle bahçe olmaz, diyen insanların son sözlerinin ve son isteklerinin meydana getirdiği renkli bir bahçe, hüznünlü ve umutlu bir yürekdir.

SCAN ME

MUSTAFA ILKYZAZ

Inhaber

T. +49 162 42 75 991 - **W.** www.main-glanz.de - **M.** info@main-glanz.de

Am Hohen Weg 27, 60488 Frankfurt am Main

**MEGA SERVICES
RETAIL GMBH**

OPTIMALE LÖSUNGEN UNTER EINEM DACH

MS RUN
TRANSPORT & LOGISTIK GMBH

MEGA Services RETAIL GmbH

Mainzer Landstraße 341
60326 Frankfurt am Main

Tel: 069 · 24 74 19 4 - 0

Fax: 069 · 24 74 19 4 - 99 11

info@ms-retail.de

www.ms-retail.de

- Gebäudeservice
- Steinbodensanierung
- Personalservice
- Regal- und Inventurservice
- Promotion

Die Gebäudedienstleister
Landesinnung Hessen

UNICERT
ISO 14001

UNICERT
ISO 9001

“Neden o çocukla artık oynayamıyorum, anne?” diye sordu küçük Martin, gözlerinde masum bir şaşkınlık ifadeyle.

Alberta King, oğlunun saçlarını usulca okşarken derin bir nefes aldı. *“Çünkü biz siyahız,”* dedi, sesinde yüzyıllık bir acının ağırlığı vardı.

Henüz altı yaşındaki Martin Luther King Jr., beyaz arkadaşının ailesinin oğullarının *“zenci bir çocukla”* oynamasını yasaklamasıyla, 1930’ların Atlanta’ında ırk ayrımının acı gerçeğiyle yüz yüze gelmişti. O an, küçük bir çocuğun kalbinde bir kıvılcım yaktı. Sonraki yıllarda bu kıvılcım, bir ulusu değiştirecek güçlü bir aleve dönüşecekti.

“Anne,” dedi Martin, küçük yumruklarını sıkarak, *“bir gün onlara göstereceğim.”*

“Çünkü Biz Siyahız”: Bir Bilinç Uyanıyor

Auburn Caddesi’ndeki King ailesinin evi, Georgia’nın ayrımcı ortamında bir direniş kalesi gibiydi. Protestan papaz baba Martin Sr. ve müzisyen anne Alberta, çocuklarını onurlu, eğitilmiş ve kendine güvenen bireyler olarak yetiştirmek için her şeyi yapıyorlardı. Ama dış dünyanın acımasız gerçeklerini onlardan saklayamazlardı.

Genç Martin, babası ile Atlanta’nın merkezindeki bir ayakkabı mağazasına girdiğinde, satıcı onlara sert bir şekilde seslenmişti: *“Zencilere buradan hizmet vermiyoruz. Arka taraftaki siyahlar bölümüne gidin.”* King Sr. oğlunu elinden

tutup mağazadan çıkarırken, *“Bizi böyle aşağılayamazsın,”* demişti adama. Araba yolculuğu boyunca sessiz kalan küçük Martin, babasının gururlu duruşunu hiç unutmadı.

Otobüste siyahlara ayrılmış koltuklarda oturmak zorunda kaldığı, *“Sadece Beyazlar”* tabelasının asılı olduğu çeşmelerden su içemediği, zenci çocuklar için ayrılmış okulda okuduğu bir çocukluk... Her bir anı, *“çünkü biz siyahız”* ifadesinin acı gerçeğiyle damgalanmıştı.

Ama bu ifade, zamanla genç Martin’in bilincinde farklı bir anlam kazanmaya başladı. Bu artık sadece bir kısıtlama, bir sınır, bir engel değil, aynı zamanda bir kimlik, bir güç, bir mücadele çağrısı haline geliyordu.

“Çünkü Biz İnsanız”: Entelektüel ve Ruhsal Yolculuk

Morehouse College’in tarihi koridorlarında adımlarını atan Martin artık bir delikanlıydı. Siyahlar için kurulmuş bu prestijli üniversitenin duvarları arasında, *“çünkü biz siyahız”* ifadesi yeni bir boyut kazandı: *“Çünkü biz siyahız, eğitilmiş, bilinçli ve özgür olmalıyız.”*

Sosyoloji öğrencisi olarak, ırkçılığın sosyal ve ekonomik temellerini araştırıyor, felsefe derslerinde adalet ve eşitlik kavramlarını derinlemesine inceliyordu. Ancak onun aradığı sadece entelektüel bir cevap değildi. Ruhundaki derin soruların, öfkesini ve acısını dönüştürecek bir yolun arayışındaydı.

Bu arayış, önce Crozer Teolojik Semineri’nde, sonra Bos-

En son rüyalar ölür

Alberta King, oğlunun saçlarını usulca okşarken derin bir nefes aldı. *“Çünkü biz siyahız,”* dedi, sesinde yüzyıllık bir acının ağırlığı vardı. Henüz altı yaşındaki Martin Luther King Jr., beyaz arkadaşının ailesinin oğullarının *“zenci bir çocukla”* oynamasını yasaklamasıyla, 1930’ların Atlanta’ında ırk ayrımının acı gerçeğiyle yüz yüze gelmişti. O an, küçük bir çocuğun kalbinde bir kıvılcım yaktı. Sonraki yıllarda bu kıvılcım, bir ulusu değiştirecek güçlü bir aleve dönüşecekti.

Foto: alamy.com
ton Üniversitesi'ndeki doktora çalışmalarında devam etti. Burada, Mahatma Gandhi'nin şiddetsiz direniş felsefesini keşfetti. Gandhi'nin sözleri zihninde çınliyordu: *"Şiddetsizlik, bir korkak için değil, yalnızca güçlü ve cesur olanlar için uygundur."*

King, Hristiyan teolojisini ve Gandhi'nin öğretilerini harmanlarken, yeni bir anlayışa vardı: *"Çünkü biz siyahız"* artık *"çünkü biz insanız"* demekti. Ve her insan, ırkı, rengi veya inancı ne olursa olsun, doğuştan saygınlığa ve değere sahipti.

Bu entelektüel yolculuk sırasında, King, hayatını paylaşacak insanı da buldu: Coretta Scott. Müzik eğitimi gören, zeki ve güçlü bir kadın olan Coretta, Martin'in vizyonuna ortak oldu. 1953'te evlendiler ve birlikte dört çocuk yetiştirdiler: Yolanda, Martin III, Dexter ve Bernice. King ailesinin her üyesi, yaklaşan fırtınanın tanıkları olacaktı.

"Çünkü Biz Yorulduk": Montgomery'den Bir Direniş Doğuyor

1 Aralık 1955, soğuk bir kış günüydü. Rosa Parks, Montgomery'deki bir otobüste beyaz bir yolcuya yerini vermeyi reddetti. Yorgun terzi, görevli memura, *"Çünkü ben yoruldum. Yoruldum artık geri çekilmekten,"* demişti.

Bu basit ama güçlü cümle, Montgomery Otobüs Boykotu'nun kıvılcımını ateşledi. Ve genç papaz Martin Luther King Jr., kısa süre içinde bu hareketin lideri olarak seçildi.

Boykotun ilk gecesinde, Holt Street Baptist Kilisesi'nde tıklım tıklım dolan cemaate seslendi King: *"Biz bu insanların çoğunun düşündüğü gibi burada değiliz. Biz buradayız çünkü, birinci olarak, biz Amerikalıyız. İkinci olarak, biz siyahız. Ve üçüncü olarak, biz insanız. Ve biz bu ülkenin bize vaat ettiği haklara sahip olmak istiyoruz."*

Protesto, bir günlüğüne planlanmıştı. Ama bir gün, bir haftaya, bir hafta, bir aya ve nihayet 381 güne dönüştü. King'in evi bombalandı, ailesi tehdit edildi, kendisi tutuklandı. Her defasında, şiddetsizlik ilkesini yineledi: *"Şiddet, nefreti azaltmaz; sadece artırır... Nefret, nefreti kovamaz; sadece sevgi bunu yapabilir."*

Montgomery Otobüs Boykotu, 1956'da Yüksek Mahkeme'nin otobüslerdeki ayrımcılığı yasaklamasıyla sona erdi. Bu, uzun ve zorlu bir mücadelenin ilk zaferi olacaktı.

"Çünkü Biz Özgür Olmalıyız": Bir Rüyadan Tüm Bir Hareket

Montgomery'deki zafer, King'i ulusal bir figür haline getirdi. Artık o, sadece bir papaz değil, tüm bir hareketin lideriydi. 1957'de kurduğu Güney Hristiyan Liderlik Konferansı (SCLC), şiddetsiz protesto taktiklerini tüm Güney'e yaymak için bir araç oldu.

Albany, Georgia'da başarısız bir kampanyadan sonra, Birmingham, Alabama'da tarihi bir mücadele başlattı. *"Çünkü biz siyahız"* burada, *"çünkü biz insanca muamele görmeliyiz"* anlamına geliyordu. Birmingham'da barışçıl protestoculara karşı polis köpeklerinin ve yangın hortumlarının kullanılması, Amerikan vicdanını derinden sarstı.

Birmingham Hapishanesi'nde, tuvalet kağıtlarına yazdığı

ünlü mektubunda King şöyle diyordu: "Hiçbir toplumdan bir azınlığa karşı temel haklar bahşetmesi istenmedi. Haklar, ısrarlı talepler tarafından elde edilmelidir"

Ardından 1963'te, Washington'da 250,000 kişilik bir kalabalığa yaptığı *"I Have a Dream"* (Bir Hayalim Var) konuşması geldi. Lincoln Anıtı'nın merdivenlerinde, köleliği kaldıran başkanın heykeli önünde, King bir vizyonu dile getirdi: "Bir hayalim var; bir gün bu ulusun dört çocuğumun derilerinin rengiyle değil, karakterleriyle değerlendirilecekleri günü göreceğim"

Konuşmasının en güçlü pasajlarından birinde şöyle haykırıyordu: *"...ve siyah çocuklar ve beyaz çocuklar el ele tutuşarak kardeş ve kardeş gibi yürüyebildiğinde... O gün özgürlüğün çanı çınlayacak ve bu görkemli ulusun her köyünden, her kasabasından ve her eyaletinden Tanrı'nın tüm çocukları siyah erkekler ve beyaz erkekler, Yahudiler ve Gentileler, Protestanlar ve Katolikler - el ele tutuşacak ve eski siyahî ilahisinin sözlerini söyleyecek: 'Nihayet özgürüz! Nihayet özgürüz! Yüce Tanrı'ya şükürler olsun, nihayet özgürüz!'"*

1964 ve 1965 yılları, sivil haklar hareketi için zafer yılları oldu. 1964 Sivil Haklar Yasası ve 1965 Oy Kullanma Hakla-

rı Yasası, yasal ırkçılığa büyük darbeler indirdi. 1964'te Nobel Barış Ödülü'nü alan King, 35 yaşında bu ödülü alan en genç kişiydi.

Ancak King, mücadelenin sadece yasal engelleri kaldırmakla bitmeyeceğini biliyordu. **“Çünkü biz siyahız”** ifadesi, **“çünkü biz yoksuluz”** ve **“çünkü savaşta ölüyoruz”** ifadelerine dönüşüyordu. Mücadelesi, artık sadece ırksal eşitlik değil, aynı zamanda ekonomik adalet ve barış için de verilen bir mücadeleydi.

1967'de Vietnam Savaşı'na karşı sert bir tavır aldı: **“Dünyanın herhangi bir yerinde adaletsizlik, her yerdeki adaleti tehdit eder.”** Bu duruş, birçok eski destekçisini ve hatta Başkan Johnson'ı kızdırdı. FBI onu **“ulusun en tehlikeli zencisi”** olarak tanımladı.

Mücadelenin ateşi, King'in ruhunu da yakıyordu. Yakın arkadaşları, onun ruh halindeki değişimleri, artan depresyonunu ve yorgunluğunu fark etmişlerdi. Ama o, **“Çünkü biz siyahız”** ifadesinin artık **“çünkü tüm insanlar kardeşler”** ifadesine dönüştüğü vizyonuna sadık kaldı.

1968 yılının başlarında King, **“Yoksullar Kampanyası”**nı başlattı. Bu, ırk, renk veya inanç farkı gözetmeksizin tüm

yoksulları kapsayan bir ekonomik adalet hareketiydi. Ama kampanya başlamadan önce, Memphis, Tennessee'ye gitti. Buradaki çöp işçileri, düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları nedeniyle grev yapıyordu.

3 Nisan akşamı, Mason Temple'da yağmurlu bir gecede, son büyük konuşmasını yaptı. Korku tehditleri almıştı, ama bunlardan bahsederken bile, sesi güçlü ve kararlıydı: **“Uzun ömür güzel bir şey. Ama şu anda benim için önemli değil. Ben sadece Tanrı'nın iradesini yerine getirmek istiyorum. O, bana dağın zirvesini gösterdi. Baktım ve vadedilen toprakları gördüm.”**

Ertesi gün, 4 Nisan 1968'de, Lorraine Motel'i'nin balkonunda dururken, keskin nişancı James Earl Ray tarafından vuruldu. Hastaneye kaldırıldığında, göğsünde açılan yaradan kan fişkırıyordu. Saatler sonra, 39 yaşındaki Martin Luther King Jr. hayatını kaybetti.

King'in ölüm haberi, Amerika'nın dört bir yanında şiddetli protestolara yol açtı. Öfkeli göstericiler, **“Çünkü biz siyahız değil, çünkü biz insanız”** diyorlardı, adeta King'in ruhunun hâlâ aralarında olduğunu hissettirerek.

Coretta Scott King, cenaze töreninde şöyle demişti: **“Mücadelemiz, çünkü biz siyahız değil, çünkü biz insanız mücadelesidir. Ve onun rüyası, yaşamaya devam edecek.”**

Bir Mirasın Yankıları

Martin Luther King Jr.'ın cenazesi, Atlanta'daki Ebenezer Baptist Kilisesi'nde düzenlendi. Tabutu, eski bir at arabasında, kilisenin önünden Morehouse College'a kadar taşındı. King'in kendi isteği üzerine, son konuşmasından bir bölüm çalındı: **“Eğer birisi öldüğümde bir şey söylemek isterse... Sadece Martin Luther King Jr.'ın birilerini özgürleştirmek için çalıştığını söyleyin. Sadece Martin Luther King Jr.'ın doğruyu söylemeye çalıştığını söyleyin.”**

King'in mirası, **“çünkü biz siyahız”** ifadesinden doğan bir mücadelenin, tüm insanlığın kurtuluşu için verilen bir mücadeleye dönüşümünün hikayesidir. Onun şiddetsizlik, sevgi ve kardeşlik felsefesi, bugün hâlâ dünya çapında aktivistlere ilham veriyor.

1986 yılında, doğum günü federal bir tatil olarak kabul edildi. Dünyanın dört bir yanında sokaklar, okullar ve kütüphaneler onun adını taşıyor. Washington D.C'deki anıtında, granit duvara kazınmış sözler, onun zamansız mesajını özetliyor: **“Karanlık, karanlığı kovamaz; sadece ışık bunu yapabilir. Nefret, nefreti yok edemez; sadece sevgi bunu yapabilir.”**

Bugün, **“çünkü biz siyahız”** ifadesi, King'in vizyonunda olduğu gibi, artık sadece bir sınırlama değil, bir onur, bir sorumluluk ve umut dolu bir gelecek için bir çağrı. Onun rüyası ölmüş bir başka deyişle gerçekleşmemiş olsa da, bu rüya hâlâ yaşıyor. Küçük bir çocuğun annesi tarafından **“çünkü biz siyahız”** sözleriyle hayatın acı gerçeğiyle tanışıldığı o günden, **“çünkü biz hepimiz insanız”** mesajıyla tüm dünyaya seslenen bir lider olmasına uzanan yolculuk...

Martin Luther King Jr.'ın hayatı, insanlığın karanlıktan ışığa, korkudan sevgiye ve ayrımcılıktan kardeşliğe olan evrensel yolculuğunun bir simgesi.

HÜRREM ERMAN

Adıyaman'ın dar sokaklarında başlayan bir hayat. Sekiz yaşında babasını kaybeden küçük bir çocuk. Kendi deyimiyle *"kentteki birkaç sosyalist aileden birinin çocuğu"* olarak dünyaya gelen Sırrı Süreyya Önder, Türkmen kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babasının sosyalist, dayısının ise Nurcu olması, daha çocukluk yıllarında Türkiye'nin kültürel polarizasyonunun tam ortasında konumlanmasına neden oldu.

"Baba tarafım hep sosyalistti, ana tarafımda olduğu gibi Nurcu'ydu," diyen Önder, bu iki farklı dünya görüşü arasında büyümenin kendisine bir *"şizoid bölünmüşlük oluşturmadığını,"* aksine bir *"avantaj"* sağladığını belirtiyordu: *"İslam'ı öğrenmiş oldum, inanç bahsini öğrenmiş oldum... öte yandan 12-13 yaşında sosyalist olmaya karar verdim."*

Babasının ölümüyle ailesi ekonomik sıkıntılar yaşamaya başladı. Daha çocuk yaşta çalışmak zorunda kaldı: Önce bir fotoğrafçının yanında çıraklık yaptı, ardından mevsimlik işçi olarak Sıtma Savaş ve Eradikasyon Teşkilatı'nda çalıştı. Milliyetçi Cephe Hükûmeti kurulunca bu işini kaybetti ve bir lastik tamirci dükkanı açtı.

Önder'in kimlik oluşumundaki en önemli kaynaklardan biri, babasından kalan kitaplarıdır. Babasının ölümünden sonra eve getirilen bir sandık dolusu kitap arasında Orhan Kemal'in *"Bereketli Topraklar Üzerinde"* adlı romanı ve Ahmet Arif'in el yazısıyla yazılmış şiirleri vardı. Bu kitaplar, onun dünyaya bakışını şekillendiren ilk eserler oldu.

Sırrı Süreyya Önder'in entelektüel gelişimi, Türkiye'nin 1970'ler ve 1980'lerdeki zor şartlarında, olağanüstü bir azimle gerçekleşti. *"Sekiz yaşında babam öldü, babam bana ölmeden önce, okula da başlamadan önce okumayı, yazmayı ve dört işlemi öğretmişti,"* diye bu dönemi özetliyordu.

Hapishanede Şekillenen Bilinç

1978 yılında, henüz 16 yaşındayken, Maraş Katliamı'nı protesto ettiği için ilk kez tutuklandı. Bu, onun uzun cezaevi serüveninin başlangıcıydı. 1980 darbesinde de ilk tutuklama furçasında hapse girdi. Tutuksuz yargılanırken Ankara Altındağ'da bir gecekondu saklanırken, *"geçmiş yıllarda beraber işkence gördüğü bir arkadaşının"* ihbarıyla yakalandı.

Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün yanındaki Et Balık

Kurumu'nun altında bulunan ve DAL (Derin Araştırma Laboratuvarı) adı verilen işkence merkezinde 105 gün kaldıktan sonra, Mamak askeri cezaevine gönderildi. Buradaki deneyimlerini *"avuç içi ölüm hariç rahmet okutacak bir zalimlikte"* olarak tanımlıyordu. Sistematik işkencenin en yoğun uygulandığı yerlerden biri olan Mamak'ta, Ulucanlar ve Haymana cezaevlerinde toplam yedi yıl kaldı.

Cezaevi yılları, Önder'in hem fiziksel hem de zihinsel direncini sınamıştı. Açlık grevleri ve protestolar nedeniyle infazının yakılması (ceza süresinin uzatılması), bu dönemin zorluklarını artırdı. Ancak bu zorlu süreç, aynı zamanda onun düşünceleri dünyasını zenginleştiren, okuma, yazma ve düşünme pratiğini geliştiren bir dönem oldu.

Cezaevi yıllarındaki deneyimler, Önder'in daha sonraki sanatsal üretiminde, özellikle de *"F Tipi Film"* gibi yapımlarında merkezi bir yer tuttu. Cezaevi sisteminin insani boyutlarını, mahkûmların psikolojik durumlarını ve dayanışma mekanizmalarını anlatma çabası, kendi deneyimlerinden beslendi.

Sinemaya Geçiş

Cezaevinden çıktıktan sonra, Önder kendini yeni bir Türkiye'de buldu. İstanbul'a giderek kamyon şoförlüğü dahil çeşitli işlerde çalıştı. Bir dönem yurt dışına çıktı. Babasının ölümünden sonra çalıştığı fotoğrafçılık, onda görsel sanatlarla karşı bir ilgi uyandırmıştı. Bu ilgi, ilerleyen yıllarda sinemaya yönelmesini sağladı.

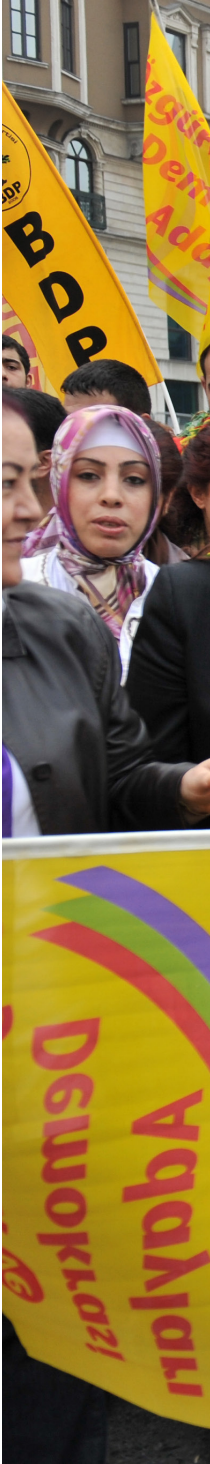
Önder, sinema dünyasına senaryo yazarlığı ile adım attı. Barış Pirhasan'ın senaryo kursuna katıldıktan sonra sinema diline hakimiyeti arttı. İlk büyük çıkışını, *"Emret Komutanım"* dizisinin senaristi olarak yaptı. 2005-2008 yılları arasında yayınlanan bu dizi, askeri komedi türündeki bu yapım, geniş bir izleyici kitlesine ulaştı. 2006 yılında, Muharrem Gülmez ile birlikte *"Beynelmüle"* filmi yönetti ve senaryosunu yazdı. Film, 1980 darbesinden sonra Adıyaman'da esnafların kurduğu kurulan bir bandoyu konu alıyordu. Kendi yaşamından izler taşıyan bu film, 14. Altın Koza Film Festivali'nde En İyi Senaryo ödülünü kazandı.

Film, Önder'in hayatının önemli bir dönüm noktası oldu. Bir röportajında, *"Gerçekten hayatımın ilk bölümünü o çizdi, ikinci bölümünü ise parlamenter siyaset,"* diyordu. *"Beynelmüle"*, Türkiye'nin yakın tarihinin karanlık bir döne-

Bir ömürde birkaç hayat!

SIRRI, 'BARIŞ'

Yazar, senarist ve siyasetçi Sırrı Süreyya Önder, cezaevinden sinemaya, Gezi'den barış sürecine uzanan yaşamıyla bir ülkenin tanığı oldu. Anadolu'nun diliyle entelektüel birikimi, mizahla tragedyayı birleştiren söylemi, ona siyasette ve sanatta özgün bir yer kazandırdı.

mini mizah ve müzik ile anlatan, politik sinema geleneğinin önemli örneklerinden biri haline geldi.

Önder, daha sonra *"O... Çocukları"* (2008) filminin senaryosunu yazdı ve *"Kavşak"* filminin yönetmenliğini üstlendi. Ayrıca, birçok filmde oyuncu olarak da yer aldı: *"Sis ve Gece"* (2006), *"Ada: Zombilerin Düğünü"* (2009), *"Ejder Kapanı"* (2009), *"Mar"* (2010), *"Yeraltı"* (2012), *"Düğün Dernek"* (2013) ve *"İtirazım Var"* (2014) bunlardan bazılarıydı.

2012 yılında, cezaevi deneyimlerini konu alan *"F Tipi Film"*in yönetmenliğini ve senaristliğini yaptı. Bu film, Türkiye'deki yüksek güvenlikli cezaevlerindeki mahkumların yaşadıklarını, insanlık dışı koşulları ve onların direnme yöntemlerini anlatıyordu. Önder'in cezaevi deneyimleri, filmin gerçekçiliğine önemli katkılar sağladı.

Sırrı Süreyya Önder, sinemanın yanı sıra edebiyat dünyasında da aktif bir rol oynadı. 2010'dan itibaren çeşitli gazeteler-

de köşe yazıları yazmaya başladı.

Siyasete Geçiş: Ağaçların vekili

Sırrı Süreyya Önder'in siyasi kariyeri, sanatsal ve edebi faaliyetlerinin doğal bir uzantısı olarak görülebilir. 2011 genel seçimlerinde, Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloku'nun bağımsız adayı olarak İstanbul'dan milletvekili seçildi. Bu, Türkiye siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcıydı onun için.

Seçildikten sonra Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) saflarında yer aldı. 2013 yılında ise, Türkiye'nin sol muhalefeti ve Kürt siyasi hareketini bir araya getirmeyi hedefleyen Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) kurulmasında aktif rol oynadı ve partinin eş genel başkan yardımcısı oldu.

2013 yılında patlak veren Gezi Parkı protestolarında ön saflarda yer aldı. Protestoların ilk günlerinde, Gezi Parkı'na giren iş makinelerinin önüne geçerek *"Ben ağaçların da vekiliyim"* dedi. Bu sözler, onun politik duruşunun özeti gibiydi:

doğanın, yaşamın ve halkın temsilcisi olmak.

Ancak, Gezi Parkı protestoları sırasında, bazı kesimler BDP'lileri yeterince katılım göstermemekle eleştirdi.

Barış Süreci ve Siyasi Rol

2013-2015 yılları arasında, Türkiye'de "*çözüm süreci*" olarak adlandırılan dönemde, Sırrı Süreyya Önder en önemli aktörlerden biriydi. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın hapis yatığı İmralı Adası'na giden heyetin içinde yer aldı. Bu görüşmeler, Türkiye'nin yakın tarihindeki en önemli barış girişimlerinden biriydi.

Çözüm sürecinin sona ermesi ve Türkiye'nin siyasi ikliminin sertleşmesiyle birlikte, Önder'in politik alanı da daraldı. 2018 yılında, 2013'teki Newroz konuşması nedeniyle "*terör örgütü propagandası yapmak*" suçlamasıyla 3 yıl 6 ay

hapis cezasına çarptırıldı.

Önder'in cezaevi deneyimleri, onun sanatçı ve siyasetçi kimliğini derinden etkiledi. F tipi cezaevlerinin insanı yalnızlaştıran, izole eden yapısını, "*kurulan sistem insanı insanlıktan çıkarma üzerine*" diyerek tanımlıyordu. Bu deneyim, onun hem sanatsal üretiminde hem de politik duruşunda yalnızlığa, izolasyona ve baskıya karşı bir direniş geliştirmesine neden oldu.

Sırrı Süreyya Önder'in belki de en önemli özelliklerinden biri, dilsel yeteneği ve retorik gücüyü. Konuşmaları, yazıları ve röportajları, zengin bir kelime dağarcığı, ince bir mizah anlayışı ve derin felsefi göndermelerle dikkat çekiyordu.

Önder'in kullandığı dil, sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda bir direniş biçimiydi. Baskıya, şiddete ve ayrımcılığa karşı mizahı ve ironiyi kullanarak, iktidar ilişkilerini tersine çe-

virme çabasıydı.

Önder'in sanatsal estetiği, mizah ve tragedya arasındaki ince çizgide gelişti. Onun filmlerinde, yazılarında ve konuşmalarında, acı gerçeklerle yüzleşmenin bir yolu olarak mizahı kullandığı görülür. Bu, Anadolu kültüründeki *“acı gülümseme”* geleneğinin modern bir yorumu gibiydi.

Sırrı Süreyya'nın Tarih Anlatısı

Sırrı Süreyya Önder'in eserlerinde ve söylemlerinde, Türkiye'nin yakın tarihine dair alternatif bir anlatı sunma çabası görülür. Resmî tarihin dışında kalan, susturulmuş, marjinalleştirilmiş sesleri duyurma gayreti, onun sanatsal ve politik duruşunun temelini oluşturur.

“Beynelmilel” filmi, Türkiye'nin 1980 darbe dönemine dair bir tanıklık içerir. Film, darbenin Anadolu'daki küçük bir şehirde, sıradan insanların hayatlarını nasıl etkilediğini gösterir. Bu, büyük tarihsel olayların mikro düzeydeki yansımaları anlamaya yönelik bir çabadır.

Önder'in *“Türk mitolojisine çok kafayı takmış durumdayım,”* sözleri, onun tarih anlatısına dair ipuçları verir. Türk kimliğinin ve tarihinin, popüler kültürde ve televizyon dizilerinde nasıl temsil edildiğini eleştirir: *“Bu televizyondaki Türklük, dizilerdeki Türklük temsiliyetinin ne kadar saçma sapan bir yere gittiğini ve bir mafya kafasıyla ele alınması beni çok rahatsız ediyor.”*

Bu eleştiri, kimlik politikalarına ve tarih anlatılarına dair derin bir farkındalığı gösterir. Önder, Türkiye'nin çoğulcu yapısını tanıyan, farklı kimliklerin ve kültürlerin bir arada yaşayabileceği bir toplumsal vizyon sunar.

Edebi Arka Plan

Sırrı Süreyya Önder'in sanatsal ve politik duruşunda, çok-kültürlülük ve farklı kimliklerin bir arada yaşaması vizyonu önemli bir yer tutar. Türkmen bir ailenin çocuğu olarak, çevresindeki herkesin ana dilinin Kürtçe olduğu Adıyaman'da büyümesi, ona erken yaşlardan itibaren farklı kültürleri tanıma ve anlama fırsatı verdi.

Kendisini *“Kürtler arasındaki bir Türk”* olarak tanımlayan Önder, bu konumunu bir avantaj olarak görüyordu. Bu, onun farklı etnik ve kültürel kimliklere köprü kurma çabasının bir parçasıydı.

Önder'in sanat anlayışında, estetik kaygılar kadar, etik kaygılar da önemli bir yer tutar. Sanatın, sadece estetik bir haz sağlama aracı değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliği dönüştürme potansiyeli taşıyan bir pratik olduğunu düşünür.

“Meraklı bir çocuktum. İki şey ders öğrencilere de söylüyorum, sinema seni arıyor, edebiyat sanat buna dair bir şey yapacaksınız iki şeyi sizde var mı yok mu bakan: merak ve itiraz,” derken, sanatçı kimliğinin temelindeki iki unsuru belirtiyordu: merak ve itiraz.

Merak, dünyayı anlamaya, keşfetmeye ve sorgulamaya yönelik bir tutumu; itiraz ise, mevcut duruma, haksızlıklara ve adaletsizliklere karşı bir duruşu ifade eder. Önder'in sanatı, bu iki unsurun bir bileşimidir.

Önder'in sanatçı kimliği, politik sorumluluğuyla iç içe geçmiştir. Sanatı, politik görüşlerini ifade etmenin bir aracı

olarak görmez; aksine, politik duruşunu, sanatsal duyarlılığının doğal bir uzantısı olarak algılar. Bu, sanat ve politika arasında organik bir bağ kuran, bütüncül bir yaklaşımdır.

Felsefi Derinlik

Sırrı Süreyya Önder'in eserlerinde ve düşüncelerinde, varoluşsal sorgulamalar ve ölüm teması önemli bir yer tutar. Erken yaşta babasını kaybetmesi, cezaevi deneyimleri ve ölümle yüz yüze gelmesi, onu hayatın anlamı, ölüm ve varoluş üzerine düşünmeye yöneltmiştir.

“Hayat bir Türkiye sığacak kadar kısa,” diyen Önder, ölümün kaçınılmazlığı karşısında, yaşamın kıymetini vurgular. Ölüm, onun için sadece bir son değil, aynı zamanda hayatın anlamını sorgulatan bir durumdur.

Önder'in düşüncelerinde, varoluşçu felsefenin izleri görülür. İnsanın özgürlüğü, sorumluluğu ve seçimlerinin önemi, onun düşünce dünyasının temel unsurlarıdır. Sanatı ve siyaseti, varoluşsal bir tercih, dünyada anlam yaratma çabası olarak görür. *“Empati”* kavramı, onun düşünce dünyasında merkezi bir yer tutar. Farklı kimlikleri, kültürleri ve deneyimleri anlama çabası, onun hem sanatsal hem de politik duruşunun temelidir. Bu, sadece estetik bir kaygı değil, aynı zamanda etik bir sorumluluktur onun için.

Önder'in son yıllarında, sağlık sorunlarıyla mücadele ettiği dönemde, ölüm teması daha da belirginleşir. *“Hayatın ek-sik bıraktım,”* derken, tamamlanmamış işleri, gerçekleştirilmemiş hayalleri ve barış mücadelesinin yarım kalan hikâyesini düşünür.

Direnişin Estetiği

Sırrı Süreyya Önder'in sanatsal ve politik duruşu, bir *“direniş estetiği”* olarak tanımlanabilir. Onun sanatı, baskıya, şiddete ve adaletsizliğe karşı bir direniş biçimidir. Bu direniş, sadece içerikte değil, aynı zamanda biçimde, dilde ve estetik tercihlerinde de kendini gösterir.

Metafor kullanımı, Önder'in edebi tekniklerinin önemli bir unsurudur. *“Beynelmilel”* filminde, bando, darbe dönemindeki suskunluğu ve direniş potansiyelini temsil eden bir metafor olarak işlev görür. *“F Tipi Film”*de, cezaevi mimarisi, toplumsal yapıların bir metaforu olarak sunulur. Öykü anlatımında, chronotope (*zaman-mekân*) kullanımı dikkat çeker. *“Beynelmilel”* filminde, 1980 darbesi sonrası Adıyaman, sadece fiziksel bir mekan değil, aynı zamanda bir zaman-mekan bütünlüğü içinde, tarihsel ve toplumsal bir atmosfer olarak sunulur.

15 Nisan 2025'te geçirdiği kalp krizi sonrası hastaneye kaldırıldı. Aort damarında yırtık tespit edilmesi üzerine acil ameliyata alındı. 18 gün boyunca yoğun bakımda kaldıktan sonra, 3 Mayıs 2025'te, çoklu organ yetmezliği nedeniyle hayatını kaybetti.

“Hayat bir Türkiye sığacak kadar kısa,” diyen Önder, kısacık ömrüne bir ülkenin hikâyesini sığdırmayı başarmıştı. Onun hikâyesi, Türkiye'nin hikâyesinin bir parçası artık. Ve bu hikâye, tüm ilişkileri, acıları ve umutlarıyla, anlatılmaya devam edecek. Nurlar içinde yatsın.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Nach einer Radirung v. O. 1768

Stahlschnitt v. A. W. 1768 in Leipzig

G. Kneller

فَيَا آلَاءَ رَبِّكُمْ أَتُكْذِبُونَ

“Fe-bieyyi âlâi Rabbikumâ tukezzibân”

(O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?)

Rahman suresindeki şiirsel akustiğin doruğa ulaştığı ayetler bunlar. Mekke döneminde nazil olan bu sure; 78 ayetten oluşuyor. Sure, Allah’ın “**Rahman**” (sonsuz merhamet sahibi) ismini vurgulayarak başlar ve Allah’ın kâinattaki nimetlerini hatırlatıp, “**Fe-bieyyi âlâi Rabbikumâ tukezzibân**” (Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?) sorusunu tekrar ederek insanları düşünmeye davet eder.

Büyük İslam tefsircisi İbn-i Kesir (İmam Ebu’l-Fida İsmail bin Ömer bin Kesir) Hz. Ali’den rivayet edilen “**Her şeyin bir gelini vardır, Kur’an’ın gelini de Rahman Suresi’dir**” hadisini naklederek başlar. İbn-i Kesir’e göre Rahman Suresi, Allah’ın rahmetinin genişliğini, kudretinin yüceliğini, kâinattaki mükemmel düzeni, ahiret hayatını ve insanlara verdiği sayısız nimeti hatırlatarak, onları şükre davet eder.

Almanların büyük şairini de derinden etkilemiştir Rahman suresi. Goethe Kur’an sayfaları arasında gezinirken, gözleri “**Rahman**” suresine takılır.

“**Rahman olan Allah’ın adı, altındaki dizelerle birlikte bir melodi gibi akan güneş ve ay bir hesaba göre hareket eder; otlar ve ağaçlar secde eder**” وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ يُحْسِبَانِ وَيُنْجِيَانِ بِرُزْخٍ لَا يَبْغِيَانِ ayeti Goethe’nin muhtemelen doğaya olan tutkusunu, evrene duyduğu hayranlığı adeta bir aynada kendisine yansıtır. O anda, bu sure, onun için bir kutsal metinden fazlası; bir şiir, bir doğa senfonisi, bir ilahi fısıltıya dönüşür.

Bir Şairin Doğayla Buluşması

Goethe’nin “**Rahman**” suresiyle tanışması, onun İslam’a ilgisinin en zarif duraklarından biriydi. 1772’de, henüz 23 yaşındayken, Johann Jakob Reiske’nin Kur’an çevirisiyle ilk kez karşılaşmıştı. Ama “**Rahman**” suresi, yıllar içinde, özellikle “**West-östlicher Divan**”ı yazdığı olgunluk döneminde, onun ruhunda özel bir yer edindi. Goethe, doğayı bir laboratuvarı değil, bir şairin gözüyle izleyen bir adamdı. Bitkilerin dönüşümünü, gökyüzünün ritmini, denizin dalgalarını bir bilim insanı titizliğiyle gözlemlerken, aynı zamanda bir sanatçı coşku-

suyla severdi. “**Rahman**” suresi, bu iki yanını birleştiren bir köprü gibiydi.

Surenin açılışında, “**Rahman**” (Merhametli) sıfatı, Goethe’yi hemen cezbetti. Onun için merhamet, evrenin işleyişindeki yumuşak ama güçlü bir eldi. Sure, Allah’ın yarattığı nimetleri sıralarken “**Güneş ve ay, yıldızlar ve ağaçlar, denizler ve inciler**” Goethe’nin panteist damarı titriyordu. O, doğayı Tanrı’nın bir yansıması olarak görüyordu; evrenin her zerresinde bir uyum, bir ilahi düzen seziyordu. الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ “**Güneş ve ay bir hesaba göre hareket eder**” dizesi, onun astronomiye olan ilgisine dokundu; “**otlar ve ağaçlar secde eder**” ise bitkiler üzerine yazdığı “**Metamorphose der Pflanzen**”deki (Bitkilerin Dönüşümü) fikirleriyle örtüştü. Goethe, bu dizelerde, doğanın sadece bir mekanizma değil, aynı zamanda bir ibadet olduğunu hissetti.

Şiirsel Bir Büyüleniş

Goethe, “**Rahman**” suresini okurken, metnin ritmik akışına kapıldı. Sure, 78 ayetten oluşuyordu ve her biri, “**O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?**” nakaratıyla bitiyordu. Bu tekrar, onun için bir şiirsel mantra gibiydi; bir soru, bir hatırlatma, bir meditasyon. Goethe, bu yapıyı, kendi lirik şiirlerinde kullandığı döngüsel motiflere benzetti. “**Bu, doğanın ritmi gibi**” diye düşündü belki de; tıpkı dalgaların kıyıya vurması ya da mevsimlerin dönmesi gibi, bir uyum içinde ilerleyen bir söz.

Surenin imgeleri, Goethe’nin hayal gücünü ateşledi. مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ “**İki denizi salverdi, birbirine kavuşurlar; ama aralarında bir engel vardır, aşamazlar**” ayeti, ona doğanın hem birliğini hem ayrılığını anlattı. Denizlerin bu dansı, onun bilimsel gözlemlerinde sıkça karşılaştığı zıtlıkların uyumu fikrini çağırıyordu. İnciler ve mercanlar’dan bahseden dizeler ise, Goethe’nin doğanın güzelliklerine olan tutkusunu okşadı. Bir mektubunda, “**Muhammed’in sözleri, doğanın en derin hakikatlerini taşıyor**” diye yazmıştı. “**Rahman**” suresi, bu sözün en canlı kanıtıydı onun gözünde.

Goethe, surenin şiirsel gücünü, Kur’an’ın genel hitabet sanatıyla bağdaştırdı. “**Bu metin, hem bir ozanın ilhamı hem bir liderin çağrısı,**” diye not düşmüştü bir keresinde. “Rahman’ın her ayetinde, doğanın nimetlerini sıralayan bir şükran ile insanlara bu nimetleri sorgulatan bir uyarı vardı. Goethe,

Goethe’nin iki yanını birleştiren Rahman suresi

Goethe’nin “**Rahman**” suresiyle tanışması, onun İslam’a ilgisinin en zarif duraklarından biriydi. 1772’de, henüz 23 yaşındayken, Johann Jakob Reiske’nin Kur’an çevirisiyle ilk kez karşılaşmıştı. Ama “**Rahman**” suresi, yıllar içinde, özellikle “**West-östlicher Divan**”ı yazdığı olgunluk döneminde, onun ruhunda özel bir yer edindi.

Goethe, “Rahman” suresini okurken, sanki doğanın kendisiyle konuşuyordu. Bu sure, onun için bir kutsal metinden çok, evrenin bir şarkısıydı; güneşin, ayın, denizin ve ağaçların birleştiği bir senfoni. Weimar’ın sessiz odasında, mum ışığında, Goethe bu dizeleri okurken belki de bir an için Doğu’ya, çöldeki bir vahaya yolculuk etti.

bu çifte sesi –hem yüceltici hem düşündürücü– hayranlıkla karşıladı. Onun için bu sure, bir vaazdan çok bir doğa şiiriydi; sanki evrenin kendisi, bu dizelerle insanlığa sesleniyordu.

Panteizmle İslam’ın Kesişimi

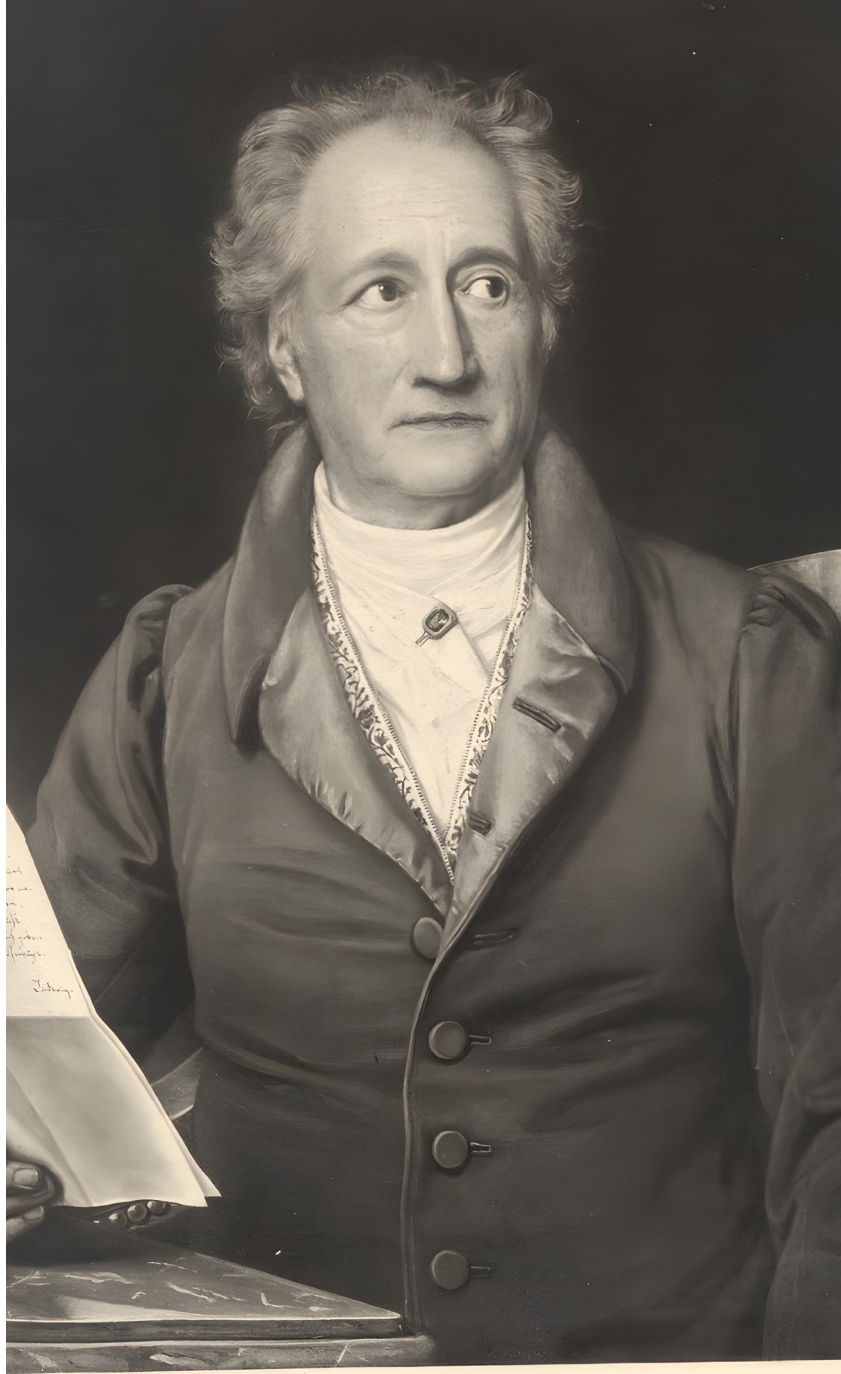
Goethe’nin “Rahman” suresine ilgisi, onun panteist dünya görüşüyle derin bir bağ kuruyordu. O, Tanrı’yı kiliselerde değil, doğanın kucagında arayan bir düşünürdü. “Faust”ta, evrenin canlılığını ve uyumunu işlerken, bu inancını dizelere dökmüştü. Rahman suresi, bu fikri adeta bir aynada yansıtıyordu. *خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۖ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ* “O, insanı balçıktan yarattı; cinleri de dumansız ateşten” ayetleri, Goethe’nin insan ve doğa arasındaki bağa olan ilgisini tatmin etti. O, bu yaratılış hikâyesini, evrensel bir başlangıç mitolojisi olarak okudu; doğanın hammadde-sinden doğan insanın, evrenin bir parçası olduğunu hissetti.

Surenin “her şeyin bir ölçüyle yaratıldığı” vurgusu, Goethe’nin bilimsel tarafını da heyecanlandırdı. Optik ve botanik üzerine çalışmalarıyla tanınan bu adam, doğanın matematiksel düzenine hayrandı. *والسَّمَاءُ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ* “Gökyüzünü yükseltti ve dengeyi koydu” dizesi, onun evrenin harmonisine olan inancını pekiştirdi. Bir defterine, “Bu sure, doğanın hem bir sanat eseri hem bir yasa olduğunu gösteriyor,” diye yazdı. Goethe için “Rahman”, sadece bir dini metin değil, evrenin işleyişini kutlayan bir manifestoydu.

Bir Şairin Sınırları ve Hayali

Goethe’nin “Rahman” suresine duyduğu bu hayranlık, onu İslam’a tamamen teslim etmedi. O, Hristiyan köklerinden kopmadı; ama bu sure, onun dinler ötesi bir estetik ve felsefi arayışına dokundu. “West-östlicher Divan” ı yazarken, “Rahman” ın doğa imgeleri zihninde yankılanıyordu. Mesele, “Buch der Natur” (Doğa Kitabı) bölümünde, evrenin güzelliklerini sıralayan dizeler, “Rahman” ın izlerini taşıyordu. Goethe, bu sureyi bir “ilahî doğa şiiri” olarak gördü; onun nakaratı, sanki kendi şiirlerinde tekrarlayan bir doğa övgüsü gibiydi.

Ama Goethe’nin yaklaşımı, dönemin sınırlarından tamamen kurtulmuş değildi. “Rahman” ın teolojik derinliğini överken, bazen Hristiyan gözlüğünden bakmayı bırakamadı. Surenin cennet tasvirlerini “yeşil yastıklar, güzel hahırlar” “doğulu bir hayal gücü” olarak nitelendirdi. Yine de, bu yargılar, onun hayranlığını gölgelemedi. O, “Rahman” ı bir sanatçı gözüyle sevdi; bir şairin kalbiyle dinledi.

Rahman’ın Sonsuz Yankısı

Goethe, “Rahman” suresini okurken, sanki doğanın kendisiyle konuşuyordu. Bu sure, onun için bir kutsal metinden çok, evrenin bir şarkısıydı, güneşin, ayın, denizin ve ağaçların birleştiği bir senfoni.

Weimar’ın sessiz odasında, mum ışığında, Goethe bu dizeleri okurken belki de bir an için Doğu’ya, çöldeki bir vahaya yolculuk etti. “Rahman”, onun doğaya olan aşkını, evrene duyduğu saygıyı bir kez daha hatırlattı.

Goethe’nin bu sureye ilgisi, onun İslam’a ilgisinin en zarif adımlarından biriydi. O, “Rahman” ı bir dini dogma olarak değil, bir insanlık mirası olarak kucakladı. Ve bu sure, onun kaleminde, zihninde, ruhunda bir yankı olarak kaldı. Goethe daha sonra Hz. Muhammed’e kaside yazacaktı.

Devrimin Sembolleri Dün ve Bugün

SABRİ UÇAR ÇALIŞKAN

Devrimler, tarih boyunca halkların özgürlük ve eşitlik mücadelesinin en keskin kırılma anlarını oluşturmuştur. Her devrim, doğduğu toplumun dinamiklerinden beslenmiş, o toplumun değerleri, inançları ve mücadele yöntemleri çerçevesinde şekillenmiştir. Küba'dan Rusya'ya, Çin'den Arnavutluk'a kadar pek çok devrim, sadece politik sonuçlarıyla değil, aynı zamanda toplumsal sembolleriyle de hafızalara kazınmıştır. Küba devriminin bir sigara dumanı ardındaki Che Guevara'sı, Rus devriminin kızıl yıldızı, Çin devriminin Mao'nun Küçük Kırmızı Kitabı; hepsi kendi dönemlerinde kitleleri peşinden sürükleyen güçlü simgeler olmuştur.

Ancak bugün geldiğimiz noktada, devrimci semboller ve figürler büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Türkiye özelinde geçmişin devrimci hareketlerine baktığımızda, Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı gibi isimlerin öğrenci hareketlerinde öncü figürler olduğunu görürüz. Onlar, sistemle doğrudan yüzleşen, bedel ödemeyi göze alan, devrimci manifestoları ezberlerinde taşıyan bir kuşağın temsilcileriydi. Ancak günümüzde, kitlesel hareketlerin sembolizmi tamamen farklı bir yöne evrilmiş durumda.

Artık barikatların ardında bayrak sallayan, ideolojik bildirilerle meydanları dolduran gençler yerine, Pikachu, Noel Baba, Kızgın Kuş gibi popüler kültür figürlerinin maskeleriyle protesto yapan bir gençlik görüyoruz. Bu, klasik devrim anlayışından büyük bir kopuşu simgeliyor. Eskiden devrim, ciddi, disiplinli ve keskin çizgilerle tanımlanırken, günümüz hareketleri daha ironik, daha mizahi ve sistemle doğrudan çatışmaktan çok, onu kendi silahıyla vurmaya hedefleyen bir strateji izliyor. Bu değişimin en önemli sebebi ise kuşkusuz toplumsal yapıların, iletişim biçimlerinin ve kuşakların değişimi.

Bugünün gençliği, geçmişin devrimcilerinden farklı olarak, ağır teorik manifestolar yerine viral mesajları, sokak bildirileri yerine sosyal medya gönderilerini kullanıyor. Onlar için önemli olan, sistemin ciddiyetini bozmak, onu gülünç duruma düşürmek, otoritenin korku yerine şaşkınlıkla tepki vermesini sağlamak. Bu durum, devrimci hareketin içeriğini zayıflatıyor mu? Belki evet. Ancak bir

yandan da yeni bir mücadele biçimi doğuruyor: Eski yöntemlerle sonuç alamayacaklarını gören gençler, mizahı, ironiyi ve popüler kültürün dilini devrimci söylemin yeni araçları haline getiriyor.

Peki bu yeni mücadele yöntemi ne kadar etkili? Bugünün gençlik hareketleri, sendikalar tarafından kabul görüyor, toplumun daha geniş kesimlerine yayılıyor ve geçmişin sert direniş hatlarını aşarak daha geniş bir kitleyi içine çekebiliyor. Ancak bunun karşılığında ideolojik derinlikten ödün verildiği de açık. Pikachu maskesiyle yürüyen bir protestocu, kırmızı bere ve elinde tüfeğiyle dağlarda gezen bir gerilla gibi tarih yaz-

Bugünün gençliği, geçmişin devrimcilerinden farklı olarak, ağır teorik manifestolar yerine viral mesajları, sokak bildirileri yerine sosyal medya gönderilerini kullanıyor. Onlar için önemli olan, sistemin ciddiyetini bozmak, onu gülünç duruma düşürmek, otoritenin korku yerine şaşkınlıkla tepki vermesini sağlamak. Bu durum, devrimci hareketin içeriğini zayıflatıyor mu?

bilir mi? Yoksa bu sadece geçici bir “trend” mi?

Belki de burada devrimin doğasına dair daha temel bir soru sormalıyız: Devrim sadece silahlı mücadele mi demektir? Ya da devrim, halkın bilinçlenmesi ve sistemin değişmesiyle ilgili bir süreçse, bu süreç mizah, ironi ve kültürel semboller üzerinden de ilerleyebilir mi? Bugünün devrimci hareketleri, geçmişin romantik ideallerinden kopmuş olabilir, ancak bu onların tamamen etkisiz olduğu anlamına gelmez. Onlar, çağın ruhuna uygun bir direniş biçimi geliştirmeye çalışıyorlar.

Ancak bir gerçek değişmiyor: Devrim her çağda, halkın kendi dilinde, kendi yöntemleriyle şekillenir. Geçmişin devrimcileri ne kadar kendi zamanlarının ürünüydü ise, bugünün hareketleri de bugünün dünyasına ait. Kim bilir, belki de gelecekte bir Noel Baba maskesiyle sokağa çıkan bir genç, tarih kitaplarında devrimci sembol olarak anılacak. O gün geldiğinde, bugünün devrimcileri de bir zamanlar gülümsedikleri figürlerin aslında ne kadar büyük bir değişimin parçası olduğunu fark edecekler.

Bir Aristokratın İsyanı

Violet Gibson

SİNE ARAS AKTEN

Size bir öykü anlatayım... Violet Gibson'ın öyküsü bu.

Dublin'de bir iş ziyaretinde rastlantı eseri birinden duyduğum ismini. Bir kadın. Mussolini'yi kalbinden değil, burnundan vuran bir kadın... Hikayesi hatırlatılmalı belki.

Violet Gibson Kimdi?

Violet Gibson, 1876'da Dublin'de doğdu. Babası, İrlanda Lordlar Kamarası'nda yer alan zengin bir aristokrattı. Violet, ayrıcalıklı bir hayatın içinde büyüdü ama hiçbir zaman bu hayatın bir parçası olmaktan memnun olmadı.

Küçüklüğünden itibaren sorgulayan, öğrenmeye meraklı ve toplumun dayattığı kurallara uymayan biriydi. Katı muhafazakâr bir çevrede yetişmesine rağmen, genç yaşta farklı düşüncelere yönelmeye başladı: felsefeye, sosyal adalete ve ezilenlerin haklarına ilgi duydu.

Gençlik yıllarında derin bir manevi kriz yaşadı ve önce Katolikliğe yöneldi, sonra mistisizmle ilgilendi. O dönemde özellikle Tolstoy'un pasif direniş fikirlerinden ve sosyalist hareketlerden etkilenmişti.

Ancak hayatının asıl kırılma noktası, 1920'lerde Avrupa'da faşizmin yükselişini görmesiyle geldi. Violet, Londra ve Paris'teki entelektüel çevrelerde zaman geçirdi, ancak en sonunda faşizmin kalbine, İtalya'ya gitmeye karar verdi.

Mussolini'ye Suikast Girişimi

1926 yılına gelindiğinde, Benito Mussolini artık İtalya'nın mutlak lideriydi. Faşist rejimi güçlendirmiş, muhalifleri susturmuş ve İtalya'yı baskıcı bir diktatörlüğe dönüştürmüştü. Avrupa'nın geri kalanında da faşizmin yükselişi başlamıştı: Almanya'da Hitler, İspanya'da Franco, Britanya'da ise faşist sempatanlar güç kazanmaya başlıyordu.

Violet Gibson, bu yükselen zulme karşı tek başına harekete geçmeye karar verdi. 7 Nisan 1926'da Roma'da Mussolini, büyük bir kalabalığın önünde konuşma yapıyordu. Violet, siyah bir elbise giymişti, yanında küçük bir tabanca taşıyordu. Kalabalığın arasına karıştı ve konuşmanın bitmesini bekledi.

Mussolini, konuşmasının ardından halkı selamlamak için ilerlediğinde, Violet tabancasını çıkardı ve ateş etti. Kurşun, Mussolini'nin burnunu sıyırdı. Eğer birkaç milimetre daha isabetli olsaydı, faşizmin tarihini değiştirebilirdi. Ama tabanca ikinci kez tutukluk yaptı.

Kalabalık hızla üzerine çullandı, polis onu linç etmek isteyen gruptan zor kurtardı. Mussolini, olayın ardından kendisini *"Tanrı'nın koruduğunu"* söyleyerek halkına seslendi. Olay, faşizmin daha da güçlenmesine bahane olarak kullanıldı.

Sonrası...

Violet Gibson hemen yargılanmadı. İngiliz hükümeti, onun akıl sağlığının yerinde olmadığını ilan etti ve Mussolini'yi öldürmeye çalışmasının siyasi bir eylem olmadığını söyleyerek olayı kapatmaya çalıştı.

Birkaç ay sonra, Violet İtalya'dan İngiltere'ye geri gönderildi ve ailesinin baskısıyla bir akıl hastanesine kapatıldı. Ger-

çek bir yargılanma bile olmadan, tam 30 yıl boyunca bir hücrede yaşadı. Ailesi onu unuttu, hükümet görmezden geldi, tarih kitapları onun adını bile anmadı.

1956'da Londra'da, kimsenin ziyaret etmediği bir hastane odasında öldü.

Günümüze Yansımaları

Bugün, dünya 1920'lerin Avrupa'sına rahatsız edici bir şekilde benziyor.

- Otoriter liderler, tıpkı Mussolini gibi, kendi ülkelerinde mutlak güç talep ediyor.

- Medyayı susturma çabaları, farklı sesleri bastırma eğilimi her geçen gün artıyor.

- Milliyetçilik dalgaları, yabancı düşmanlığı, kadın haklarına yönelik saldırılar ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması, tıpkı faşizmin yükseliş döneminde olduğu gibi yaygınlaşıyor.

Violet Gibson gibi insanlar var. Belki unutulmuş... bireysel direnişin ne kadar güçlü olabileceğini bize gösteren cesur insanlar. O, tarihin akışını değiştirebilecek bir hareket yaptı ama susturuldu. Onu delilikle suçlayanlar, aslında onun cesaretini yok etmek istiyorlardı.

Bugün, Violet Gibson'ın hikâyesini hatırlamak, yalnızca geçmişte kalmış bir olayın anısını yaşatmak değil—aynı zamanda günümüz dünyasında faşizme, baskıya ve otoriterliğe karşı sesleri yükseltmek için bir çağrı gibi.

Hey sen oradaki... Belki de en önemli soru şu: Bugün Violet Gibson olabilecek kaç kişi susturuluyor?

GÜLHAN MEŞELİ

Yapay zeka, insanlık tarihinin en çarpıcı teknolojik sıçramalarından birini temsil ediyor. Bilgiye ulaşmak, kararlar almak, karmaşık sorunları çözmek artık eskisine kıyasla çok daha hızlı ve zahmetsiz. Ama bu hız ve kolaylık, beraberinde derin bir soru getiriyor: Acaba bu araçlar sayesinde daha

bilinçli, daha derin düşünen bireyler mi oluyoruz, yoksa düşünme yetimizi yavaşça teknolojiye mi teslim ediyoruz? Her geçen gün teknolojiye daha çok yaslanırken, kendi zihinsel sınırlarımızı ne kadar zorluyoruz? Yapay zeka, yalnızca bilgiye erişim hızını değil, aynı zamanda düşünme biçimimizi ve karar alma süreçlerimizi de yeniden şekillendiriyor. Bu değişim, teknolojinin sunduğu konforun ardında insan zihninin varo-

Yapay Zeka dost mu, tehdit mi?

Haber akışlarından müzik listelerine, alışveriş önerilerinden iş fırsatlarına kadar her şey algoritmaların elinde. Eğer yapay zeka bizi belirli bir düşünce çerçevesine hapsediyorsa, özgür irademiz ne kadar özgür? Algoritmalar, bizi özgür düşünceden uzaklaştıran birer gardiyan mı? Bu noktada, irademizin sınırlarını sorgulamamak imkânsız.

Teknolojinin parlak yüzünün ardında, dev bir gözetim ağı gizli olabilir. Çin'in sosyal kredi sistemi, bireylerin finansal ve sosyal davranışlarını puanlayarak toplumu belirli normlara zorluyor. Bu sistem, özgürlükleri baltalarken, toplumsal denetimle bireysel haklar arasındaki sınırı bulanıklaştırıyor.

luşsal bir tehditle karşı karşıya olup olmadığını sorgulamamızı zorunlu kılıyor.

Bilgiye Erişmek Yetiyor mu? Anlamak ve Sorgulamak Nerede?

Günümüzde yapay zeka destekli platformlar, bilgiye erişimi adeta ışık hızına çıkardı. Ancak bu erişim, bilginin özüm-senmesini ya da eleştirel bir süzgeçten geçirilmesini garantilemiyor. “*Nature*” dergisinde yayımlanan bir araştırma, yapay zeka destekli öğrenme sistemlerinin bireylerin bilgiye ulaşma hızını % 60 artırdığını, buna karşılık bilgiyi analiz etme ve sorgulama oranını % 30 azalttığını ortaya koyuyor. Hızlıca tüketilen bilgi, derin düşünmenin önüne bir set mi çekiyor? Bir toplum, bilgiyi sadece yutup sorgulamadan geçtiğinde, bu gerçekten entelektüel bir ilerleme sayılabilir mi?

Eğitim dünyasından bir örnek de bu soruya ışık tutuyor. Stanford Üniversitesi'nin bir çalışması, yapay zeka kaynaklarına bel bağlayan öğrencilerin, kendi araştırmalarını yapanlara kıyasla eleştirel düşünme becerilerini daha az geliştirdiğini gösteriyor. Eğer bilgiye anında ulaşmak her şeyin çözümü olsaydı, neden geçmişteki filozoflar bir fikri anlamak ve sorgulamak için yıllarca kafa yordu? Hızlı bilgi, o uzun soluklu düşünme sürecinin yerini gerçekten tutabilir mi?

Zihinsel Konfor: Yardımcı mı, Tembelliğe Davet mi?

Kolaylık her zaman bir nimet midir? Yapay zeka, sağlık, finans, hukuk gibi alanlarda en karmaşık problemleri saniyeler içinde çözebiliyor. Ama bu, insan karar alma sürecini nasıl etkiliyor? Harvard Tıp Fakültesi'nin 2023'te yayımladığı bir araştırmaya göre, yapay zeka destekli teşhis sistemlerine güvenen doktorların manuel teşhis yeteneklerinde % 25'lik bir gerileme gözlenmiş. Bu durum, sadece uzmanlık gerektiren mesleklerde değil, günlük hayatta da bir pasifleşme dalgası yaratabilir.

Burada “*öğrenilmiş çaresizlik*” kavramı devreye giriyor. Oxford Üniversitesi'nin 2024 raporuna göre, yapay zekanın sunduğu hazır çözümlere aşırı bağımlılık, problem çözme ve analitik düşünme yeteneklerini köreltiyor. Teknoloji bizim yerimize düşünmeye başladığında, bizler neye dönüşüyoruz? Zihinsel konforu bir yaşam tarzı haline getirmek, düşünme gücümüzü gölgede bırakabilir mi?

Algoritmaların Gölgesinde: Yapılan Seçimler Bizim mi?

Yapay zeka, bize yalnızca bilgi sunmuyor; aynı zamanda hangi bilgilere ulaşacağımızı da belirliyor. Princeton Üniversitesi'nin bir araştırması, sosyal medya algoritmalarının bireylerin politik eğilimlerini % 68 oranında etkilediğini ortaya koyuyor. Yani, dünya görüşümüz, farkında bile olmadan yapay zekanın sunduğu içeriklerle şekilleniyor olabilir. Peki, kendi

fikirlerimizi gerçekten biz mi oluşturuyoruz, yoksa bu akışın içinde bir kukla mıyız?

Haber akışlarından müzik listelerine, alışveriş önerilerinden iş fırsatlarına kadar her şey algoritmaların elinde. Eğer yapay zeka bizi belirli bir düşünce çerçevesine hapsediyorsa, özgür irademiz ne kadar özgür? Algoritmalar, bizi özgür düşünceden uzaklaştıran birer gardiyan mı? Bu noktada, irademizin sınırlarını sorgulamamak imkânsız.

Dijital Dünyada Özgürlük ve Gözetim İkilemi

Teknolojinin parlak yüzünün ardında, dev bir gözetim ağı gizli olabilir. Çin'in sosyal kredi sistemi, bireylerin finansal ve sosyal davranışlarını puanlayarak toplumu belirli normlara zorluyor. Bu sistem, özgürlükleri baltalarken, toplumsal denetimle bireysel haklar arasındaki sınırı bulanıklaştırıyor.

MIT'nin 2019'daki bir araştırması, yapay zeka tabanlı gözetim sistemlerinin bireylerin hareketlerini izleyerek onları belirli davranış kalıplarına yönelttiğini kanıtıyor. Bugün Çin'de filizlenen bu yaklaşım, yarın tüm dünyada bir standarda dönüşebilir mi? Dijital gözetim ile özgürlük arasındaki bu hassas dengeyi sorgulamak, hepimizin görevi.

İş Dünyasında Yeni Bir Çağ: Kazananlar ve Kaybedenler

McKinsey & Company'nin 2023 raporuna göre, yapay zeka destekli otomasyon, küresel iş gücünün % 40'ını doğrudan etkileyecek güçte. Bazı meslekler tarihe karışırken, yeni fırsatlar doğacak. Ama bu dönüşümde kim kazanacak, kim kaybedecek? Teknolojiye ayak uyduranlar yeni kapılar açacak; geride kalanlar ise bu değişimin gölgesinde kaybolabilir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2024 öngörüsü, finans, hukuk ve sağlık sektörlerinde insan gücünün % 30'unun yerini yapay zekaya bırakacağını söylüyor. Bu, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirirken, teknolojiye uyum sağlayamayanlar için ciddi bir tehdit. Kazananlar ve kaybedenler arasındaki bu uçurum, ekonomiyi nasıl şekillendirecek?

Sonuç: Güç mü, Tutsaklık mı?

Yapay zeka, hem zihnimizi hem de toplumları dönüştüren bir güç. Ama hızlı bilgiye erişim, onu anlamak ve sorgulamak kadar kıymetli değil. Bu teknoloji, bizi güçlendiren bir dost mu olacak, yoksa pasif birer bilgi tüketicisine mi çevirecek? Sunduğu kolaylıklar, zihinsel tembelliğe kapı aralıyor olabilir mi?

Teknolojiye körü körüne teslim olmak yerine, onu bilinçli ve dengeli bir şekilde kullanmayı öğrenmeliyiz. Aksi takdirde, bir gün fark etmeden kararlarımızı tamamen ona bırakmış olabiliriz. Bu dengeyi sağlamak, teknolojinin değil, insanın kendi iradesinin bir sınavı. Peki, bu yeni dünyada yönü çizenler mi olacağız, yoksa algoritmaların peşinde sürüklenen bir kalabalık mı?

HABER MERKEZİ

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları arasında, Almanya'nın geleceğini inşa edecek yeni bir siyasi hareket şekilleniyordu. 26 Haziran 1945'te Berlin'de bir grup Hristiyan demokrat, Nazi döneminin karanlık gölgesinden uzaklaşarak yeni bir siyasi oluşum için ilk tohumları attı. Katolik Merkez Partisi'nin devamı niteliğindeki bu hareket, mezhepsel sınırları aşarak hem Katolikleri hem de Protestanları tek çatı altında birleştirme idealiyle yola çıktı: Christlich Demokratische Union (CDU) doğmuştu.

Kurucu lider Konrad Adenauer, enkazdan yükselen bu partinin ilk adımlarını atarken, bir yandan Nazi geçmişiyle hesaplaşma, diğer yandan Sovyet tehdidine karşı durma zorunluluğuyla karşı karşıyaydı. *"Sosyal piyasa ekonomisi"* kavramını benimseyen CDU, liberal ekonomik politikaları sosyal adalet ilkesiyle harmanlayan özgün bir model geliştirdi. Ludwig Erhard'ın ekonomik vizyonu ile şekillenen bu yaklaşım, hem serbest piyasanın dinamizmine hem de sosyal devletin koruyucu rolüne vurgu yapıyordu.

Adenauer Dönemi: (1949-1963)

1949'daki ilk federal seçimleri kazanan CDU, Adenauer'in *"Batı'ya yönelim"* (Westbindung) politikasıyla Almanya'yı kararlı bir şekilde Batı Bloku'na yerleştirdi. *"Ekonomik mucize"* (Wirtschaftswunder) olarak adlandırılan dönemde, ülkenin yeniden inşası muazzam bir hızla gerçekleşirken, CDU iktidarının temel dayanağı haline geldi.

Adenauer'in 14 yıllık şansölyeliği, Almanya'nın uluslararası topluma geri dönüşünün mimarisi olarak tarihe geçti. NATO'ya katılım (1955), Fransa ile yakınlaşma ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulması, CDU'nun Avrupa entegrasyonuna bağlılığının ilk somut adımlarıydı. Bu dönemde parti, anti-komünist tutumu ve Atlantik ittifakına sadakatiyle Soğuk Savaş'ın ön cephesinde yer aldı.

Ancak bu parlak tablonun gölgede kalan yönleri de vardı: Nazi döneminden kalan bürokratların devlet kademelerinde görev almaya devam etmesi ve geçmişle yüzleşmenin sınırlı kalması, ilerleyen yıllarda CDU'nun karşısına çıkacak eleştirilerdi.

Erhard'dan Kiesinger'e: (1963-1969)

Adenauer'in ardından şansölyeliği devralan Ludwig Er-

hard, "sosyal piyasa ekonomisi'nin mimarı olarak ekonomik refahı sürdürmeye çalıştı. Ancak 1966'da yaşanan ilk ekonomik durgunluk, CDU'nun sarsılmaz görünen iktidarında çatlaklar yarattı. Büyük koalisyon döneminde Kurt Georg Kiesinger liderliğinde SPD ile ittifak kuruldu, fakat Kiesinger'in Nazi geçmişi parti üzerinde bir gölge oluşturdu.

Muhalefet Yılları ve Yenilenme (1969-1982)

1969'da SPD'li Willy Brandt'ın başbakanlığa gelmesiyle CDU, kuruluşundan bu yana ilk kez muhalefet sıralarına geçti. Bu dönem, partinin ideolojik ve yapısal bir dönüşüm geçirmesine vesile oldu. Helmut Kohl'un 1973'te genel başkanlığa seçilmesiyle başlayan yenilenme süreci, partinin tabanını genişletti ve gençlik örgütlenmesi Junge Union'un etkinliğini artırdı.

CDU, muhalefetteyken "Doğu Politikası'na (Ostpolitik) başlangıçta sert muhalefet etse de, zamanla bu politikanın gerçekçiliğini kabul etti. Parti bu dönemde çevre sorunları, nükleer enerji ve feminist hareket gibi yeni toplumsal dinamiklere adapte olmaya çalışırken, muhafazakâr değerlerle modern yaklaşımlar arasında bir denge arayışına girdi.

Kohl Dönemi: (1982-1998)

1982'de *"yapıcı güvensizlik oyu"* ile iktidara gelen Helmut Kohl, CDU'nun en uzun süre görev yapan lideri olarak 16 yıl boyunca Almanya'yı yönetti. İlk yıllarında ekonomik istikrarı sağlayan ve NATO'nun çifte karar stratejisini destekleyen Kohl, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla tarihi bir fırsatı değerlendirdi. Almanya'nın birleşmesini hızla gerçekleştiren "Birleşme Şansölyesi", Doğu Alman markını 1:1 oranında değiştirerek ekonomik bir kumar oynadı.

Kohl'un en büyük mirası, şüphesiz Avrupa Birliği'nin derinleşmesine yaptığı katkıydı. Maastricht Antlaşması ve Euro'nun temelleri, onun Fransız mevkidaşı François Mitterrand ile kurduğu yakın işbirliği sayesinde atıldı. Ancak *"Almanya'nın Helmut'u"* olarak anılan Kohl'un kariyeri, parti finansmanı skandalıyla gölgelendi. İsimless bağışlar ve yasadışı parti hesapları, CDU'yu derinden sarsan bir kriz finitilini ateşledi.

Kohl döneminin bir diğer çelişkisi, Doğu Almanya'nın entegrasyonu sürecinde ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunlardı. *"Çiçek açan manzaralar"* vaat edilirken, Doğu'da işsizlik ve hayal kırıklığı yükseliyordu. Bu durum, daha sonra

CDU: Küllerden doğuş, iktidar ve dönüşüm

CDU Friedrich Merz başkanlığında yeniden iktidar ipini göğüsledi. Şubat seçimlerinde oylarını artırarak en büyük parti olmayı başaran CDU/CSU ortaklığını zor ve sıkıntılı bir süreç bekliyor. Artan aşırı sağ oylarını geriletecek popülist siyasi argümanlar da muhtemel görünüyor.

AfD gibi popülist partilerin yükselişine zemin hazırladı.

Merkel Çağı: Pragmatizm ve Krizler (2000-2021)

2000'de başlayan yeni bin yılda CDU, Kohl'un gölgesinden çıkma ve yenilenme arayışındaydı. 2005'te Angela Merkel'in şansölye olmasıyla, parti tarihinde yeni bir sayfa açıldı. Doğu Almanya doğumlu bir kadın ve bir fizikçi olan Merkel, muhafazakâr bir partinin geleneksel lider profiline pek uymuyordu, ancak pragmatik liderliği ve kriz yönetimindeki başarısı ona **"Mutti"** (Anne) lakabını kazandırdı.

Merkel yönetimindeki CDU, ideolojik keskinlikten uzaklaşarak politik merkeze yerleşti. 2008 finansal krizi, Euro krizi, mülteci krizi ve COVID-19 pandemisi gibi zorlu dönemlerde Almanya'yı istikrarla yöneten Merkel, **"bekle ve gör"** yaklaşımıyla tanındı. Özellikle 2015 mülteci krizi sırasında gösterdiği insani tutum, **"Wir schaffen das"** (Başarabiliriz) sözleriyle sembolleşti, ancak aynı zamanda parti içinde ve toplumda bölünmelere yol açtı.

Merkel döneminde CDU, ekonomik istikrarı sürdürmeyi başardı, ancak altyapı yatırımları, dijitalleşme ve iklim değişikliği gibi alanlarda eleştirilerin hedefi oldu. Nükleer enerjiden vazgeçme kararı (Atomausstieg) ve sosyal politikalarda SPD'ye yakınlaşma, muhafazakâr kanatta rahatsızlık yarattı.

Bu dönemde AfD'nin yükselişi, CDU'nun sağ kanadından aldığı oylarla gerçekleşti.

Merkel'in en büyük başarılarından biri, Avrupa Birliği'nin krizler karşısında dağılmasını önlemesi ve Almanya'nın AB içindeki lider konumunu pekiştirmesiydi. Ancak Brexit, yükselen popülizm ve Doğu Avrupa'daki demokratik gerilemeler, Avrupa projesinin geleceğini sorgulatan gelişmelerdi.

Friedrich Merz Dönemi: Gelenek ve Yenilenme Arasında (2022-Günümüz)

Angela Merkel sonrası dönemde CDU, 2021 federal seçimlerinde tarihinin en kötü sonuçlarından birini alarak muhalefete düştü. Partinin kontrolünü ele geçiren Friedrich Merz, CDU'yu yeniden merkez sağ çizgisine çekme ve ekonomik liberalizm vurgusunu güçlendirme sözüyle göreve geldi. Uzun yıllar özel sektörde çalışan ve BlackRock'ın Almanya temsilciliğini yapan Merz, ekonomik uzmanlığıyla tanınıyor. Merkel'le yaşadığı rekabet sonrası partiye dönüşü, CDU'da yeni bir sayfa açma girişimi olarak görülüyor. Merz'in karşı karşıya olduğu en büyük zorluklar arasında, parti tabanının birliğini sağlamak, AfD'ye kayan oyları geri kazanmak ve dijitalleşme, iklim değişikliği gibi çağın sorunlarına muhafazakâr çözümler üretmek bulunuyor.

Günümüzde CDU, NATO'ya ve transatlantik ilişkilere olan geleneksel bağlılığını sürdürürken, Rusya-Ukrayna savaşı ve Çin'in yükselişi gibi jeopolitik meydan okumalar karşısında yeni bir güvenlik ve savunma politikası geliştirmeye çalışıyor. Avrupa Birliği'nin geleceği konusunda ise, derinleşme ve genişleme arasındaki dengeyi koruma çabasında.

Tarihsel Bir Değerlendirme

CDU'nun 80 yılı aşkın tarihi, Almanya'nın savaş sonrası başarı hikâyesinin ayrılmaz bir parçası olarak görülebilir. Parti, ideolojik katılıktan ziyade pragmatizmi, radikal değişimden ziyade kademeli ilerlemeyi benimsemiş, böylece Alman siyasetinin istikrar unsuru olmayı başarmıştır.

CDU, Almanya'nın yeniden inşasından Avrupa entegrasyonuna, ekonomik mucizenin gerçekleşmesinden Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar pek çok tarihi dönüm noktasında belirleyici bir rol oynamıştır. Ancak Nazi geçmişiyi yetersiz hesaplaşma, yolsuzluk skandalları, çevre politikalarındaki gecikmeler ve dijital dönüşümdeki yavaşlık gibi başarısızlıkları da not edilmelidir.

Almanya'nın **"Avrupa'nın motoru"** olarak oynadığı rol büyük ölçüde CDU'nun vizyonunun bir ürünüdür. Aynı şekilde, NATO'nun Avrupa savunmasındaki merkezi konumu ve transatlantik ilişkilerin sağlamlığı da CDU'nun dış politika tercihlerinin bir sonucudur.

Bugün CDU, değişen bir dünyada ve değişen bir Almanya'da kendini yeniden tanımlama sürecindedir. Demografik dönüşüm, göç, iklim değişikliği, dijitalleşme ve jeopolitik rekabet çağında, partinin geleneksel değerlerle yenilikçi politikaları nasıl dengeleyeceği, Almanya'nın ve Avrupa'nın geleceğini belirleyecek faktörlerden biri olacaktır.

1915 yılının o bahar sabahında, siperlerinde bekleyen Osmanlı askerleri, ufukta beliren düşman gemilerini izliyordu. Çok fazla dile getirilmese veya bilinmese de, onlar arasında Mehmet, İsmail ve Mustafa gibi Türk askerlerin yanında, Yorgo, Aram, Mişon ve Hayk da vardı. İsimlerinin farklılığı dışında hepsi aynı üniformayı taşıyor, aynı bayrağın gölgesinde, aynı vatani savunuyorlardı.

Çanakkale Savaşı, genellikle Türk askerinin kahramanlık destanı olarak anlatılır. Ancak bu destanın içinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısını yansıtan, çok az bilinen bir hikâye daha gizlidir: Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının da bu mücadeledeki varlığı ve fedakârlığı. Rum, Ermeni, Yahudi ve diğer gayrimüslim Osmanlı vatandaşları, cephede ve cephe gerisinde Müslüman kardeşleriyle omuz omuza çarpıştılar, birlikte şehit düştüler. Evet “*şehitlik*” İslami bir kavram belki, ama bu insanlar için sadece “*öldüler*” demek büyük bir vefasızlık olmaz mı?

Siperlerde Yanyana

Piyade Alayı'nın 3. Taburunda görevli Teğmen Aram Hamparsumyan, 21 Nisan 1915 sabahı, siperlerindeki askerleri denetliyordu. İstanbul'da doğup büyüyen, Mektebi Harbiye'den mezun olan genç subay, Arıburnu'ndaki kritik savunma hattında görevliydi. Yanındaki çavuş, Samsunlu Mehmet'ti. İki asker, adeta kardeş gibi olmuşlardı. Mehmet, Aram'ın sürekli yanında taşıdığı, evde bıraktığı eşi ve küçük kızının fotoğrafını defalarca görmüştü. Aram ise Mehmet'in cebinde sakladığı Kuran'ı Kerim'i ve içinden hiç çıkarmadığı anne mektubunu biliyordu.

“*Teğmenim, sanki bugün farklı bir şey var,*” dedi Mehmet, ufkı işaret ederek. Aram gözlerini kısarak denize baktı. “*Haklısın Mehmet, bir hareketlilik var*”

O sırada kulakları sağır eden bir patlama sesiyle yer sarsıldı. Düşman gemilerinden açılan top ateşi, siperlerin hemen önünde patlamıştı. Aram ve Mehmet, kendilerini yere attılar. Ardından gelen top sesleri ve patlamalar, büyük taarruzun başladığını gösteriyordu. Saatler süren bombardımanın ardından, Anzak birlikleri karaya çıkmaya başladığında, 19. Alay tüm gücüyle karşı koydu.

Çanakkale'nin gayri müslim şehitleri

Dost olarak öldüler!

İzmirli Ermeni asker Agop Balyan'ın günlüğünden (3 Ağustos 1915):

“Bugün amele taburuna nakledildim. Artık silah taşımama izin vermiyorlar. Söylemediler ama anlıyorum, bize güvenmiyorlar. Doğuda olanlardan sonra... [Ermeni Tehciri'ne atıfta bulunuyor] Arkadaşlarım İbrahim ve Hasan beni teselli etmeye çalışıyor. ‘Canın sağ olsun, en azından ateş hattında değilsin’ diyorlar. Haklılar belki de. Ama insanın kendi vatanında güvenilmez sayılması ne acı. Ben bu topraklar için savaşmak istemişim

Gün boyunca süren çatışmada, Mehmet ve Aram, siperlerinden hiç ayrılmadılar. Akşama doğru, düşman geri püskürtülmüştü, ancak kayıplar ağırdı.

Mehmet, omzundan yaralanmıştı. Aram onu sırtlayarak sağlık çadırına götürürken, *“Seni kardeşim gibi seviyorum Mehmet, bırakmam,”* diyordu. Sağlık çadırına vardıklarında, Mehmet’in durumu ağırlaşmıştı. Son nefesini vermeden önce, *“Teğmenim, mektubu anneme ulaştır... ve sen de oğlu ol,”* dedi.

Aram, Mehmet’in cenazesini defnedip birliğine döndüğünde, gözleri yaşlıydı. Bir hafta sonra, 28 Nisan’da gerçekleşen bir diğer saldırıda, siperinden çıkıp yaralı bir askeri kurtarmaya çalışırken şehit düşecekti. Cenazesi, Mehmet’in mezarının yanına defnedildi. Bu iki asker, farklı inançlara sahip olmalarına rağmen, aynı vatan için, yan yana şehit olmuşlardı.

Amele Taburlarının Karanlık Hikâyesi

Çanakkale Savaşında gayrimüslim Osmanlı vatandaşları sadece muharip birliklerde değil, lojistik destek sağlayan amele taburlarında da görev almışlardı. Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşlardan oluşan bu taburlar, cepheye mühimmat ve erzak taşıyor, yol yapımı ve siperler için gerekli çalışmaları yürütüyordu.

Dimetoka’da doğup büyüyen 28 yaşındaki Yorgos Dimitriadis, İstanbul’da bir ayakkabı dükkânı işletiyordu. Seferberlik ilan edildiğinde, Amele Taburu’na alınmış ve Gelibolu’ya gönderilmişti. Yorgo’nun yer aldığı amele taburu, cepheye mühimmat taşıyordu. Ağır sandıkları, sarp yamaçlardan ve çamurlu yollardan geçirerek siperlerdeki askerlere ulaştırmak zorundaydılar.

Bir bahar günü, Yorgo ve arkadaşları mühimmat sandıklarını taşıırken, düşman keşif uçakları tarafından fark edildiler. Üzerlerine açılan ateş sonucu, grubun yarısı şehit oldu. Yorgo, bacağından aldığı ağır yarayla yere düştü. Yanında taşıdığı sandık, siperlerdeki askerlere ulaşamayacaktı. Kanlar içinde, son gücüyle sandığı sırtladı ve sürünerek ilerlemeye çalıştı. Mühimmat karakoluna vardığında, kan kaybından bayılmıştı.

Müslüman bir er olan Kozan Köyünden Ali tarafından bulunan Yorgo, sağlık çadırına taşındı. Doktorlar durumunun ağır olduğunu söylediğinde, Ali onun başından ayrılmadı. Yorgo’nun cebinden çıkan, eşinin ve iki küçük kızının fotoğrafını görünce, gözleri yaşardı. Yorgo gözlerini açtığında, karşısında Ali’yi buldu. *“Kızlarım... onlara bakacak kimse yok,”* diye fısıldadı. Ali, *“Merak etme kardeşim, iyileşeceksin ve kızlarına kavuşacaksın,”* dedi, ancak kendi de buna inanmıyordu.

Yorgo, iki gün sonra şehit oldu. Ali, onun cebinden çıkan adresi aldı ve savaştan sonra İstanbul’a giderek Yorgo’nun ailesini buldu. Hayatının geri kalanında, Yorgo’nun kızlarını kendi kızları gibi gördü, onların hiçbir şeyden eksik kalmamasını sağladı.

Cephe Gerisinde: Görünmez Kahramanlar

Çanakkale Savaşı’nın gayrimüslim tanıkları arasında, sağlık görevlileri ve hastane personeli de vardı. İstanbul’daki Rum, Ermeni ve Yahudi hastaneleri, savaş süresince yaralı askerlere hizmet vermiş, Osmanlı ordusuna önemli sağlık desteği sağlamıştı.

Balıkli Rum Hastanesi’nde hemşire olan 22 yaşındaki Eleni Papadopoulou, Çanakkale’den gelen yaralıları tedavi etmek için gece gündüz çalışıyordu. Bir gün, ağır yaralı bir askerin bakımını üstlendi. Askerin ismi Hasan’dı ve Gelibolu’daki çatışmada ağır yaralanmıştı. Eleni, günlerce Hasan’ın başında bekledi, yaralarını temizledi, ilaçlarını verdi.

Ancak Hasan’ın durumu giderek kötüleşiyordu. Bir gece, ateşler içinde sayıklarken, sürekli *“Anam, anam,”* diye inliyordu. Eleni, askerin elini tuttu ve Rumca bir ninni söylemeye başladı. Bu, kendi annesinin ona söylediği bir ninniydi. Hasan, ninninin ritmiyle sakinleşti ve gözlerini açtı. *“Teşekkür ederim kardeşim,”* diyebilirdi sadece. O gece Hasan şehit oldu. Eleni, onun yastığının altındaki Kuran’ı Kerim’i ve üzerinde

Bir bahar günü, Yorgo ve arkadaşları mühimmat sandıklarını taşıırken, düşman keşif uçakları tarafından fark edildiler. Üzerlerine açılan ateş sonucu, grubun yarısı şehit oldu. Yorgo, bacağından aldığı ağır yarayla yere düştü. Yanında taşıdığı sandık, siperlerdeki askerlere ulaşamayacaktı. Kanlar içinde, son gücüyle sandığı sırtladı ve sürünerek ilerlemeye çalıştı. Mühimmat karakoluna vardığında, kan kaybından bayılmıştı.

Foto: alamy.com

bir adres yazılı olan fotoğrafı buldu. Savaşın sonra Hasan'ın köyüne giderek ailesini buldu ve onlara Hasan'ın son anlarını anlattı.

Eleni, sadece Hasan'ın değil, yüzlerce yaralı Osmanlı askerinin tedavisine yardımcı olmuş, birçoğunun hayatını kurtarmıştı. Savaş süresince, din ve etnik köken ayrımı yapmadan, tüm yaralıları aynı özenle bakmış, onların acılarını hafifletmek için çalışmıştı.

Kayıp Şehitler ve Unutulan Hikâyeler

Çanakkale Savaşı'nda şehit düşen gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Osmanlı arşivlerindeki belgeler, kayıtların eksik ve dağınık olması nedeniyle tam bir rakam vermemektedir. Ancak yapılan araştırmalar, yaklaşık 10.000 gayrimüslim Osmanlı vatandaşının Çanakkale muharebelerinde şehit düştüğünü gösteriyor.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) arşivlerinde yer alan kayıtlar, 19., 5. ve 57. Alaylarda çok sayıda gayrimüslim askerin görev yaptığını göstermektedir. Bu askerler arasında, Teğmen Aram Hamparsumyan, Üsteğmen İsak Bahar, Yüzbaşı Dimitri Karamanlis gibi subaylar da bulunmakta.

İstanbul'daki Ermeni Patrikhanesi arşivlerinde bulunan belgeler, Çanakkale'de şehit düşen Ermeni askerlerin isimlerini içeren listeler sunmakta. Bu listede, 57. Alay'da görev yapan Onbaşı Kirkor Manukyan, Topçu Bataryasında görevli Er Hayk Avedisyan gibi isimler yer almakta.

Rum Patrikhanesi arşivlerinde de benzer listeler mevcut. Bu kayıtlar, Çanakkale'de şehit düşen Rum askerlerin isimlerini ve görev yaptıkları birlikleri belirtmekte. Selanik'ten Yorgo Dimitriadis, İzmir'den Nikolaos Papadopoulos gibi isimler bu listelerde yer almakta.

Yahudi cemaatine ait arşivlerde de Çanakkale'de şehit düşen Yahudi askerlerin kayıtları bulunuyor. İzmir'den Mişon Levi, İstanbul'dan İsak Navaro gibi isimler, bu kayıtlarda yer alan Yahudi şehitler arasındadır.

"Biz Burada Dost Olarak Ölüyoruz"

Tarihçi Prof. Dr. İlber Ortaylı, Çanakkale Savaşı'ndaki gayrimüslim şehitler hakkında şunları söylemektedir: "Çanakkale Savaşı'nda sadece Türkler değil, Osmanlı vatandaşı olan Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve diğer milletler de savaştı. Onlar da bu toprakları kendi vatanları olarak görüyor ve savunuyorlardı. Çanakkale'de omuz omuza savaşan ve şehit düşen bu insanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısının en güzel örneğidir.

Çanakkale'nin Kilitbahir köyünde yaşayan 92 yaşındaki Hasan Dede, dedesi Veli Onbaşı'nın anlattığı bir anıyı şöyle aktarıyor: "*Dedem, Seddülbahir'deki çarpışmalarda yanında savaşan Yorgo isminde bir Rum askerden bahsedirdi. Bir gün, şiddetli bir bombardımanın ardından Yorgo ağır yaralanmış. Dedem onu sırtlayıp geriye taşımaya çalışırken, Yorgo 'Bırak beni Veli, sen kurtar kendini'*" demiş. Dedem ise 'Seni bırakmam Yorgo, ya beraber öleceğiz ya beraber yaşaya-

Seferberlik ve Gayrimüslimlerin Durumu

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu, 1914 yılı Ağustos ayında genel seferberlik ilan etti. Bu çağrıya, imparatorluğun her köşesinden ve her etnik gruptan gençler dahil edildi. 1914-1916 yılları arasında, yaklaşık 200.000 gayrimüslim Osmanlı vatandaşı silah altına alındı. Bunların etnik dağılımı şöyleydi:

Rumlar: 80.000

(çoğunlukla Batı Anadolu, İstanbul ve Karadeniz bölgelerinden)

Ermeniler: 60.000

(Doğu Anadolu, İstanbul ve Çukurova bölgelerinden)

Yahudiler: 15.000

(İstanbul, Selanik, İzmir ve Kudüs'ten)

Diğer azınlıklar

(Süryaniler, Keldaniler, Bulgarlar, Araplar): 45.000

çağır" diyerek onu taşımaya devam etmiş. İkisi de kurtulmuş ve savaştan sonra da görüşmeye devam etmişler. Dedem her zaman 'Biz orada din, dil ayrımı yapmadık. Hepimiz aynı si- perde ölümü beklerken, aramızdaki farklar kayboldu" derdi

Arıburnu'nda bulunan bir askeri günlükte, kimliği bilinmeyen bir Osmanlı askerinin şu notları yer alıyor: *"Yanında savaştan arkadaşım Kırkor ile bugün yine ölümden döndük. Düşman mermileri üstümüzden geçerken, o 'Korkma İbrahim, dua edelim" dedi. Ben Fatih'a'yı okurken, o da kendi duasını etti. İkimiz de aynı Tanrı'ya, aynı can için yalvarıyorduk. Burada hepimiz kardeşiz. Farklı dillerde konuşsak, farklı ibadetler yapsak da aynı toprak için savaşıyoruz*

Savaştan Sonra: Acılar ve Unutuluş

Çanakkale Savaşı'ndan sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki karışıklıklar ve ardından gelen Kurtuluş Savaşı dönemi, gayrimüslim şehitlerin anısının geri planda kalmasına neden oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan olaylar, toplumlar arasındaki ilişkileri zedeledi ve ortak acılar unutulmaya yüz tuttu.

Ancak, tarih araştırmacıları ve akademisyenler, son yıllarda Çanakkale'deki gayrimüslim şehitlerin hikâyelerini gün ışığına çıkarmak için çalışmalar yürütüyorlar. Bu çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son büyük mücadelesinde omuz omuza savaşan farklı inançlara sahip vatandaşların ortak fedakârlıklarını ortaya koyuyor.

İstanbul'da yaşayan 87 yaşındaki Agop Minasyan, dedesi Artin Minasyan'ın Çanakkale'de şehit düştüğünü ve ailesinin bu anıyı hep yaşattığını anlatıyor: "Dedem Çanakkale'de, 19. Alay'da görev yapmış. Babam hep, dedemin komutanı Mustafa Kemal'in emrinde savaştığını gururla anlatırdı. Evimizde dedemin üniformasının bir parçası ve nişanı hala saklanır. Bizim için o, bu vatanın bir şehididir

Selanik kökenli bir Rum ailesi olan Papadopoulos ailesinden Dimitri Papadopoulos ise şunları söylüyor: *"Büyük amcam Yorgo, Çanakkale'de şehit düşmüş. Aile büyüklerimiz hep, 'O bu vatan için canını verdi" derlerdi. Biz bu topraklarda asırlardır yaşıyoruz ve bu topraklar için can veren atalarımızla gurur duyuyoruz*

Ortak Acıda Buluşan İnsanlar

Çanakkale Savaşı, farklı inançlara sahip insanları ortak bir acıda buluşturdu. Siperlerde yan yana savaşan, birbirlerinin yaralarını saran, birbirlerini korumak için canlarını feda eden askerler, insanlığın en yüce değerlerini gösterdiler. Onların hikâyeleri, din, dil ve etnik köken farklılıklarının ötesinde, ortak bir vatan sevgisinin ve kardeşliğin örneği.

Gelibolu Yarımadası'ndaki mezarlar, bugün tüm dünyanın ziyaret ettiği bir barış anıtı haline geldi. Bu topraklarda yatan binlerce şehit arasında, Müslüman Türkler yanında, Rum, Ermeni ve Yahudi Osmanlı vatandaşları da bulunmaktadır. Onların yan yana yatan bedenleri, farklılıklarımızın ötesinde, ortak insanlık değerlerimizi hatırlatmakta.

Çanakkale'de şehit düşen ve bugün isimlerini bile bilmediğimiz binlerce gayrimüslim Osmanlı İmparatorluğu vatandaşı, bu toprakların ayrılmaz bir parçası. Onların anıları, Çanakkale destanının unutulmaması gereken bir bölümünü oluşturmaktadır. Çanakkale, sadece bir milletin değil, bir imparatorluğun farklı halklarının ortak fedakârlığının ve kardeşliğinin destanıdır.

Asker kaçakları

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu, 1914 yılı Ağustos ayında genel seferberlik ilan etti. Çanakkale Savaşları'nın şiddetlendiği 1915-1916 yılları arasında, imparatorluğun çeşitli bölgelerinden yaklaşık 2.850.000 erkek silah altına alındı. Ancak resmi kayıtlara göre, bu dönemde çağrılan askerlerin yaklaşık % 17'si, yani 484.500 kişi firar etti veya hiç başvurmadı.

Osmanlı Harbiye Nezareti'nin gizli raporlarına göre, Çanakkale cephesinde asker kaçaklığı oranı diğer cephelere kıyasla daha düşüktü. Çanakkale'de bu oran % 12 civarındayken, Kafkas Cephesi'nde % 20'yi, Mezopotamya'da ise % 25'i aşıyordu. Bu durum, Çanakkale'nin vatan savunması olarak algılanması ve cephenin merkeze yakın olmasıyla açıklanabilir.

Dönemin jandarma kayıtlarına göre, 1915 yılının sadece Mart ayında 12.400 asker kaçaklığı yakalanmış, bunların 8.700'ü Çanakkale'ye sevk edilmiştir. Yakalanamayan kaçakların sayısı ise tahmini olarak 35.000-40.000 civarındadır.

HÜRREM ERMAN

“Eşkaya Dünyaya Hükümdar Olmaz” diyen gür ses sustu. Ölüm, tüm hükümdarlara kafa tutan o isyankâr sese bile hükmetti sonunda. Edip Akbayram, türkülerin baş eğmez efendisi, aramızdan sessizce çekildi. Fakat onun sazından döken her nota, isyanın her perdesi, hâlâ sokaklarda, meydanlarda ve yüreklerde yankılanmaya devam ediyor. Sesi susturuldu belki, ama türküleri asla...

Toprağın Çatlak Dudaklarından Yükselen Feryat

Anadolu, asırlardır acıların ve umutların, yoksulluğun ve direnişin beşiği olmuştur. Bu çorak toprakların bağrın-

“Aldırma gönül” diyordu, ama biz nasıl aldirmayalım? Bedeni yasaklara, sesi sansüre, ruhu adaletsizliğe direnen bir sanatçının ardından, onun şarkılarında yaşamaya devam eden isyan ve umut üzerine...

dan öyle sesler yükselmiştir ki, dağlar bile onlarla inlemiştir. İşte Edip Akbayram, bu toprakların bağrında açan en nadide çiçeklerden biriydi – kuraklığa, fırtınaya ve zamana meydan okuyan bir dağ çiçeği.

O, sadece bir müzisyen değildi. Anadolu’nun kolektif belleğindeki tüm dertlerin, sevinçlerin, isyanların ve umutların tercümanıydı. Pir Sultan’ın darağacından haykırdığı dizeleri, Karacaoğlan’ın sevdâ türkülerini, Âşık Veysel’in kara toprağa söylediği ninnileri modern bir senfoniye dönüştüren usta bir orkestra şefiydi. Onun ellerinde türküler, sadece geçmişin yankısı olmaktan çıkıp, geleceğin manifestosu haline geliyordu.

Kaderine Başkaldıran Çocuk: Bedende Esaret, Ruhta Özgürlük

Hayat hikâyesi, daha başlamadan zorluklarla karşılaş-
tı. Henüz dokuz aylık bir bebekken, çocuk felcinin pençesi-
ne düştü. Bedeninin sınırlarıyla daha çocukken tanıştı. Ama
onun ruhu, o küçük bedene sığmayacak kadar engin, o kısıtlı
ayaklara yüklenemeyecek kadar özgürdü.

Bir röportajında anlatmıştı: *“Ayaklarım beni taşıyamı-
yordu, ama sesim dağları devirebilirdi.”* İşte o ses, Anado-
lu’nun en ücra köşelerine kadar ulaştı, dağların ardındaki köy-
lere, kasabalara, kentlere ve nihayetinde milyonların yüreğine
dokundu.

Belki de bedenen yaşadığı kısıtlamalar, onu sanatsal an-
lamda daha özgür kıldı. Her adımı bir mücadeleydi ve belki
de bu yüzden her şarkısı bir direnişti. Müziği onun için sade-
ce bir sanat değil, aynı zamanda bir varoluş biçimiydi. Çocuk
felcinin elinden alamadığı tek şey, belki de onun müziğe olan
aşkı ve yaşama tutunma arzusuuydu.

Siyah Örümcekler’in Ağında Tutunan Bir Yıldız

Müzik yolculuğu Siyah Örümcekler grubuyla başladı.
“Kendim Ettim Kendim Buldum” şarkısıyla, sanki kendi ya-
şam hikâyesinin şifrelerini veriyordu dinleyicilerine. Ama onu
müzik sahnesinin zirvesine taşıyan asıl köprü, Altın Mikrofon
Yarışması’nda birincilik kazandığı *“Kükredi Çimenler”* oldu.

Bu şarkı, Âşık Veysel’in şiiriydi. Türk halk müziğinin bu
dev çınarının dizelerini, Akbayram’ın modern yorumuy-
la buluşturması, Anadolu Rock’ın doğuşundaki en önemli
adımlardan biriydi. Kükredi Çimenler, sadece bir şarkı değil,
iki farklı çağın, iki farklı sesin, iki farklı acının buluşma nokta-
sıydı. Âşık Veysel’in kara toprağa duyduğu sevdâ ile Edip Ak-
bayram’ın gelecek nesillere yakmak istediği meşâlenin ışığı, bu
şarkıda kesişti. Ve sonra... Sonra Dostlar Orkestrası geldi. Bu
grubun adı bile, Akbayram’ın müzik felsefesini özetler nite-
likteydi. Dostluk, dayanışma, birlik... Çünkü o, müziğin bir-
leştirici gücüne inanıyordu. Dostlar Orkestrası ile Anadolu
Rock ve protest müziğin kalbi, onun ritmiyle atmaya başladı.

“Deniz Üstü Köprü”, *“Garip”*, *“Kara Kuzu”*... Bu şar-
kılar, sadece notalardan ve sözlerden ibaret değildi. Her biri,
toplumsal bir bilinçlenmenin, bir uyanışın, bir direniş çağrı-
sının melodilere bürünmüş haliydi. Akbayram, türkülerini ye-
niden yorumlarken, aslında Anadolu’nun kadim bilgeliğini
çağdaş dünyaya tercüme ediyordu. O, geçmişin değerlerini
geleceğe taşıyan bir köprü inşa ediyordu müziğiyle.

Karanlık Yıllarda Bir Işık: Yasaklar, Sansür ve Bitmek Bilmeyen Direniş

1980’ler, Türkiye’nin en karanlık yıllarından biriydi. 12
Eylül Darbesi, sadece siyasi tarihi değil, kültür ve sanat dünya-
sını da derinden sarstı. Binlerce kitap yakıldı, gazeteler kapatıl-

Anadolu’nun Kırık Sazının boynu büküldü

Gönül nasıl aldırmaz?

Bir çocuk felci mağduruyken başlayan, 80 darbesinin karanlığından sıyrılan, türkülerini bir direniş manifestosuna dönüştüren sanatçının ardından... Edip Akbayram’ın hikâyesi, sadece bir müzisyenin değil, Anadolu’nun isyanının ve umudunun da hikâyesidir.

dı, sanatçılar tutuklandı veya sürgüne gönderildi. İşte bu karanlık dönemde, Edip Akbayram'ın sesi de boğulmak istendi.

Şarkıları TRT'den yasaklandı, konserleri iptal edildi, albümleri raflara çıkamadı. Ama o, bu baskılara boyun eğmedi. **“Türküler Yanmaz”** diyerek, en cesur duruşunu sergiledi. Bu şarkı, sadece müzikal bir eser değil, bir manifesto, bir ant, bir direniş şiarıydı.

Can Yücel'in asi ruhunu, Ahmed Arif'in Anadolu'ya duyduğu sevdayı, Oktay Rifat'ın hümanist bakışını, Vedat Türkali'nin devrimci ideallerini notalarla buluşturdu. Onun mikrofonundan çıkan her söz, sistemin dayatmalarına karşı bir isyan bayrağıydı.

Kendi deyimiyle: “Ben ucuz kahramanlıklar peşinde olmadım. Ama halkımın acılarını, sorunlarını dile getirmekten de hiç vazgeçmedim. Şarkılarımla olmasa bile, duruşumla bir şeylere tanıklık etmek istedim. Çünkü sessiz kalmak, bir an-

Onun müzikal mirası, nesiller boyu sürececek bir hazine olarak kalacak. Edip Akbayram'ın albümleri, sadece müzik arşivlerinde değil, toplumsal hafızamızda da silinmez izler bıraktı. Her nota, her söz, her melodi, bir direniş belgesiydi aslında – zamana, baskıya, adaletsizliğe ve unutuluşa karşı dimdik duran bir manifesto.

lamda zulme ortak olmaktır

O, hiçbir zaman popüler akımların, piyasa koşullarının veya günün siyasi konjonktürünün peşinden sürüklenmedi. Tıpkı aynı kuşağın diğer efsaneleri Cem Karaca ve Fikret Kızılok gibi, kendi çizgisinden taviz vermedi. Anadolu'nun otantik müziğini, Batı'nın rock altyapısıyla ustaca harmanlarken, özgün bir müzik dilinin de yaratıcısı oldu.

Aldırma Gönül'ün Hüzünlü Nakaratları

“Aldırma gönül, aldırma Giden gitsin, gönül, aldırma Yeni dostlar bulur insan Eski dostlar, gönül, aldırma..

Bu dizeleri söylerken, belki de gelecekte karşılaşacağı tüm zorluklara, vefasızlıklara, hastalıklara ve nihayetinde ölüme seslenerek **“aldırma”** diyordu. Ama gönül nasıl aldırmasın? Onun gönlü, Anadolu'nun tüm dertlerini sığdırmış koca bir okyanusken, nasıl aldırmasın?

2 Mart 2025'te, zatürre sonrası gelişen iç kanama nede niyle 53 gün süren bir yoğun bakım mücadelesinin ardından hayata veda etti. Son günlerinde, hastane odasının soğuk duvarlarında, acaba hangi şarkılarının melodileri yankılanıyordu? Belki **“Gün Ola Devran Döne”** diyordu içinden, belki de kendi kendine mırıldanıyordu: “Aldırma gönül, aldırma..

Gözlerini kapatırken, acaba aklından neler geçti? Belki çocukluğu, belki ilk sahneye çıktığı gün, belki binlerce kişinin koro halinde şarkılarına eşlik ettiği o büyülü konser anları... Ya da belki de henüz söyleyemediği, besteleyemediği türküler...

Şarkılarında Yaşayan Bir Efsane: Nesillere Ulaşan Miras

Edip Akbayram artık aramızda değil, ama onun mirası, her gün milyonlarca insanın dilinde, kulaklarında ve yüreğinde yaşamaya devam ediyor. Onun şarkıları, sadece birer müzik eseri değil, aynı zamanda bir dönemin tanığı, bir kuşağın ma-

nifestosu, bir halkın kolektif belleğidir.

“Eşkaya Dünyaya Hükümdar Olmaz,” “dünya hükümdarlarına” **inat söylenen, adaletsizliğe karşı bir haykırışken;** “Deniz Üstü Köpürür”, direniş ruhunu denizlerin dalgalarından, köpüklü sularından alıyor gibiydi. “Garip”, Anadolu’nun her köşesindeki garibanlara, yoksullara ve unutulmuşlara adanan bir ağıt, bir yakarıştı.

Onun müzikal mirası, nesiller boyu sürececek bir hazine olarak kalacak. Edip Akbayram’ın albümleri, sadece müzik arşivlerinde değil, toplumsal hafızamızda da silinmez izler bıraktı. Her nota, her söz, her melodi, bir direniş belgesiydi aslında – zamana, baskıya, adaletsizliğe ve unutuluşa karşı dimdik duran bir manifesto.

Sonsuzluğa Uzanan Nağmeler: Ölümsüz Şarkılarıyla Yaşayan Bir Efsane

Edip Akbayram’ın ölümsüz eserlerinden bazıları:

Aldırma Gönül: Zorluklara karşı direnişin, hayata tutunmanın ve umutla ileriye bakmanın türküsü.

Eşkya Dünyaya Hükümdar Olmaz: Zulme, baskıya ve adaletsizliğe karşı bir başkaldırı marşı.

Kükredi Çimenler: Âşık Veysel’in dizelerinin modern bir senfoniye dönüştüğü, Anadolu’nun kadim bilgeliğiyle çağdaş ritimlerin buluştuğu bir baş yapıt.

Deniz Üstü Köpürür: Deniz motifi üzerinden, toplumsal uyanışı ve kolektif direnişi anlatan efsanevi bir parça.

Garip: Anadolu’nun garibanlara, gurbetçilere ve kimse-sizlere adanmış bir ağıt.

Kara Kuzu: Masumiyetin, saflığın ve erdemin, karanlığa karşı direnişini simgeleyen metaforik bir anlatı.

Türküler Yanmaz: Baskı ve sansür dönemlerinde, sanatın ve müziğin özgürleştirici gücüne bir övgü.

O şimdi, müziğin ölümsüz gökyüzünde, Cem Karaca ile, Fikret Kızılok ile, Âşık Mahzuni ile, Neşet Ertaş ile, belki de Anadolu’nun tüm kadim ozanlarıyla birlikte sonsuz bir konser veriyor. Onun sesini susturamadılar. Ve biz, onu hiçbir zaman unutmayacağız.

Son Sözler: Vedanın Acı Tadı

Şimdi söz sırası bize geldi. Biz, Edip Akbayram’ın şarkılarıyla büyüyen, onun direnişinden ilham alan, türkülerindeki umutla geleceğe bakan nesiller olarak, onun mirasını yaşatma sorumluluğunu taşıyoruz. Her şarkısını bir tohum gibi yüreğimizde taşıyor, her sözünü bir meşale gibi geleceğe uzatıyoruz.

Güle güle büyük usta... Şarkıların hep bizimle olacak. Senin, ruhun ve isyanın, nesiller boyu yaşayacak.

“Gün ola devran döne,

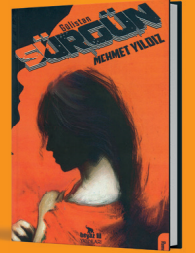
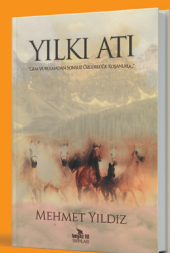
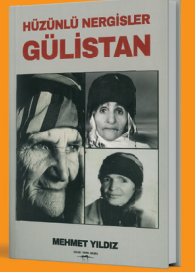
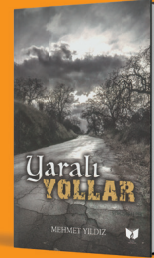
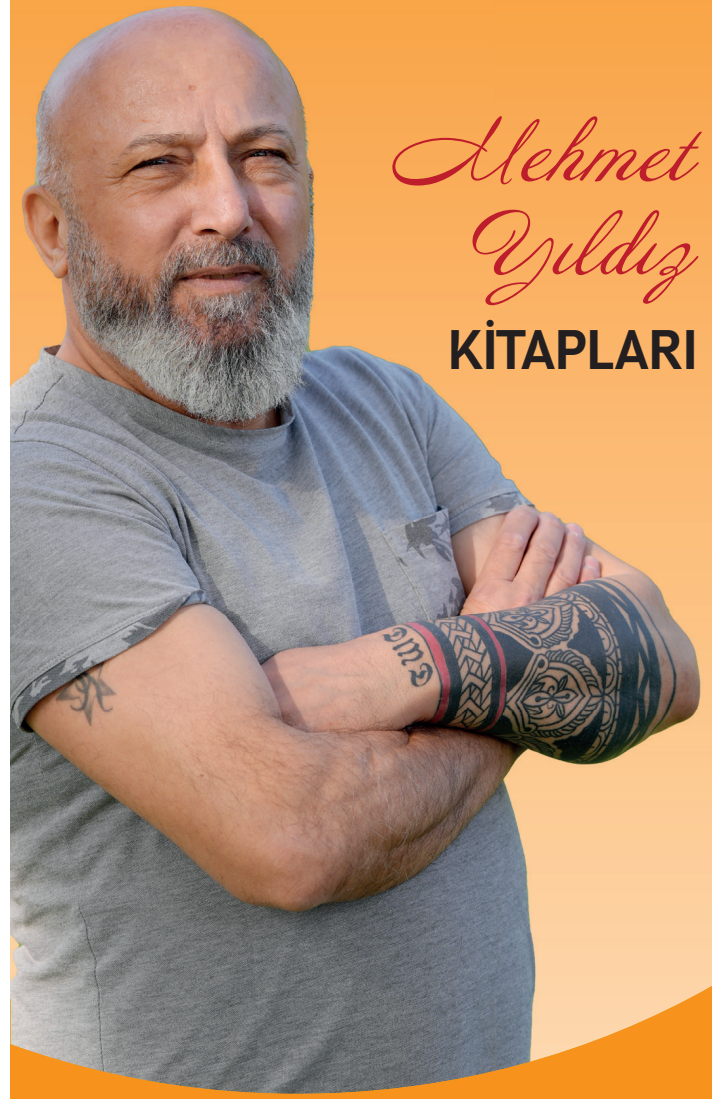
Bir gün elbet biz güleceğiz...

Dost elinden dertli dertli içilerek

Şol ayrılık defteri dürrüleceğiz..

Gün ola, devran döne... Ama senin türkülerin, bu devranın en güzel, en güçlü ve en kalıcı eserleri olarak, sonsuza dek kulaktan kulağa, dilden dile, yürekte yüreğe aktarılmaya devam edecek.

Mehmet Yıldız KİTAPLARI

 yazar_birbey
 firari kanal
 denizdevrimmer

NÁZİM HİKMET

CERRAHPASA

MIMOZA ÇİÇEĞİM

Şiirin Sesi, Gönölün Yoldaşı! Kuzeyin Oğlu

MIMOZA
ÇİÇEĞİM

Karadeniz'in "Kuzeyin Oğlu" lakabını ona Hüseyin Haydar'ın bir şiiri ve Ahmet Çelenk'in teklifiyle kazandırdığı söylenir. Ama bu lakap, sadece bir coğrafyayı değil, bir duruşu temsil ediyordu. O, milliyetçiliğin katı duvarlarını, insanların birbirine çizdiği ideolojinin kalın çizgilerini şarkılarıyla yumuşattı; "İrklara inanmam, bu bir illüzyondur," diyerek, zenginle gariban arasındaki uçuruma işaret etti. Franz Kafka'nın "Dünya, insanın kendi inşa ettiği bir hapishanedir" sözünü hatırlatırcasına, Konak, insanları bu hapishaneden kurtarmaya çalıştı.

HÜRREM ERMAN

Karadeniz'in hırçın dalgaları gibi coşkunun, bir çınar ağacının gölgesi gibi sakin, bir turnanın kanadında süzülen melankoli gibi derin bir ses sustu. Volkan Konak, nam-ı diğer "Kuzeyin Oğlu," 31 Mart 2025'te, Kuzey Kıbrıs'ta bir konser sırasında, sahnesinde, sevenlerinin gözleri önünde hayata veda etti. O, sadece bir şarkıcı değil, bir ozan, bir şair, bir kültür elçisiydi; Karadeniz'in rüzgârını, Anadolu'nun toprağını, insanlığın evrensel acısını sesine nakşeden bir sanatçı. Nazım Hikmet'in "Bir ağaç gibi tek ve hür, bir orman gibi kardeşesine" dizelerindeki ruhu bedeninde taşıyan bu adam, 58 yıllık ömrüne bir destan sığdırdı. Şimdi, onun ardından, edebiyatın ve müziğin keşiştiği bir yol ağzında, saygı duruşunda bulunuyoruz.

Volkan Konak, 27 Şubat 1967'de, Trabzon'un Maçka ilçesinde, Karadeniz'in yeşiline gömülü bir köyde gözlerini açtı. Toprakla, denizle, rüzgârla büyüyen bir çocuktu o; sanki tabiatın kendisi ona ilk şarkılarını fısıldamıştı. Marcel Proust'un "Gerçek yolculuk, yeni manzaralar görmek değil, yeni gözlerle bakmaktır" sözünü hatırlatırcasına, Konak, çocukluğunun o dar sokaklarında, geniş bir dünya gördü. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nda aldığı eğitim, ona notaların matematiğini öğretti; ama ruhunu terbiye eden, Karadeniz'in türküleri, annesinin nasihatları, babasının gözyaşlarıydı.

İlk albümü *Suların Horon Yeri* (1987), ülkesine ve toprağına gönderilmiş bir selam gibiydi; Karadeniz'in geleneksel ezgilerini modern bir dokunuşla sunan bu çalışma, henüz yolun başında bir sanatçının cesaretini gösteriyordu. Ancak asıl patlamayı, 1993'te *Efulim* ile yaptı. "Cerrahpaşa," "Mimoza Çiçeğim," "Gardaş" gibi şarkılar, onun sesinde birer ağda, birer sevda destanına dönüştü. Bu şarkılar, tıpkı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanında İstanbul'un ruhunu anlatışı gibi, bir coğrafyanın ve bir halkın ruhunu taşıyordu. Konak, sadece şarkı söylemedi; dinleyenlerin yüreğine bir hançer gibi saplanan o duyguyu, bir çiçek gibi nazikçe sundu.

Onun performans sahnesi, bir tiyatro sahnesiydi adeta. Bertolt Brecht'in "Sanat, gerçeği tanımamıza yardım eder" sözünü doğrularcasına, Volkan Konak, sahnede bir hikâye anlatıcısıydı aynı zamanda. Elleriyle havayı kucaklar, gözleriyle kalabalığın ruhuna bakar, sesiyle bir kuşun kanat çırpışını taklit ederdi. 15 yıl barlarda pişen bu adam, kitlelerin karşısına çıktığında, sanki bir ömür onları beklemiş gibiydi. "İnsanları

mutlu etmek bizi bahtiyar ediyor," demişti bir röportajında. Bu söz, onun sanat anlayışının özetiydi: paylaşmak, birleştirmek, iyileştirmek.

Konak'ın müziği, Karadeniz'le sınırlı kalmadı. O, "Ben Karadeniz müziği yapmıyorum, Volkan müziği yapıyorum," diyerek sınırları yıktı. Orhan Gencebay'ın arabeskte yaptığı devrimci arayışlardan ilham alan bu yaklaşım, onu bir türün değil, bir duygunun temsilcisi yaptı. Sabahattin Ali'nin "İnsanlar birbirine karşı o kadar hırslı ve düşman ki, sanki dünyada yalnız kendileri varmış gibi yaşıyorlar" cümlesine inat, Konak, şarkılarıyla insanları bir araya getirdi. "Cerrahpaşa'da bir babanın yasını," "Gardaş'ta Kazım Koyuncu'ya duyduğu vefayı," "Mimoza Çiçeğim'de bir aşkın kırılğanlığını anlattı.

Nazım Hikmet, onun için adeta bir baba, bir rehberdi. "Nazım, ruhsal babamdır," dediği şairin dizelerini albümlerinde yaşattı. *Mimoza* albümünde, Nazım'ın "Son Mektup" şiirini öyle bir okudu ki, dinleyenler hem ağladı hem de umutlandı. "Bir yıl sürer, yirminci asırlarda ölüm acısı," der Nazım; Volkan Konak ise bu acıyı sesiyle ebedileştirdi.

Şiir, onun için bir gelenektir; her albümünde bir şairin ruhunu konuk etti. Bu, onun sanatındaki masumiyetin ispatıydı. "Şiir dinleyen, şiiri algılayan ve şiir yazan insan, sanat kadar masumdur," derdi.

Karadeniz'in "Kuzeyin Oğlu" lakabını ona Hüseyin Haydar'ın bir şiiri ve Ahmet Çelenk'in teklifiyle kazandırdığı söylenir. Ama bu lakap, sadece bir coğrafyayı değil, bir duruşu temsil ediyordu. O, milliyetçiliğin katı duvarlarını, insanların birbirine çizdiği ideolojinin kalın çizgilerini şarkılarıyla yumuşattı; "İrklara inanmam, bu bir illüzyondur," diyerek, zenginle gariban arasındaki uçuruma işaret etti. Franz Kafka'nın "Dünya, insanın kendi inşa ettiği bir hapishanedir" sözünü hatırlatırcasına, Konak, insanları bu hapishaneden kurtarmaya çalıştı.

Aşk, onun için bir boyutlar yolculuğuydu. "Aşk uzakta olmaktır, yakına gelince sevgiye dönüşür," dediği bir röportajında, 35 yıllık eşiyile yoldaşlığını anlatmıştı. "Biz aşk boyutunu geçtik, omuzdaş olduk," derken, gözlerinde bir vefa parıltısı vardı. Bu, onun hayata bakışındaki samimiyetti. "Sevgi, saygı, inandırıcılık ve vefa," aşkın kanunlarının ilk maddeleriydi onun için. Sait Faik'in "Sevmek, bir insanı sevmekle başlar her şey" dizesi, Konak'ın yaşamında ete kemiğe bürünmüştü.

Pandemi sonrası boşanma rekorlarının kırıldığı bir dünyada, Volkan Konak'ın evliliği bir kale gibi duruyordu. "Pa-

racı insanlar mutlu olamaz,” diyerek, paylaşımın gücüne inandı. *“Ben yârim; karımın yanağından başka her şeyimi insanlarla paylaştım,”* sözü, onun cömertliğini ve hümanizmini özetliyordu. Bencilliğin mutsuzluk getirdiğine inanan bu adam, sahnede de hayatta da eli açıktı. Victor Hugo’nun *“Cömertlik, insanın ruhunun zenginliğidir”* sözü, Konak’da cismanileşmişti.

Sanat, onun için bir kuluçka makinesiydi. *“Sanat, yumurtaları bir araya getirip çoğaltır,”* derdi. Bu yüzden, müziği birleştirici bir güç olarak gördü. *“Çamaşırlarımız aynı güneşte kuruyor,”* diyerek, ayrışmalara karşı çıktı. Türkiye’nin sevgisizlikten muzdarip olduğunu düşünen Konak, *“Bu karanlık günlerin sorumlusu siyasetçilerdir,”* diye haykırırdı. Ama umutsuz değildi; *“Umutsuzluk bize yakışmaz,”* diyerek, kartal gibi hür uçmayı tercih etti.

Tabiri caizse; sahne, onun mabediydi. 31 Mart 2025’te, Kuzey Kıbrıs’ta, o mabedin ortasında, kalp kriziyle yere yığıldığında, sevenleri çok içinde kaldı. *“Kalp masajı yapıyor, durumu iyi değil,”* sözleri, bir YouTube yayınında yankılandığında herkes panikledi. Ambulans geldi, ama Volkan Konak, o çok sevdiği sahneden bir daha kalkmadı. *“İnsanlarla o kalabalıkla yaşıyorsun artık,”* demişti bir keresinde; o gece, kalabalığın ortasında, yalnız bir veda busesi bıraktı.

Onun ölümü, bir çağın kapanışı gibiydi. Rainer Maria Rilke’nin *“Ölüm, yaşamın bize sunduğu en büyük armağandır”* dizesini hatırlatırcasına, Volkan Konak, ömrünü bir armağan gibi sundu. *“Beni Anadolu’da bir köy mezarlığına gömün,”* diye vasiyet eden Nazım’ın izinden giderek, *“Karadeniz’de babamın yanına gömün beni,”* demişti. Çınar ağacı altında, türkülerin ve traktörlerin sesiyle huzur bulmayı düşledi hep.

Volkan Konak, teknolojiyle arası pek iyi olmayan bir sanatçıydı. *“Ben teknoloji engelliyim,”* derdi gülererek. Ama yapay zekâya bir şiir yazdırdığında, *“Nazım Hikmet gibi yazdı, şok oldum,”* diye anlatmıştı hayretini. Yıllarca beste yapmak için yorulmuş, kırılmıştı; ama o, *“Biz beste yapacağız diye uğraştık, bu nasıl bir şey ya,”* diyerek şaşkınlığını paylaşmıştı. Teknolojiye mesafeli, ama ruha yakın bir ozandı.

Karadeniz’i, müteahhitlerin betonundan kurtarıp, şiirle, sevdâyla, tutkuyla anlattı bize. *“Deniz insanı kinci, ırkçı olmamalı; uygar, hümanist, dünyalı olmalı,”* derdi. Kazım Koyuncu’yu *“kardeşim”* diye anar, onunla geçirdiği günleri özlemle yâd ederdi. *“Kalbi güzel değilse hiçbir şey olamazsın,”* diyerek, sanatın da, insanlığın da özünü işaret etti. Charles Baudelaire’in *“Güzellik, kalbin aynasında yansıyan bir ışıktır”* dizesi, Konak’ın yaşam felsefesine uygundu.

Onun sesi, bir turnanın kanat çırpışı gibiydi; hem özgür, hem kırılgan. *“Altı Turnam’ı söylerken, dinleyenler hem gurbetin acısını, hem de umudun sıcaklığını hissederdi.”* “Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle,” *derken, sanki sevgiyle bir dünya kuruyordu. Pablo Neruda’nın “Şiir, bir umut eylemidir”* sözü, Volkan Konak’ın türkülerinde hayat bulmuştu.

Avrupa turnelerinde, gurbetçilere vefa borcunu ödedi. *“Onların parasıyla okudum,”* diyerek, her yıl onlara şarkılar götürdü. *“Kırıldın, döküldün, ama bizim için kıymetlisiniz,”*

sözü, onun gönül adamı olduğunu kanıtlıyordu. Albert Camus’nün *“İnsan, neyse odur; ama ne olabileceğini de unutmaz”* cümlesi, Konak’ın bu vefalı duruşunu tarif ederdi.

Her ne kadar zaman zaman program yapsa da, televizyona mesafeliydi; *“Ben eserlerimle, sahne performansıyla varım,”* derdi. Şöhretten, megalomanlıktan, bencillikten uzak durdu. *“Duygunun olmadığı yerde hayatta olamam,”* diyerek, samimiyetini korudu. Guy de Maupassant’ın *“Gerçek sanatçı, kalbinin sesini dinleyendir”* sözü, Volkan’ın yolunu aydınlatmıştı.

“Mutlu olmayı başaran birisiyim,” derdi. Küçük şeylerden haz alan bu adam, *“Ağaç kurudu mu yeşermez bir daha,”* sözünü yaşamına yansıtmıştı. Ailesi, özgürlüğü, dostlukları, karavanı; vazgeçilmezleriydi. Dostlarına vefasızlık, korkaklık ve güvenilmezlik yakıştırmazdı. Dostoyevski’nin *“İnsan, en çok sevdiği şeyle sınanır”* cümlesi, Volkan Konak’ın hayatında bir gerçeklikti.

Son konserinde, *“İzmir Marşı’nı söylerken,”* “Kader böyle imiş ey garip ana/Kanım feda olsun güzel vatana” *dizele-riyle veda etti. O, Türkiye’nin vicdanıydı; şairlerin sesi, garibanların yoldaşı, sevginin bekçisiydi.* “Adın yazılacak dağ ile

taşa,” *der marş; Volkan Konak’ın adı, gönüllerimize kazındı. Emily Dickinson’ın “Sonsuzluk, bir anın içinde saklıdır”* dizesi, onun sahnesindeki son anını anlatır gibiydi.

Şimdi, o sustu.

Ama sesi, Karadeniz’in dalgalarında, Akdeniz’in yaylalarında, Anadolu’nun tarlalarında, sevenlerinin yüreklerinde yankılanmaya devam ediyor. *“Beni bir köy mezarlığına gömün,”* vasiyeti, onun toprağa olan aşkını gösteriyor. Tıpkı Yaşar Kemal’in *İnce Memed*’inde dediği gibi: “İnsan, toprağın kokusuna gömülür; ama ruhu, rüzgârla uçar

Volkan Konak, bir sanatçıdan fazlasıydı. O, bir çağın tanığı, bir halkın ozanı, bir gönlün aynasıydı. *“Sanat, insanları tokuşturamaz; birleştirir,”* derdi. William Wordsworth’ün *“En iyi şiir, duyguların sessizce taşıdığı bir an’dır”* dizesi, Konak’ın müziğini tarif ediyor adeta. O, taşıdı; ama sessizce değil, gür bir sesle.

Şimdi onun ardından, kelimelerle bir anıt dikmeye çalışıyoruz. Bu anıt, ne taştan, ne betondan; sözlerden, duygulardan, anılardan örülü. *“Bir dost bulamadım, gün akşam oldu,”* diye sitem etse de Zeki Müren’in dizelerinde, Volkan Konak, milyonların dostu oldu. Gabriel Garcia Marquez’in

“İnsan, öldüğünde değil, unutulduğunda ölür” sözü, onun için geçerli değil; çünkü Volkan Konak, unutulmayacak.

Volkan Konak Biyografisi

Tam Adı: Volkan Konak

Doğum: 27 Şubat 1967, Maçka, Trabzon, Türkiye

Ölüm: 31 Mart 2025, Kuzey Kıbrıs (58 yaşında)

Meslek: Şarkıcı, Söz Yazarı, Besteci, Şair, Müzisyen

Eğitim: İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı

Volkan Konak, 27 Şubat 1967’de, Karadeniz’in Trabzon iline bağlı Maçka ilçesinde, doğayla iç içe bir köyde dünyaya geldi. Çocukluğu, Karadeniz’in yeşil tepelerinde, dalgaların sesiyle geçti. Müziğe olan ilgisi erken yaşlarda başladı; annesinin naberleri, babasının ağıtları, onun ilk öğretmenleriydi. Lise eğitiminin ardından İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı’nda eğitim aldı. Burada, notaların disiplini öğrenirken, ruhunu Anadolu’nun türkülerle besledi.

Müzik kariyerine 1987’de, *Suların Horon Yeri* albümüyle adım attı. Geleneksel Karadeniz ezgilerini modern bir yorumla sunan bu çalışma, onun cesur bir sanatçı olduğunun ilk işaretiydi. Ancak asıl çıkışını, 1993’te yayımlanan *Efulim* albümüyle yaptı. *“Cerrahpaşa,” “Mimoza Çiçeğim,” “Gardas”* gibi şarkılar, dinleyenlerin yüreğine dokundu ve onu geniş kitlelere tanıttı. Ardından gelen albümler (*Volkanik Parçalar, Şimal Rüzgârı, Mimoza, Hayat*) ile müziğini bir türün ötesine taşıdı. *“Ben Volkan müziği yapıyorum,”* diyerek, özgün bir yol çizdi.

Volkan Konak, sadece bir şarkıcı değildi; bir kültür elçisi, bir şair, bir hikâyeciydi. Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Ahmet Arif gibi şairlerin dizelerini albümlerinde yaşattı. Şiirle müziği buluşturan bu yaklaşımı, onu eşsiz kıldı. *“Kuzeyin Oğlu”* lakabını, Karadeniz’in ruhunu taşıdığı için aldı; ama o, tüm Türkiye’nin oğlu oldu. 15 yıl barlarda sahne alarak pişen bu sanatçı, 2000’lerden itibaren büyük kalabalıklara ulaştı. Avrupa turneleriyle gurbetçilere vefa borcunu ödedi; *“Onların parasıyla okudum,”* diyerek, her yıl onlara şarkılar götürdü.

Kişisel hayatında, 35 yıllık eşiyle bir sevgi ve yoldaşlık destanı yazdı. Üç çocuğu, Şimal (14), Derin (8) ve Volkan (2), onun en büyük hazineleriydi. *“Aşk, sevgi, vefa,”* onun için vazgeçilmezdi. Televizyona mesafeli durdu; *“Ben eserlerimle varım,”* diyerek, sahneyi mabedi bildi. Özgürlüğüne, ailesine, dostlarına tutkunduydu. *“Ağaç kurudu mu yeşermez bir daha,”* sözünü yaşam felsefesi yaptı.

31 Mart 2025’te, Kuzey Kıbrıs’ta, bir konser sırasında kalp kriziyle hayata veda etti.

Sahnesinde, sevenlerinin gözleri önünde, 58 yaşında sustu. Ölümü, bir çağın kapanışı gibiydi; ama sesi, türkülerle, şiirleriyle, anılarıyla yaşamaya devam ediyor. *“Beni Karadeniz’de babamın yanına gömün,”* vasiyetiyle, toprağa olan aşkını son kez gösterdi. Volkan Konak, Türkiye’nin vicdanı, şairlerin sesi, garibanların yoldaşı olarak, gönüllerimize kazınmış bir isim olarak kaldı.

HÜRREM ERMAN

“Şiir onu yazanın değil, ona ihtiyacı olanındır.” der Pablo Neruda. Büyük şairin bu sözleri, belki de şarkıların ve türkülerin niçin asırlar boyunca kulaklarımızda, dillerimizde ve kalplerimizde yaşamaya devam ettiğini en yalın biçimde açıklıyor. Bir ezginin notaları, bir söz yazarının kâğıda döktüğü andan itibaren, artık onun değildir. O şarkı, bir dağın eteklerinde ağtını söyleyen annenin, şehrin kalabalık caddelerinde sevdiğini bekleyen aşğın, gurbetin acısını yüreğinde taşıyan garibin olur.

Her şarkının bir hikâyesi vardır. Bazıları, gerçekliğin yalın halinden fıskırır; bir ayrılığın, bir kavuşmanın, bir isyanın, bir yenilginin içinden doğar. Diğerleri ise, hayal gücünün verimli topraklarında filizlenir, kolektif bir belleğin sularıya sulanır, efsane ya da mitleşir. Ancak her durumda da o şarkı artık yazanın değil, dinleyenin kendi hayatına nakşettiği bir motiftir.

Türkü söylenilirken bir köy odasında, şarkı mırıldanılırken bir gece kulübünde, birbirinden tamamen farklı dünyaların insanları, aynı hislere dokunurlar. Müziğin evrensel dili, bizi farklı hikâyelerin içine çeker; bazen kendi yaşantımızla örtüşen, bazen bize tamamıyla yabancı, ama her zaman insani olan öykülerin...

Bir şarkı, bestelendiği andan itibaren yolculuğuna çıkar. Her dudakta, her kulakta, her yürekte yeniden doğar, yeniden anlamlanır. Kimin yazdığı, kimin bestelediği zamanla silikleşirken, ona yüklediğimiz anlamlar, onunla birlikte yaşadığımız anılar kalıcılaşır. Şarkılar böylece sadece bir ses, bir melodi olmaktan çıkar; hatıraların taşıyıcısı, duyguların tercümanı haline gelir.

Okuyacağınız bu araştırmada, bazıları gerçek, bazıları efsaneleşmiş, öykülerini anlatacağız şarkıların. Ama asıl sorumuz şu olacak: Bir ezgi, bir melodi, bir türkü kimindir? Onu yazanın mı, besteleyeninin mi, yoksa ona kalbini açan, onunla ağlayan, onunla gülümseyen, ona sığınan bizlerin mi? Belki de cevap, şarkıların kıvrımlarında, notaların arasında gizlidir. Dinlemesini, duymasını bilene...

Hazırsanız başlayalım.

Bir şarkı, ilk kez hangi dudaktan dökülürse dökülsün, tınısı bir kez hangi notaya değerse değsin, o artık sadece yazanına değil, onu dinleyene, hissedene, sahiplenene aittir. Birinin kalbinde doğan bir melodi, bir başkasının hüznüne, bir başkasının sevdasına, bir başkasının hasretine yoldaş olur. Bazı şarkılar gerçek bir hikâyeden doğar, bazıları ise bir hikâyeyi

hak ettiği için üretilmiştir.

Bir türkünün gerçekten yaşanmış bir acıya mı yoksa dilden dile dolaşarak var edilmiş bir efsaneye mi dayandığı fark eder mi? **“Fikrimin İnce Güllü”, gerçekten bir Osmanlı paşasının uğruna gözyaşı döktüğü bir aşk mıydı, yoksa zaman içinde şekillenip bambaşka anlamlar mı kazandı?** “Karadeniz’in hırçın dalgalarıyla yoğrulmuş” “Hey Gidi Karadeniz”, yalnızca bir denizci türküsü müydü, yoksa gurbete düşenlerin iç sızısını taşıyan bir ağıt mı?

Aslında her şarkının içinde bir hikâye saklıdır. Kimileri gerçekten yaşanmış ve gözyaşıyla notalara işlenmiştir, kimileri ise bir boşluğu doldurmak için uydurulmuş ama sonunda gerçeğe dönüşmüştür. Çünkü insanın inanmak istediği hikâye, bir noktadan sonra gerçeğin kendisidir. Şarkı ve türkülerin (Ve hatta bazı özel şiirlerin) ardındaki gerçek ya da kurgulanmış öykülerin izini süreceğimiz bu maceradaki ilk durağımız çok ünlü bir şarkı: Gamlı Hazan!

“Ben gamlı hazan, sense bahar” mısrasıyla başlayan ve Türk Sanat Müziği’nin en dokunaklı eserlerinden biri olan Gamlı Hazan şarkısı, yıllardır dinleyenlerde derin bir hüznün uyandırırken, aynı zamanda hakkında pek çok efsane ve öykünün dolaşmasına da vesile olmuş.

Melahat Pars’ın bestesi ve Sıtkı Angınbaş’ın güftesiyle hayat bulan bu şarkı, aşkın imkânsızlığını ve yaş farkının sebep olduğu duygusal uçurumu anlatan sözleriyle dikkat çeker. Ancak şarkının hikâyesi, halk arasında dilden dile dolaşan romantik ve trajik anlatılarla zenginleşmiştir.

Bir imkânsız aşk mı?

Gamlı Hazan’ın en yaygın efsanelerinden biri, besteci Melahat Pars ile güfte yazarı Sıtkı Angınbaş arasında geçen duygusal bir ilişkiye dayanır ya da biz öyle zannederiz. Bu anlatıya göre, genç ve yetenekli bir müzik öğrencisi olan Melahat Pars, kendisinden hayli yaşlı olan hocası Sıtkı Angınbaş’tan musiki dersleri almaktadır. Dersler ilerledikçe, Melahat’ın kalbi hocasına kayar; ancak bu aşk, yaş farkı ve toplumsal normlar nedeniyle imkânsızdır. Sıtkı Bey, öğrencisinin ilgisini fark eder ve ona nazikçe bir reddedişle karşılık verir. **“Ben gamlı hazan, sense bahar, dinle de vazgeç”** sözleri, bu duyguyu yansıtır; yaşlı bir adamın, genç bir kadına **“Bende vakit geç, sen kendine uygun birini bul”** deme şekli olarak yorumlanır. Melahat Pars’ın bu sözleri besteleyerek duygularını ölümsüzleştirdiği söylenir. Ancak, bu hikâyenin bir şehir efsanesi olduğu yönünde görüşler ağırlıkta ve bu durum da galiba gerçeğin ta kendisi. Çünkü Melahat Pars’ın Sıtkı Angınbaş’tan ders al-

Ah bu şarkılar!

Okuyacağınız bu araştırmada, bazıları gerçek, bazıları efsaneleşmiş, öykülerini anlatacağız şarkıların. Ama asıl sorumuz şu olacak: Bir ezgi, bir melodi, bir türkü kimindir? Onu yazanın mı, besteleyeninin mi, yoksa ona kalbini açan, onunla ağlayan, onunla gülümseyen, ona sığınan bizlerin mi? Belki de cevap, şarkıların kıvrımlarında, notaların arasında gizlidir. Dinlemesini, duymasını bilene...

Fotoğraflar: Sebahattin Çelebi

Mihriban türküsü sadece güzel bir ezgi değil, yazarı ve bestecisinin kimlikleri dolayısıyla çok önemli bir kanıt aslında. Maraşlı Sünni kökenli bir şair ile Mersinli Alevi kökenli bir saz sanatkârının sanat paydasında nasıl beraber olacakları ve ideolojiler bir kenara bırakıldığında ne muazzam eserler ortaya çıkarılabileceğinin de kanıtı.

diğina dair somut bir delil bulunmamakla beraber, araların-daki yaş farkı da şarkıda geçtiği gibi değildir.

Ancak şarkı bu, bir öyküye tutunamayınca hemen yerine yenisi gelebiliyor.

Gamlı Hazan şarkısıyla ilgili bir diğer popüler anlatı, Melahat Pars'ın konservatuvarda hocalık yaptığı dönemde bir öğrencisinin ona âşık olması üzerine şekilleniyor. Bu sanal alemde de çok tutulan efsaneye göre, Melahat Hanım, olgun yaşlarında zarif ve etkileyici bir öğretim görevlisidir. Genç bir erkek öğrencisi, hocasının güzelliğine ve yeteneğine kapılarak ona derin bir sevgi besler. Sık sık Melahat Pars'ın karşısına çıkmaya çalışır; merdivenlerde, koridorlarda ona rastlamayı alışkanlık haline getirir. Bir gün, duygularını daha fazla saklayamaz ve hocasının önünde durarak ona içten bir bakışla sevgisini ima eder. Melahat Pars, bu ilgiyi fark etse de aradaki yaş farkı ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin sınırları nedeniyle bu aşka karşılık veremez. Bunun yerine, duygularını Gamlı Hazan'ın notalarına döker ve öğrencisine **“Sen kendine kendin gibi bir taze bahar seç”** diyerek veda eder. Bu romantik öykü, şarkının hüznünlü melodisiyle uyum sağlasa da tarihsel gerçekliği maalesef doğru değil, çünkü bu şarkının sözleri Pars'a ait değildir!

Bu son derece etkileyici olan şarkının hikayesi araştırmacıların da ilgisini çekmiş zamanla. Gamlı Hazan'ın romantik hikâyelerine karşı çıkan bir görüş, Adanalı mali müşavir Bayram Yurdacan'ın araştırmalarına dayanıyor. Yurdacan, internette dolaşan bu efsanelerin bilgi kirliliğinden ibaret olduğunu savunuyor. Melahat Pars'ın 1918 doğumlu olduğunu ve Gamlı Hazan'ı 1966 yılında, yani 48 yaşındayken bestelediğini belirtir. Bu tarihte, Pars'ın genç bir âşık değil, olgun bir sanatçı olduğu açıktır. Ayrıca, Sıtkı Angınbaş'ın müzik eğitimi verdiği ya da Pars ile böyle bir ilişki yaşadığına dair herhangi bir belge yoktur. Yurdacan'a göre, şarkının güftesi Sıtkı Angınbaş'ın kaleminden çıkmış olsa da hikâyesi kişisel bir dene-

yimden ziyade edebi bir yaratım olabilir. Bu görüş, efsanelerin büyüsunü biraz azaltsa da, şarkının sanatsal değerini gölgelemez.

Öte yandan bazı anlatılar, Gamlı Hazan'ın ardında belirli bir kişiye değil, evrensel bir duyguya dayandığını öne sürüyor. Bu yoruma göre, şarkı, hayatın farklı evrelerinde bulunan iki insanın bir araya gelemeyecek olmasının melankolisini anlatıyor ki bu kesinlikle doğrudur. **“Ben gamlı hazan”** ifadesi, ömrünün sonbaharına gelmiş birinin yorgunluğunu; **“sen-se bahar”** ise, gençliğin tazeliğini ve enerjisini simgeler. Sıtkı Angınbaş'ın güftesi, bu temayı işlerken, Melahat Pars'ın hicaz makamındaki bestesi, ayrılığın burukluğunu notalara dökmekte. Efsaneler bir yana, şarkının sözleri ve melodisi, dinleyenlerde kişisel hikâyeler uyandırarak kendi öykülerini üretmeye imkân tanıyor.

Hayal Dünyası ve Yeni Efsaneler

Gamlı Hazan, zamanla dinleyicilerin hayal gücünden beslenen yeni öykülerle de zenginleşmiş. Örneğin, bazıları şarkının bir ayrılık sahnesinde doğduğunu düşünür: Yaşlı bir adam, sevdiği genç kadına içki masasında bu sözleri mırıldanır ve ona veda eder. Başka bir anlatıya göre, şarkı, bir konser sırasında âşık bir dinleyicinin bestekâra ilham vermesiyle ortaya çıkmıştır. Bu tür hikâyeler, genellikle anonim kaynaklardan yayılır ve şarkının duygusal gücünü pekiştirir. Türk Sanat Müziği'nin melankolik ruhu, Gamlı Hazan'ı böyle efsanelerle süslemeye müsait bir zemin sunmakta

Gamlı Hazan'ın hikâyesi, efsanelerle dolu olsa da, asıl büyüsunü sanatsal ifadesinde yatar. Melahat Pars'ın hicaz makamındaki bestesi, aksak usulüyle birleştiğinde, dinleyeni hüznünlü bir yolculuğa çıkarır. Sıtkı Angınbaş'ın **“Olmaz meleşim böyle bir aşk, bende vakit geç”** dizeleri, reddedişin kibar ama kararlı tonunu taşır. Şarkı, Münir Nurettin Selçuk'tan Nesrin Sipahi'ye, Behiye Aksoy'dan Serap Mutlu Akbulut'a

kadar pek çok usta sanatçı tarafından seslendirilmiş ve her yorumda farklı bir duygu katmanı kazanmıştır. Efsaneler, bu eserin popülerliğini artırsa da tarihsel gerçeklikten ziyade dinleyicilerin ruhunda bıraktığı izle hatırlanır.

Gam vurur gam zedeler!

Müthiş manilerden biridir:

“Gamzedeler.

Gam vurur gam zedeler.

Sinem hakkâk (*Oyma sanatçısı*) delemes.

Delerse gamze deler!’

Gamzedeyim onlarca yıldır muazzam bir yanlış anlaşıl-maya kurban gitmiş bahtsız şarkılardan biridir. Türküyü pek çok sanatçı yorumlamıştır ama neredeyse her dönem sanki **“Gamze’den bahsettiğini sanmıştır. Oysa bu türkü bir “Ze-de’likten, yani “Gamzedelik’ten bahis etmektedir.**

“Gamzedeyim deva bulmam” mısrasıyla başlayan Gam zedeyim, Türk Sanat Müziği’nin en sevilen ve duygusal derinliğiyle tanınan eserlerinden biridir şüphesiz. Sözleri Tatyos Efendi’ye ait uşşak makamında, sofyan usûlünde olan bu şarkı ve aşkın çaresizliğini, umutsuzluğunu anlatan melankolik bir atmosfer sunar. Tıpkı Gamlı Hazan gibi, Gamzedeyim de zamanla halk arasında dolaşan efsaneler ve öykülerle zenginleşmiş.

‘Gamzedeyim’in beslenme hikâyesi, besteci Şekip Ayhan Özışık ile güftekar Vecdi Bingöl’ün dostluğuna dayandırılıyor. Ve hatta resmi kaynaklara göre, Vecdi Bingöl’ün kaleme aldığı bu sözler, 1950’li yıllarda Şekip Ayhan Özışık tarafından hicaz makamında bestelenmiş. Bu doğru olmayan bilgilerin nasıl resmi kayıtlara geçtiği meçhul, Şarkının sözleri: **“Gamzedeyim deva bulmam / Garipliğim beyan olmaz...”** Bir sevgilinin gurbette ya da duygusal bir yalnızlık içinde çektiği acıyı dile getiriyor elbette. Ancak, bu eserin ardında kişisel bir yaşanmışlık olup olmadığına dair kesin bir bilgi yoktu malesef. Yine de, Türk Sanat Müziği çevrelerinde, Şekip Ayhan Özışık’ın bu besteyi yaparken kendi hayatından bir hüznü damıttığına dair romantik bir inanış yaygındı.

Gerçek olmayan tarih!

Esasen ‘Gamzedeyim’e dair en bilinen efsanelerden biri, Şekip Ayhan Özışık’ın gençlik yıllarında yaşadığı umutsuz bir aşka dayanıyor. Bu hikâyeye göre, Şekip Bey, henüz tanınmamış bir bestekârken, bir genç kadına derin bir sevgi besler. Bu kadın ya evlidir ya da toplumsal statü farkı nedeniyle Şekip’in ulaşamayacağı biridir. Genç adam, duygularını ne açıklayabilir ne de unutabilir; bu çaresizlik içinde geceler boyu udunu eline alır ve içindeki acıyı notalara döker. **“Bülbül gibi yanar özüm / Çıkamaz dilimde feryadım”** mısraları, bu söylentiye göre, onun sessiz çığlığını yansıtır. Vecdi Bingöl’ün güftesiyle buluşan bu melodi, Şekip’in kalbinin yaralı bir bestesi olarak tarihe geçer. Ancak, bu öykü daha çok halkın hayal gücünden beslenmiş bir efsane olarak kabul edilir, zira Şekip Ayhan Özışık’ın biyografisinde böyle bir aşk hikâyesine dair somut bir iz olmadığı gibi, bu şarkıyı bestelediğine dair de somut bir veri yok.

Bir başka yaygın anlatı, ‘Gamzedeyim’in gurbetteki bir

âşğın acısını anlattığını öne sürer. Bu efsaneye göre, şarkı, 1950’lerde köyünden İstanbul’a göç eden bir gencin hikâyesinden esinlenmiştir. Genç adam, sevdiği kıızı geride bırakarak büyük şehre gelir; ancak ne sevdiğine kavuşabilir ne de onun hasretine dayanabilir. **“Garipliğim beyan olmaz / Gönlümün derdi aranmaz”** sözleri, bu yalnızlık ve çaresizliği ifade eder. Şekip Ayhan Özışık’ın, İstanbul’un göçle dolup taşan sokaklarında tanık olduğu bu hüznü hayatları notalara döktüğü söylenir. Şarkının, dönemin radyo programlarında sıkça çalınması, gurbetçilerin duygularına tercüman olmuş ve bu öyküyü daha da popülerleştirmiştir.

“Gamzedeyim”, özellikle 1950’ler ve 60’larda TRT radyolarında Zeki Müren, Müzeyyen Senar ve Safiye Ayla gibi ustalar tarafından seslendirildiğinde, dinleyiciler arasında yeni efsaneler doğurdu. Bir anlatıya göre, bir radyo dinleyicisi, sevgilisinden ayrıldıktan sonra bu şarkıyı her dinlediğinde gözyaşlarına boğulur ve Zeki Müren’e mektup yazarak hikâyesini paylaşır. Mektupta, “Bu şarkı benim hayatımı anlatıyor” der ve sevgilisinin onu terk ettiğini, kendisinin ise “gam zedeyim” bir halde deva bulamadığını yazar. Zeki Mü-

ren'in bu mektubu okuduktan sonra şarkıyı daha bir hüzünle icra ettiği rivayet edilir. Bu tür dinleyici hikâyeleri, Gamzede-yim'in kişisel acıları evrensel bir dile çevirme gücünü ortaya koyuyor.

Gamzede-yim'in efsaneleri bir yana, Tatyos Efendi'nin güftesi, aşkın çaresizliğini ve yalnızlığın ağırlığını çarpıcı bir şekilde yansıtır. *"Gözlerimde kanlı yaşlar / Gönül yasta umut taşlar"* dizeleri, içsel bir yıkımı tasvir ederken, *"Bülbül gibi yanar özüm"* metaforu, doğanın bile bu acıya ortak olduğunu hissettirir. Şarkının Uşşak makamındaki bestesi ise, bu sözleri adeta bir ağıt gibi işler; yükselen ve alçalan melodiler, dinleyeni hüzünle sarmalar. Şarkının bu şiirsel derinliği, efsanelerin ötesinde, onu Türk Sanat Müziği'nin unutulmazları arasına yerleştirir.

Şarkı efsanelerle süslenmiş olsa da asıl gücünü sözlerin ve müziğin uyumundan alıyor sanırım. Zeki Müren'in kadife sesinden Müzeyyen Senar'ın içli yorumuna, her sanatçı bu esere kendi ruhunu katmış. Şarkı, aşkın yalnızca mutluluk değil, aynı zamanda acı, özlem ve çaresizlik olduğunu hatırlatıyor. Halk arasında dolaşan öyküler *-bestecinin imkânsız aşkı, gurbetteki bir âşığın feryadı ya da radyo dinleyicilerinin gözyaşları-* Gamzede-yim'in dinleyenlerde uyandırdığı kişisel yankılardır. Belki de bu şarkının en büyük efsanesi, her kalpte farklı bir gam, her ruhta ayrı bir yara olarak yeniden doğmasıdır.

Peki gerçek neydi?

İsterseniz şimdiye kadar okuduğumuz efsaneleri bir kenara bırakıp, hakikatin peşine düşelim.

"Gamzede-yim deva bulmam"ın hazin hikâyesi

Evet yukarıda anlattığımız efsanenin tek doğru kısmı belki de, her büyük eserin ardında mutlaka bir hikâye olmasıydı. Kimi zaman coşkulu, kimi zaman hüzünlü... Türk musikisinin en değerli hazinelerinden biri olan *"Gamzede-yim Deva Bulmam"* da bestekârı Tatyos Efendi'nin yüreğinden süzülen acı bir aşk hikâyesinin naif bir yansımasıydı.

Sessizliğin Sesi: Tatyos Efendi

Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşamış olan Kemani Tatyos Efendi (*Tatyos Enserciyan*), eserleri günümüze kadar orijinal haliyle gelebilmiş ender sanatçılardan. 1851 yılında İstanbul'da doğan Ermeni asıllı bu Türk musikisi bestekârı, sanatını icra ederken adeta ruhundan parçalar sunmuştur dinleyicilerine.

Tatyos Efendi, müziğe çocuk yaşta dayısından aldığı kânun dersleriyle başlamış, sonrasında kendisini kemanda geliştirmişti. Konuşmayı pek sevmeyen, hislerini ve düşüncelerini yüzünden, gözlerinden okuyabilen birkaç dostu dışında kimsese açmayan bir yapıya sahipti. Onun dilsiz ruhu, ancak kemânının telleriyle konuşabiliyordu.

Koltuğunun altında kemani, tütünden sararmış bıyıkları, uykusuzluktan çökmüş göz altlarıyla yaşamın ağırlığını omuzlarında taşıyan bir sanatçıydı. Önceleri geçimini kıt kanaat düğünlerde çalarak sağlayan sanatçı, sonrasında Galata'daki Pirinççi gazinosunda icra ettiği eserlerle tanınmaya başlamış, İstanbul'un dört bir yanındaki fasıl heyetlerinde aranan bir isim haline gelmişti.

Bir Şaheserin Doğuşu

Tatynos Efendi'nin en yakın dostları, yazar-gazeteci ve bes-teci Ahmet Rasim Bey ile kemençeci Vasili idi. Bir akşam Be-yoğlu'nda üç dost, musiki meşkine başladılar. O gece Tatynos Efendi'nin kemanından dökülen nağmeler bambaşkaydı; daha önce duyulmamış bir kederin, derin bir acının ifadesiydi sanki. Keman adeta onun yerine konuşuyor, ağlıyordu.

Gece ilerleyip meyhanede birkaç müşteri ve temizlik ya-pan çocuklardan başka kimse kalmadığında, Tatynos Efendi, sanki saatlerdir çalan kendisi değilmişçesine, kemanını omzu-na yerleştirdi. Hafifçe başını kemanına eğerek, dudaklarında acı bir tebessümle, o ana kadar duyulmamış bir şarkıya başla-dı: **“Gamzedeyim Deva Bulmam”**.

Şarkı sona erdiğinde, meyhanede derin bir sessizlik ha-kimdi. Vasili hıçkır hıçkır ağlıyor, Ahmet Rasim gözlerini boşluğa dikmiş, kendisinde ağlayacak takat arıyordu. Bu eser, birkaç hafta içinde tüm İstanbul'da dilden dile dolaşmaya baş-ladı.

Yarım Kalan Aşk, Bütünleşen Notalar

Tatynos Efendi, **“Gam zedeyim Deva Bulmam”** eserini ilk kez seslendirmesinden bir ay sonra verem hastalığı nüksetti. Yıllardır onu suskunluğa iten kara sevdası artık dayanılmaz hale gelmişti.

Ölümünden sonra anlaşıldı ki, Tatynos'un Ortaköy'de bir çocukluk aşkı vardı. Kendi cemaatinden olan sevdiği kızın ai-lesi aniden Erivan'a göç edince kavuşamamışlardı. Tatynos son-radan başka biriyle evlendirilmişti. O şarkıyı ilk söylediği gece, sevdiği kadının İstanbul'a döndüğünü ve otuz yıldır evlenme-yip kendisini beklediğini öğrenmişti.

16 Mart 1913'te hayata gözlerini yuman Tatynos Efen-di'nin cenazesi, Kadıköy'deki bir kilisenin ayin salonuna geti-rildi. Cenazesinde üç kız kardeşi, dul eşi, Ahmet Rasim, Vasili, kendisiyle yıllardır çalışan iki sazende ve kilisenin uzak köşe-sinde ağlayan bir kadın bulunuyordu.

Mezara Giden Mektup

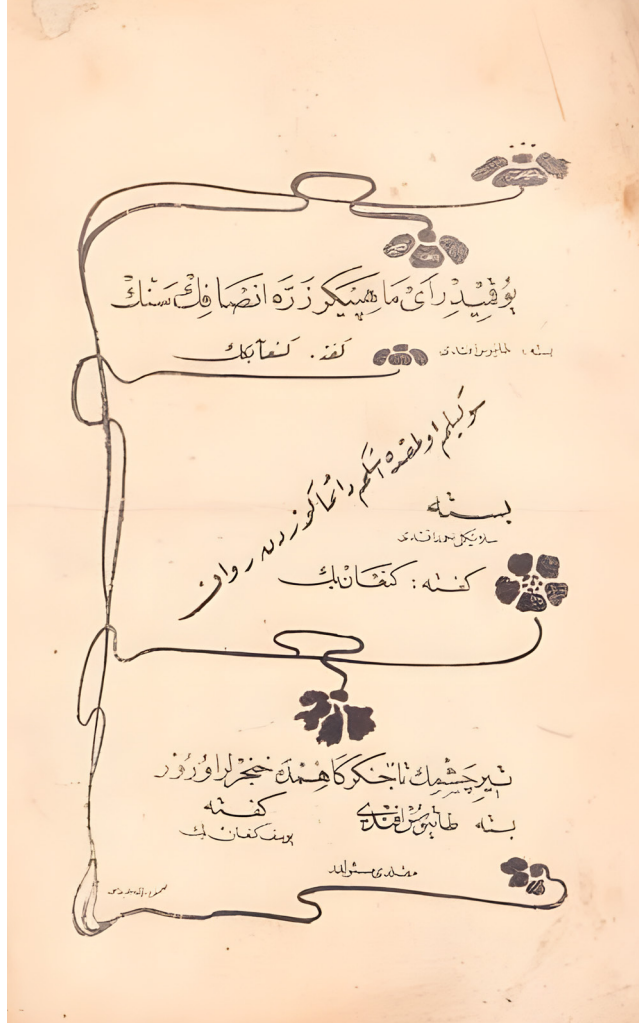
Ahmet Rasim Bey, cenaze töreninin sonunda kilise sırası-na bırakılmış bir zarf fark etti. Zarfın üzerinde **“Tatynos ile bir-likte defnedilecektir”** yazıyordu. Zarfı, otuz yıl önceki çocuk-luk aşkı olan kadın, fark ettirmeden bırakmıştı.

Ahmet Rasim zarfı açıp içindekileri okumanın, Tatynos'a karşı yerine getirilecek son görev olabileceğini düşündü. Ya-rım saat sonra Tatynos'un naaşı ile birlikte toprağa verilen zar-fın içinde, **“Gamzedeyim Deva Bulmam”** sözlerine karşılık yazılmış dizeler vardı.

Zamansız Bir Klasik

Tatynos Efendi'nin **“Gamzedeyim Deva Bulmam”** eseri, aradan geçen yüz yılı aşkın süreye rağmen tazeliğini korumak-ta. Özellikle son yıllarda yeniden yoğun bir şekilde dinlenme-ye başlanan bu eser, bestekârın kendi hayatının özetini sunan, derinlikli ve içli bir anlatım içermekte.

Şarkı uzun süre yanlış kişilere refere edildi. Ta ki, 1980 yılında Barış Manço tarafından Kurtalan Ekspres ile birlikte

20. sanat yılı için yayınladığı albümünde yer verilene kadar. Manço yıllar sonra sadece muhteşem bir şarkıyı tekrar popü-ler etmemiş, yüzyıllık bir yanlışlığı düzelterekti!

Bu hazin aşk hikâyesini notalarla ölümsüzleştiren Tatynos Efendi, belki devasını bulamadan göçüp gitti bu dünyadan; ancak yarım kalan aşkı, eserleriyle beraber Anadolu insanının hafızasına kazındı ve bugünlere ulaştı.

Tatynos Efendi, dilini gönlüne hapseden bir sanatçıydı. Hissettiklerini dile vuramayan, kendisini ancak ve ancak ke-manıyla anlatabilen bu büyük bestekâr, koca bir ömrü birkaç dizelik şarkıya sığdırmayı başarmış, yüzyıllar sonra bile dinle-yicisinin yüreğine dokunmaya devam etmiştir.

Son söz ise şu olabilir: Gamzedeyim deva bulmam, yal-nızca bir şarkı değil, bir duygu durumudur. Efsaneler, onun tarihsel kökenlerini bulanıklaştırsa da dinleyiciler için bir sığı-nak, bir teselli olmaya devam ediyor.

Ne adı Mihriban'dı ne de saçları sarı!

Herhangi bir radyo istasyonunda ya da internette bir mü-zik kanalında rest geldiğimizde takılıp kaldığımız klasik türkü-lerimizden en popülerlerinden biridir Mihriban. Müziği ayrı, sözleri ayrı güzeldir ve insan kulağından bir şekilde ruhlarımızı-za sızıp inceden titretir gönül tellerimizi. Söz, müzik ile çok na-diren böylesi muazzam bir uyum yakalar. Mihriban sadece bir müzik eseri de değildir. Malum; her türkünün bir öyküsü var-dır. Her öykünün de kahramanları.

Öyle bir derin sevdadır ki bu, doktorlar bir derman olamamıştır. Şair, “Uzuyor uzuyor altın saçları/ uğrunda ölünen güzel kızların (S. Karakoç) der bir yandan ve sanki aynı saç teline bağlamıştır gönlünü başka bir şair ve çözemez bir türlü. Öyle ki, ölüm bile yavan kalır ayrılığın yanında. Sözleri bu kadar etkin kılan şüphesiz yaşanmışlığı ve içtenliğidir. Ancak şair öylesine edep yüklü, namus değerini öylesine yücelten biridir ki, saç konusunda da okurunu yanlış yönlendirir. İster ki, bir ihtimal tanıdık biri çıkarsa, sonradan evli barklı olmuş bir kadının hayatına etki etmesin... Daha fazla ayrıntılara dalmadan öyküsüne bir göz atmaya ne dersiniz?

Anadolu kültürünün büyük temsilcilerinden olan şair Abdurrahim Karakoç’un yıllarca içinde tuttuğu bir sırdır aslında Mihriban. Ve gerçek isimden ziyade bir semboldür; aşık olunup kavuşulamayan. Mihriban’ı kısmen de olsa tanımlar şair ama hikâyenin kökenine inmek için, yazıldığı tarihten de geriye, yaklaşık 7 sene evveline, 1960 yılına dönmemiz gerekir. 28 yaşında yağz bir Anadolu delikanlısıdır Karakoç o tarihte. Maraş’ın Ekinozü ilçesine bağlı küçücük bir köyde son derece mütevazı bir hayat sürmektedir. Kalemle olan ilişkisi çok genç yaşlarda başladığı için hayatı bir şair inceliğiyle kodlamaktadır.

Köylerinde düğün vardır o sene. Ve başka köylerden pek çok misafir gelir bu düğüne katılmak için. İsmi cismine bilmediği bu kızı önce uzaktan fark eder genç Abdurrahim. Oracıkta hemen kendi kendine de koyar aslında adını: Mihriban. Şefkat dolu, merhametli, güler yüzlü anlamına gelmektedir Mihriban ve muhtemelen bizim hiç görmediğimiz genç kızın fiziki portresini çizmiştir daha ismini koyduğu anda.

Düğün bitince misafirler o gece orada ağırlanır. Fırsat bulamaz şair genç kızın kimin nesi olduğunu soruşturmaya. Sabah kalkınca ilk iş koşarak gider ama çoktan gitmiştir düğün kafilesi... Genç kız büyük bir ihtimal farkında bile olmadığı bir gencin kalbini de alıp götürmüştür...

Abdurrahim’in dünyası artık değişmiştir, hayat manasızlaşmıştır, aşk acısı yüreğini yakar da kavurur... Bu halini gören ailesi, kızı bulmak için Maraş’a giderler, uzun aramadan sonra kızın ailesini bulur ve kızı isterler. Önce “kız küçük” derler, bahane bulurlar. Bakarlar ki Abdurrahim’in ailesi ısrarcıdır, gerçeği söylerler: “Kız nişanlıdır...”

Ailesinin halinden olumsuzluğu sezen Abdurrahim, kızın nişanlı olduğunu duyunca da: “**Bir daha bu evde ismi anılmayacak ve konusu geçmeyecek.**” der. Ama oturup şiirini yazar.

Gönül hanesinde ad alınmak ne kelime, mısralar alt alta dizilmiştir ve 7 yıl tutabilir en fazla içinde. Sonunda sarılır kaleme ve lambadaki alevi üşütecek kadar bir titreklilikle döker kâğıda kelimeleri. 4 kıtasını ezbere bildiğimiz türkü daha uzundur esasen:

Mihriban
Sarı saçlarına deli gönlümü,
Bağlamıştın, çözülmüyor Mihriban.
Ayrıktan zor belleme ölümü,
Görmeyince sezilmiyor Mihriban.
...
Tarife sığmıyor aşkın anlamı,

Ancak çeken bilir bu derdi gamı.

Bir kördüğüm baştan sona tamamı,

Çözemedim çözülmüyor Mihriban

Bu şiir türküye dönüşünce de duymayan kalmaz.

Tabi Mihriban da...

Bir mektup yazar Abdurrahim’e “**Unutmak kolay değil**” der.

Karakoç ikinci bir şiir yazar:

“Unutursun Mihriban’ım

“**Unutmak kolay mı?**” deme,

Unutursun Mihriban’ım.

Oğlun, kızın olsun hele

Unutursun Mihriban’ım.

...

Düzen böyle bu gemide;

Eskiler yiter yenide.

Beni değil, sen seni de,

Unutursun Mihriban’ım

Kendisine çok kez soruluyor Mihriban’ın öyküsü. Çok ketum davranıyor aslında. Kısa kısa cevaplarla geçiştiriyor ve her satırının arasında bir tevekkül ve kadere rızanın o vakur duruşu var aslında. “**Son bir kez**” diyor... “Son bir kez daha görmek istemezdim... O beni hayalindeki gibi yaşatsın, ben de onu hayalimdeki gibi. O aşk, masum bir aşktı. Güzel bir aşktı. Bırakalım öyle kalsın...”

Alevi- Sünni kardeşliğinin kanıtı

Mihriban türküsü sadece güzel bir ezgi değil, yazarı ve bestecisinin kimlikleri dolayısıyla çok önemli bir kanıt aslında. Maraşlı Sünni kökenli bir şair ile Mersinli Alevi kökenli bir saz sanatkârının sanat paydasında nasıl beraber olacakları ve ideolojiler bir kenara bırakıldığında ne muazzam eserler ortaya çıkarılabileceğinin de kanıtı.

Bu durum her iki ustaya da soruluyor. Müthiş bir sevgi ve saygı çerçevesinde konuşuyor her ikisi de. Aynı asalette ve derinlikte.

“**Beste de güzel olup güfteyle örtüşünce daha bir güzel oluyor... Bunlar birbirini tamamlayan şeylerdir. Bestelendikten sonra herkes hayret etti. “40 senedir okuyorsunuz” dedim. Ama bestelenince daha güzel oldu.**” diyor Abdurrahim Karakoç.

Musa Eroğlu: “**Keşke diğer sanatçılar da benim gibi Karakoç’un şiirlerini besteleseydi. 500 tane bestesi olsaydı. Müzik insanları Karakoç’u, onun edebiyat çizgisini keşfedemedi. Değerli Karakoç’un sevdaya dair çok güzel ifadeleri, şiirleri var. Ben Karakoç’un dünya görüşüyle değil şair, ozan yönüyle ilgileniyorum ve ondan etkileniyorum. Aynı ülkede yaşayan şairler, ozanlar ve sanatçılar birbirinden etkilenir. Çünkü ülkenin ortak kültürüyle, değerleriyle büyüyor, aynı havayı soluyorsunuz.**” diyerek hakkını teslim ediyor rahmetli Karakoç’un.

Türkü “**aşka hudut çizilmiyor**” diyor ama anlıyoruz ki aslında türküye de çizilemiyor herhangi bir sınır! Yüreğinize, dimağınıza sağlık bu ülkenin iki ustası. Nur içinde yat Abdurrahim Karakoç, Allah uzun ömürler versin Musa Eroğlu...

ERDAL ÇOLAK KOPENHAG

ABD eski başkanı Donald Trump'ın sıradışı açıklamaları, uluslararası sahnede yeni tartışmaların kapısını aralıyor. Trump, Grönland'ın ABD için bir *“ulusal güvenlik meselesi”* olduğunu belirterek, Danimarka'nın ada üzerindeki yasal haklarını sorgulayan çıkışlarda bulundu. Grönland'ın ABD'ye bırakılması gerektiğini savunan Trump, aksi takdirde Danimarka'ya yüksek gümrük vergileri uygulamakla tehdit etti.

Bu sözler, 1946'da ABD'nin Grönland'ı satın alma teklifini reddeden Danimarka için yeni bir baskı unsuru olarak görülüyor. Ancak bu çıkış, sadece diplomatik bir tartışma değil, ABD'nin Kuzey Kutbu'ndaki nüfuzunu artırma stratejisinin bir parçası olarak değerlendiriliyor.

ABD'nin Grönland'a Olan İlgisinin Sebebi

Küresel iklim değişikliğiyle birlikte Kuzey Kutbu, yeni ticaret yolları ve enerji kaynakları nedeniyle stratejik bir merkez haline geldi. ABD, Grönland'ın Arktik'teki Rusya ve Çin etkisine karşı bir denge unsuru olduğuna inanıyor. Çin'in *“Kutup İpekyolu”* stratejisi ve Rusya'nın artan askeri varlığına karşı ABD, Grönland'ı kritik bir bölge olarak görüyor.

Grönland'da bulunan Thule Hava Üssü, ABD'nin kuzey yarı küredeki en kritik askeri noktalarından biri. ABD, bu üs aracılığıyla Rusya ve Çin'in hareketlerini izliyor, füzelerin yönlendirilmesini sağlıyor ve NATO stratejilerine destek sunuyor. Washington yönetimi, bu üssü genişletmek ve askeri varlığını güçlendirmek istiyor.

Grönland, nadir toprak elementleri, petrol ve doğal gaz rezervleriyle dikkat çekiyor. ABD, Çin'in bu elementler konusundaki hakimiyetini kırmak ve yenilenebilir enerji ile savunma sanayisinde avantaj elde etmek için Grönland'ı kritik bir bölge olarak görüyor.

Grönland Halkı ve Danimarka Ne Diyor?

Trump'ın Danimarka'ya yönelik tehditleri, NATO içerisinde tartışmaları da beraberinde getirdi. Danimarka, Trump'ın açıklamalarını *“absürt”* olarak nitelendirirken, Grönland'ın satılık olmadığını vurguladı.

Yapılan anketlere göre, Grönland halkının ABD'ye katılma gibi bir arzusu bulunmuyor.

Grönland Parlamentosundaki çoğunluk, bölgenin tam bağımsızlığını destekliyor. Ancak Grönland'ın ekonomisi büyük ölçüde Danimarka'dan gelen mali yardımlara bağlı. Danimarka'dan gelen yıllık destek, Grönland bütçesinin yarısı-

nı oluşturuyor. Bu nedenle ekonomik belirsizlik, bağımsızlık yanlılarını temkinli hale getiriyor.

Kopenhag'da Trump'a Karşı Protestolar

Trump'ın yeniden göreve gelişi ve Grönland'ı satın alma çıkışı, Danimarka'da sert tepkilere yol açtı. Kopenhag Belediye Meydanı'nda toplanan göstericiler, *“Grönland satılık değil!”* mesajıyla seslerini duyurdu.

Protestoların organizatörü Poul Johansen, Trump'ın sözlerinin endişe verici olduğunu belirterek, *“Yeni başkanın Grönland'ı kontrol altına alma planlarını asla kabul ede-*

Grönland'da bulunan Thule Hava Üssü, ABD'nin kuzey yarı küredeki en kritik askeri noktalarından biri. ABD, bu üs aracılığıyla Rusya ve Çin'in hareketlerini izliyor, füzelerin yönlendirilmesini sağlıyor ve NATO stratejilerine destek sunuyor. Washington yönetimi, bu üssü genişletmek ve askeri varlığını güçlendirmek istiyor.

meyiz. Buradayız çünkü Grönland halkının sesi duyulmalı” dedi.

Grönland'ın Aasiaat kentinden gelen Sika Kristensen ise Trump'ın açıklamalarının sömürgeci bir zihniyeti yansıttığını vurgulayarak, *“ABD yeni bir başkan seçebilir ama Trump eski sömürgeci anlayışı tekrar gündeme getiriyor. Grönland bir paket şeker değil! Satılık değil!”* ifadelerini kullandı.

Son aylarda Danimarkalılar, Trump'ın Grönland'ı satın alma planlarına tepki olarak Amerikan mallarını boykot etme eylemlerine başladı.

“Boykot USA” hareketi 22.000 kişiye ulaştı. Ancak uzmanlara göre, bu tür boykotlar uluslararası politikada belirleyici bir etki yaratmaktan uzak. Grönland'ın geleceği sadece siyasi satranç hamleleriyle belirlenmeyecek. Son karar, Grönland halkının olacak.

Buz üzerinde satranç

Trump'ın Danimarka'ya yönelik tehditleri, NATO içerisinde tartışmaları da beraberinde getirdi. Danimarka, Trump'ın açıklamalarını *“absürt”* olarak nitelendirirken, Grönland'ın satılık olmadığını vurguladı.

Tahran'da 'bahar' korkusu

Son yıllarda, birçok İran şehrinde büyük çaplı protestolar gerçekleşti. Göstericiler "Diktatöre ölüm" ve "Hamaney'e ölüm" gibi sloganlar attı. Güvenlik güçleri göz yaşartıcı gaz ve saçma mermileriyle karşılık verdi ve protestoları şiddet kullanarak bastırdı. Çeşitli şehirlerde yüzlerce kişi tutuklandı.

AMİR MAHDAVİ

İran İslam Cumhuriyeti son yıllarda iç ve dış politikada bir dizi karmaşık zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. İran'ın nükleer programı ve bölgedeki vekil gruplara verdiği destek konusunda özellikle Donald Trump başkanlığı döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile artan gerginlikler, İsrail'e karşı süregelen düşmanlık ve ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle ülke içindeki memnuniyetsizlik, ülke için karmaşık bir durum yaratmıştır. Aynı zamanda, Massoud Pezeshkian liderliğindeki yeni hükümet, etkinliği konusunda çok sayıda eleştiri ve zorlukla karşı karşıyadır. Bu makale, bu sorunların kapsamlı bir analizini sunmaktadır.

2018 yılında, o zamanki ABD Başkanı Donald Trump tek taraflı olarak nükleer anlaşmadan (JCPOA) çekildi ve İran'a karşı "maksimum baskı" politikasını uygulamaya koydu. Bu önlem, gerginliklerin artmasına ve İran'ın nükleer yükümlülüklerinin kademeli olarak azalmasına yol açtı. Ocak 2025'te, İran'ın stratejik işlerden sorumlu başkan yardımcısı Mohammad Javad Zarif, yeni Trump yönetimini nükleer müzakereleri yeniden başlatmaya çağırdı ve yaptırımların sürdürülmesinin özellikle İran'daki savunmasız nüfus gruplarına zarar verdiğini vurguladı.

Ancak Mart 2025'te Trump, Tahran ABD'nin koşullarını kabul etmezse İran'ı bombalama tehdidinde bulundu. Bu tehdit, bunu uluslararası barış ilkelerinin ihlali olarak nitelendiren İranlı yetkililerin sert tepkilerine neden oldu.

İran, Lübnan'daki Hizbullah, Filistin'deki Hamas ve Yemen'deki Husi isyancıları gibi vekil gruplara desteğini sürdürmektedir. Bu destek, uluslararası toplumda artan endişelere yol açmıştır. Buna yanıt olarak, Amerika Birleşik Devletleri Orta Doğu'daki askeri varlığını güçlendirmiş ve bölgeye savaş uçakları, bombardıman uçakları ve uçak gemileri göndermiştir.

İsrail ile Düşmanlık ve Karşılıklı Tehditler

İran ve İsrail arasındaki düşmanlık, İran dış politikasının merkezi bir unsuru olmaya devam etmektedir. İran, İsrail karşıtı gruplara verdiği destek ve İsrail karşıtı açıklamalarıyla gerginlikleri daha da artırmıştır. Buna karşılık, İsrail Suriye'deki İran mevzilerine hava saldırıları düzenleyerek ve İran'ın nükleer tesislerine karşı askeri önlem tehdidinde bulunarak tırmanışa katkıda bulunmuştur.

Sosyal Protestolar ve Muhalefetin Bastırılması

İran, ülkenin modern tarihindeki en uzun ve en ağır ekonomik krizlerden birini yaşamaktadır. Raporlara göre, İran nüfusunun önemli bir kısmı yetersiz beslenme sorunu yaşamakta ve büyük bir kısmı da yoksulluk sınırının altında ezilmekte. İran Riyali dünyanın en değersiz para birimlerinden biri haline gelmiş ve 25-40 yaş arası erkeklerde işsizlik oranı alarm verici bir seviyeye ulaşmıştır. Mart 2025'te İran Cumhurbaşkanı halka ülkeyi terk etmelerini bile tavsiye etmiştir.

Son yıllarda, birçok İran şehrinde büyük çaplı protesto-

lar gerçekleşti. Göstericiler "Diktatöre ölüm" ve "Hamaney'e ölüm" gibi sloganlar attı. Güvenlik güçleri göz yaşartıcı gaz ve saçma mermileriyle karşılık verdi ve protestoları şiddet kullanarak bastırdı. Çeşitli şehirlerde yüzlerce kişi tutuklandı.

Massoud Pezeshkian Liderliğindeki Yeni Hükümetin Verimsizliği

Massoud Pezeshkian liderliğindeki yeni hükümet, ekonomik reformlar ve dış ilişkilerin iyileştirilmesi vaatleriyle göreve başladı, ancak şimdiye kadar halkın beklentilerini karşılamadı. Verimsiz ekonomi politikaları, enflasyonu ve işsizliği düşürme yetersizliği ve devam eden uluslararası yaptırımlar, artan bir halk memnuniyetsizliğine yol açmıştır. Ayrıca, sivil ve siyasi özgürlükler alanındaki seçim vaatlerinin yerine getirilmemesi, halkın hükümete olan güvenini daha da zayıflatmıştır.

Gelecek Perspektifleri

İran, tarihinin kritik bir noktasında bulunmaktadır. Uluslararası gerginlikler, ekonomik krizler ve halk memnuniyetsizliği, hükümet için önemli zorluklar oluşturmaktadır. Halkın talepleri ile liderliğin siyasi kararları arasındaki uçurum giderek büyümektedir. Bu sorunlara çözümler bulunmazsa, ülke daha büyük bir istikrarsızlıkla karşı karşıya kalabilir.

İran liderliği, mevcut politikasını sürdürmek ve ciddi reformlar yapmak arasında bir seçim yapmalıdır. Zira mevcut yolda devam etmek, ülkenin geleceği için öngörülemeyen sonuçlar doğurabilir.

İran İslam Cumhuriyeti'nin iç ve dış politika stratejileri son yıllarda şiddetle eleştirilmiş ve önemli zorluklara yol açmıştır.

Uluslararası düzeyde, Amerika Birleşik Devletleri ile süregelen çatışmalar, nükleer program etrafındaki gerginlikler, vekil gruplara destek ve İsrail ile açık düşmanlık, ülkeyi karmaşık ve riskli bir duruma getirmiştir. Bu politikanın sonucu olarak ekonomik yaptırımlar, İran ekonomisi üzerinde muazzam baskı yaratmış ve para biriminin değer kaybına, artan enflasyona ve büyüyen işsizliğe yol açmıştır.

Yurt içinde, Massoud Pezeshkian liderliğindeki yeni hükümetin ekonomik sorunları çözme, fiyatları kontrol etme, iş yaratma ve halkın yaşam koşullarını iyileştirme konusundaki yetersizliği, artan bir memnuniyetsizliğe yol açmıştır. Seçimlere katılım oranının düşmesi, artan sokak protestoları ve muhaliflerin sert bastırılması, liderlik ve halk arasındaki derin uçurumu göstermektedir.

İran önemli bir dönüm noktasında durmaktadır. Çatışmacı ve baskıcı politikaların sürdürülmesi, ülkeyi daha derin bir siyasi ve sosyal krize sürükleyebilir. Öte yandan, dış politikanın yeniden değerlendirilmesi, Batı ile gerginliklerin azaltılması, ekonomik sorunların çözümüne odaklanmak ve sivil özgürlüklerin güçlendirilmesi, kamu güvenini yeniden kazanmak ve mevcut siyasi açmazı aşmak için yollar olabilir. Bu kritik aşamada alınan kararlar, sadece hükümetin geleceğini değil, tüm ülkenin geleceğini de önemli ölçüde etkileyecektir.

Vertrauen in der Notaufnahme. Wenn Worte Leben berühren

Die Brücke zwischen Hektik und Menschlichkeit

TALİH SEVAL TUNCER ESSEN

Die Notaufnahme ein Ort, an dem Sekunden zählen, an dem jede Entscheidung ein Echo trägt. Hektik liegt in der Luft, vermischt mit dem Piepen der Monitore und dem Murmeln eilender Stimmen. Doch zwischen all dem Adrenalin gibt es eine andere Dimension, die oft übersehen wird: die Kraft der Worte, der Blicke, der kurzen, aber bedeutenden

Momente der Kommunikation.

Ein Abend in der Notaufnahme

Die automatischen Türen öffnen sich mit einem leisen Surren, das Blaulicht des Rettungswagens spiegelt sich in den nassen Pfützen auf dem Asphalt. Der junge Rettungssanitäter Ben schiebt mit geübten Handgriffen die Trage hinein. Darauf liegt Frau Müller, 78 Jahre alt, die Finger um ihre

Handtasche geklammert, als könne sie darin Sicherheit finden.

“Bauchschmerzen, unklarer Zustand, RR 170 zu 100”, sagt Ben knapp, während er die Patientin an die diensthabende Krankenschwester Sarah übergibt. Sie nickt, nimmt die Übergabe konzentriert entgegen, doch ihre Augen bleiben kurz an Frau Müllers Gesicht haften. Sie sieht die Angst in ihrem Blick – nicht nur vor den Schmerzen, sondern vor dem Unbekannten.

Neben Sarah steht Lea, eine Pflegeschülerin im dritten Ausbildungsjahr. Sie beobachtet alles genau, spürt die Spannung zwischen Routine und Unsicherheit. Was man aus Lehrbüchern kennt, fühlt sich hier ganz anders an.

“Ich will nach Hause.” – Wenn Worte mehr sagen als das Offensichtliche

Frau Müller spricht leise, doch ihre Worte hallen in der Hektik nach. **“Ich will nach Hause.”**

Nicht zum ersten Mal hört Dr. Lehmann, der dienstha-

bende Notarzt, diesen Satz. Er kennt die Eile, die in seinen Adern rauscht, den Druck, der ihn antreibt. Seine Gedanken sind bereits beim nächsten Notfall, doch er bleibt einen Moment stehen. Er sieht auf die Patientin – nicht nur auf ihre Werte, nicht nur auf die Symptome.

Die Worte sind nur die Spitze des Eisbergs. Darunter liegt die unsichtbare Welt der Ängste, Erfahrungen, Erinnerungen.

Sarah spürt es auch. Sie beugt sich sanft zu Frau Müller und sagt ruhig: **“Ich sehe, dass Sie sich Sorgen machen. Ich bleibe bei Ihnen.”**

Lea, die Schülerin, beobachtet. Sie merkt, dass Kommunikation hier nicht nur Fakten bedeutet. Sie sieht, dass der

Neben Sarah steht Lea, eine Pflegeschülerin im dritten Ausbildungsjahr. Sie beobachtet alles genau, spürt die Spannung zwischen Routine und Unsicherheit.

Arzt und die Krankenschwester mit knappen, aber echten Worten etwas bewirken.

Dr. Lehmann nimmt sich eine Sekunde: **“Wir finden heraus, was Ihnen fehlt, und helfen Ihnen. Sie sind in guten Händen.”**

Es sind keine großen Worte. Aber sie sind ehrlich. Und manchmal ist Ehrlichkeit das, was Halt gibt.

Kommunikation nach Carl Rogers und das Eisbergmodell – Auch unter Zeitdruck möglich

Carl Rogers sprach von Empathie, Kongruenz und Wertschätzung. Aber wie passt das in den hektischen Klinikalltag?

- Empathie bedeutet nicht, lange Gespräche zu führen – sondern den Menschen hinter dem Patienten zu sehen.
- Kongruenz heißt nicht Perfektion – sondern Echtheit.
- Wertschätzung braucht keine großen Gesten – sondern kurze, ehrliche Momente.

Das Eisbergmodell zeigt, dass in der Notaufnahme oft nur die Sachinformationen (*Schmerzen, Blutdruck, Diagnosen*) gesehen werden. Doch unter der Oberfläche liegen Emotionen, Ängste und Erfahrungen, die ebenso wichtig sind.

Ben, der Rettungssanitäter, schaut auf die Uhr. Er muss zum nächsten Einsatz. Doch bevor er geht, legt er kurz seine Hand auf Frau Müllers Schulter: **“Sie sind nicht allein, okay?”**

Sarah nimmt Leas fragenden Blick wahr. **“Es sind oft nur Sekunden. Aber sie können Vertrauen schaffen”**, sagt sie leise.

Und dann geht es weiter.

Die Brücke zwischen Hektik und Menschlichkeit

Die Notaufnahme bleibt laut, bleibt schnell, bleibt fordernd. Doch zwischen Pieptönen, Schritten und hektischen Stimmen gibt es kurze Momente, in denen Kommunikation mehr ist als Information. Sie wird zum Anker. Sie wird zum Vertrauen. Sie wird zur Brücke zwischen Herzschlag und Hektik.

SELMA ONATER DARMSTADT

Göç denilince içimi bir sızı kaplar. Aslında yeniliği seven, değişiklikten hoşlanan biri olarak bu duyguya anlam vermezdim, göçle üç tanışıklığım olmasaydı.

Evet, yeni diyarlara atılan her adım bizleri doğup büyüdüğümüz topraklardan koparır. Göç etmek zorunda kalmak da insanı doğduğu, yetiştiği, anılarını biriktirdiği o topraklardan koparıp hiç bilmediği topraklara atar. Bu satırları yazarken hüznlendim yine. Oysa ne kadar küçüktüm göç ile ilk karşılaştığımda. O anları hatırlamıyorum çünkü henüz yedi aylık bir bebektim. Ama o eksiklik hep içimde durur ve duracak. Çünkü yaşanan duygular asla unutulmaz! O an ne yaşa-

diğının farkında olmasan da.

Tam da anneme, yanımda olmasına, sevgisine ihtiyacım olduğu zamanlardı. Bebeğim, hatırlamıyorum! Annem geleceğimizi iyi inşa etmek için küçücük yavrusunu kayıvalidesine emanet etmek ve o fakirlikten kurtulmak, belki bir ev, belki bir tarla, belki bir araba parası biriktirip geri dönmek için beni, ilk göz ağrısını, daha süt kokan yavrusunu **"ne yer ne içer"** diye düşünmüş(!) olsa da emanet edip gurbete göç etmek mecburiyetinde kalmıştı. Nedeni de bebeğini gelecekte kimseye muhtaç etmemek, onu iyi şartlarda yetiştirmekti.

O yaşıta bugünden daha çok ihtiyacım vardı kendisine. **"Evlat ne kadar tatlı"** denilir ve evlat sevgisi hiçbir şeyle değiştirilemez, o yaşıta bir evlat hiç kimseye emanet edilemez. Ama göç tüm bu inançları yıktı. Nice bebekleri annelerinden, nice eşleri eşlerinden, nice insanları topraklarından kopardı, ayırdı.

Bana anlatıldığına göre 3 yıl sonra annem geldiğinde, beni babaanneme **"anne"** derken bulmuştum. Hatırlamıyorum. O ne hissetmişti, ben ne hissetmişim acaba? Ben bir anne olarak evlatlarımdan bir başkasına anne demesi beni kahrederdi herhalde. Annem de böyle hissetmiştir. O yolculuğa çıktığı zaman geri döndüğünde böyle bir şeyle karşılaşacağı hiç aklına gelmiş miydi? Çıktığı göç yolculuğunda onu nelerin beklediğini, hangi zorluklarla karşılaşacağını ve tüm yaşayacağı zorluklara değip değmeyeceği hakkında bir tahmini var mıydı? Bilmiyorum. Daha kendisi 17 yaşındayken, dünyayı tam da adlandıramadığı, hayat tecrübesi sadece yaşadığı köy olan biri için ne gibi zorluklar bekliyordu onu? Bir tahmini var mıydı? Bebeklikte yaşadığım eksik anne sevgisi, ilgisinin yanında şimdi bu soruların cevapları da eksik kalacak, çünkü annemi kaybedeli 32 yıl oldu.

İkinci defa göçle karşılaşmam altı yaşında, ilkokula başladığım yılda oldu. Fakat bu sefer yalnız değil, üç kardeş olmuştuk. Annem ve babam bir kez daha aynı hayallerle çıkmışlardı göç yolculuğuna. Tek değişiklik, ilkinde bir emanet bırakmışlardı, bu sefer üç. Ha sahi, emanetçi de babaanne değil anneanne idi. Üç kardeş yabancı bir yerde değildik. Ama hiçbir kucak anne kucacı, hiçbir çatı da baba evi gibi değildi.

Bir yıl kadar anne babadan ayrı anneanne evinde yaşamış ve bir gece ansızın, hiç beklemediğimiz, tahmin bile edemediğimiz o gece anne ve babam geri gelmişlerdi.

Bizlere sarılıyor, ağlıyor ve şükrediyorlardı. Anlam veremedim bu davranışlarına. Sonra öğrendim tabii sebebini. Bizimkilerden son mektup ellerine ulaşmış ve bu mektupta birimizi kaybettikleri ve diğerlerinin de hasta olduğu, belki de birimizi daha kaybedebilecekleri yazılmış. Bunu okur okumaz apar topar uçağa binip gelmişler. Bizleri sağlıklı görünce de Allah'a şükretmişler. Mektubun bu şekilde gönderilme sebebi de Almanya'dan gelen birinin **"şayet mülteci olarak başvuruları kabul olursa bir daha geri dönemezler ve bu çocuklar da sizin başınıza kalır"** diye yanlış bilgi vermesi olmuş. Anneanne de bu sorumluluktan korkmuş. O zamanki iletişim aracı acı bir mektup ile bu işi halletmiş.

Göç benim hayatımda üçüncü defa evlilik ile çıktı karşıma. Bu dünyada son karşılaşma olur inşallah. Göç hep hayatımda oldu ve hayatıma yön verdi. Yani göçü anlatacak, bir

Benim göç hikayem!

Bir yıl kadar anne babadan ayrı anneanne evinde yaşamış ve bir gece ansızın, hiç beklemediğimiz, tahmin bile edemediğimiz o gece anne ve babam geri gelmişlerdi. Bizlere sarılıyor, ağlıyor ve şükrediyorlardı. Anlam veremedim bu davranışlarına. Sonra öğrendim tabii sebebini.

göçmenin duygularını anlayacak kadar tanıdık bana.

Benim hikâyeme benzer veya çok daha farklı ne göç hikâyeleri vardır. Kimi bizimkiler gibi iyi bir gelecek için göç eder, kimi doğup yaşadığı ülkeyi beğenmez, kimi okumak için, kimi evlilik ile, kimi doğal afetler sebebi ile kimisi de savaşlar sebebi ile göç eder veya etmek zorunda kalır. Her ne sebeple olursa olsun göç, insan psikolojisini etkiler. Çünkü göç sadece fiziksel bir yer değiştirme değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir süreçtir. Göçle muhatap olanlar en iyi bilirler bu süreçleri!

Göçmenler, yeni bir ülkeye, kültüre uyum sağlama sürecinde zorluk yaşarlar. Bunun başlıca nedenleri: Dilin, mekânın, kültürün, insanların, doğanın yabancı olmasıdır. Kısaca alışık oldukları, tanıdık olan her şeyi terk ettikleri yerde (vatan) bırakmak; kendilerini yalnız hissetmelerine, sosyal uyumda zorluk yaşamalarına, yabancılık ve kendini değersiz görme gibi duygularla başa çıkamama gibi problemlerle karşılaşmalarına neden olur. Bu duygular yoğun strese neden olabilir ve bazı durumlarda anksiyete ve depresyon gibi ruhsal sağlık sorunlarına yol açabilir. Hele de göçmen olan kişide özel bazı engeller de varsa, bu saydıklarımızın ve daha başka sorunların olma ihtimali, olmama ihtimalinden daha da yüksektir.

Yukarıda saydığımız oluşabilecek olumsuz göç psikolojisini asgariye çekmek için sosyal destek, uyum sürecinde önemli

bir rol oynar. Etkili sosyal destek, düşük benlik saygısı ve aile işlevlerinde bozukluk gibi depresyonla ilişkili faktörleri azaltabilir. Bunun için baş vurulacak ilk mecra tabii ki kendini anlayabilecek, aynı dili konuşan, aynı kültüre mensup hemşerileri ile iletişim halinde olmaktır. Göç alan ülkeler politikalarında bu imkânları oluşturacak sosyal alanlar, projeler inşa etmelidir.

İkinci adım olarak dil sorunu çözüldüğü zaman, göç eden kişiler göç ettikleri topluma daha kolay uyum sağlamaya başlarlar. Yeni kültürün dilini konuşabilmek; o toplumu anlamayı, kendini ifade etmeyi, iletişim kurmayı, yol ve yöntemi öğrenmeyi kolaylaştırır. Böylelikle göçmen olan kişinin kendine olan güveni artar. O topluma ait olduğunu hisseder. Aksi takdirde bir yabancı olarak kabullenilmemek, kendinde hep bir eksiklik hissetmesine, vatan özlemi çekmesine neden olabilir ve tüm bunlarla birlikte psikolojik yönden ruh sağlığını etkileyebilir, bireysel çöküntü yaşamasına neden olabilir.

Göç, sadece göçmenleri değil, aynı zamanda göç edilen toplumu da etkiler. Farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamayı, toplumsal dinamikleri değiştirir. Bu durum bazen kültürel çatışmalara ve uyum sorunlarına yol açabilir. Ancak aynı zamanda kültürel zenginlik ve çeşitlilik de sağlar.

Göç kısa vadede çözülebilecek bir sorun değildir. Göçün etkileri uzun yıllar devam edebilir. Hatta ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler bile kimlik ve aidiyet sorunları yaşayabilirler. Bu nedenle göç alan ülkeler, göç politikaları oluştururken sadece kısa vadeli değil, uzun vadeli etkileri de göz önünde bulundurmak durumundadırlar.

Dünya genelinde göç hareketliliği, dünyanın kendi etrafında dönmesi gibi hiç durmadan devam ediyor.

İstatistiklere göre, göç hareketlerinin küresel ölçekte önemli bir olgu olduğunu ve farklı ülkelerin çeşitli nedenlerle göçmenler için çekim merkezi haline geldiğini gösteren rakamlardır.

Sonuç

Göç, insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır ve gelecekte de devam edecektir. Küreselleşen dünyada farklı kültürlerin bir arada yaşamayı kaçınılmazdır. Karmaşık bir süreçtir ve hem göçmenler hem de ev sahibi toplum üzerinde derin etkileri vardır. Bu nedenle göçün sosyolojik ve psikolojik etkilerini anlamak ve bu doğrultuda etkili entegrasyon politikaları geliştirmek, daha uyumlu ve kapsayıcı toplumlar oluşturmak için kritik öneme sahiptir.

2023-2024 verilerine göre dünyadaki göç oranları

Amerika Birleşik Devletleri: 45.785.090 göçmen ile dünya genelindeki toplam göçmen nüfusunun % 19,8'ini barındırmaktadır (Wikipedia).

Almanya: 9.845.244 göçmen ile dünya genelindeki göçmenlerin % 4,3'ünü ağırlamaktadır (Wikipedia). Almanya, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası imzaladığı işgücü anlaşmaları ve sanayi hamlesiyle göçmenler için cazip bir ülke haline gelmiştir.

Suudi Arabistan: 9.060.433 göçmen ile dünya genelindeki göçmenlerin % 3,9'unu barındırmaktadır (Wikipedia). Suudi Arabistan, özellikle ekonomik nedenlerle bölge ülkelerinden göç almaktadır.

Rusya: 11.048.064 göçmen ile dünya genelindeki göçmenlerin % 4,8'ini ağırlamaktadır (Wikipedia).

Birleşik Arap Emirlikleri: 7.826.981 göçmen ile dünya genelindeki göçmenlerin % 3,4'ünü barındırmaktadır (Wikipedia).

SEBAHATTİN ÇELEBİ FRANKFURT

“Ya Musa! Allah’ı apaçık görmedikçe sana inanmayacağız.” demiştiniz de gözleriniz göre göre sizi yıldırım çarpmıştı. Ölümünüzden sonra, şükredersiniz diye sizi tekrar diriltmiştik. Bulutla sizi gölgelendirdik, kudret helvası ve bıldırcın indirdik, ‘Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiye.’ dedik. Onlar bize değil, fakat kendilerine yazık ediyorlardı.” (Bakara, 2/55-57)

İsrailoğullarına, Allah’ın gökyüzünden indirdiği “Kudret Helvası” (Menn), Kur’an-ı Kerim’de böyle anlatılıyor.

Allah, İsrailoğullarını, çölün kızgın sıcağından korumak için üzerlerine bulut göndermişti. Yağmursuz ve bulutsuz çöl; ateş fişkırarak ve yalın saçan bir “cehennem” gibiydi. Allah onları serinletmek için bulut göndermiş, yiyecek ve içecek stokları tamamen tükenince de gökyüzünden, Kudret Helvası ile bıldırcın indirmişti. Böylelikle, daha önce bir cehennemden

İlk defa 1989 yılında Cizre’de tatmıştım. Cizre’de Gabar ve Namaz dağı diğer adıyla Cilo dağında ağaç yapraklarının üzerinde birikiyor ve halk tarafından toplanarak kullanılıyor veya satılıyordu. Daha sonra bunu tarihsel ve dinsel açıdan uzun uzun inceledim. Kutsal metinler arasında kıyaslamalar yaptım. Terörün en şiddetli zamanıydı ve bir gün önce sokak ortasında öldürülen iki sivil nedeniyle gergin bir ortam vardı.

farksız olan çöl, onlar için rahatlığın yaşandığı cennet bahçelerine dönüşmüştü. Ancak İsrailoğulları, Allah’ın bunca nimetine karşılık, bir kerecik olsun şükretmeyi, onurlarına yakıştıramamışlardı.

Tefsirciler, “Kudret Helvası’nın (Menn) ne anlama geldiği konusunda değişik görüşler ileri sürüyorlar. Ali bin Ebu Talha, İbn Abbas’tan naklederek,

“Kudret Helvası, onların üzerine ağaçlara iniyordu ve onlar bu helvadan istedikleri şekilde yeyip besleniyorlardı.” diyor.

Menn ya da bizdeki adıyla Kudret Helvasını araştırmak üzere ilk defa 1989 yılında Cizre’ye gitmiş ve orada tadına bakmıştım. Kudret Helvası, Cizre’de Gabar ve Namaz dağı diğer adıyla Cilo dağında ağaç yapraklarının üzerinde birikiyor ve halk tarafından toplanarak kullanılıyor veya satılıyordu. Daha sonra bunu tarihsel ve dinsel açıdan uzun uzun incele-

Üç kutsal kitapta yer alan mucize

Gökten yağın helva

İsa, kendisini “yaşam ekmeği” olarak tanıtır ve fiziksel ekmekle beslenenler tekrar acıkırken, kendisine iman edenlerin asla acıkmayacağını söyler. Bu, İncil’de maddi gıdanın manevi gıdaya dönüşümünü temsil eder. Hristiyan teolojisinde Manna, İsa’nın bedeninin, yani komünyon ayininde dağıtılan ekmeğin bir öncüsü olarak yorumlanır.

İsrailoğullarının kudret helvası toplaması

İsrailoğullarının kudret helvası (Manna) toplamalarını (Mısır'dan Çıkış 16) ve Musa'nın On Emir'i yazdığı tabletleri tutmasını betimleyen bu duvar halısı, 1595/96 yılında Como Katedrali için yapılması planlanan beş parçalık setin üç parçasından biridir. Bu eser, üretiminin büyük ölçüde Medici ailesi için ayrıldığı Floransa duvar halısı atölyelerinin üstlendiği nadir bir özel sipariş örneğidir. Sözleşme belgelerine göre, duvar halılarının orta kalitede bir dokumaya sahip olması ve her birinin sekiz ayda dokunması (taslaklarının hazırlanması için iki ay gerekiyordu) öngörülmüştü. Çoklu anlatımı, tüm yüzeye yayılan kompozisyonu ve ayrıntılı heykelsi bordürü birleştiren

tasarımlar, Allori'nin on altıncı yüzyılın son çeyreğinde Medici atölyesi için ürettiği tasarımların tipik örnekleridir. Tamamlanmasından önce, bu set, Fransa'ya papalık büyükelçisi olarak gitmeden önce Floransa başpiskoposu Alessandro de' Medici'ye (daha sonra Papa XI. Leo) hediye olarak Ferdinand de' Medici tarafından alınmıştır. Tasarımcı: Alessandro Allori tarafından tasarlanmıştır (Floransa 1535–1607 Floransa) Yapımcı: Guasparri di Bartolomeo Papini (İtalyan, yaklaşık 1540–1621) yönetimindeki Medici atölyesinde dokunmuştur Tarih: 1595–96

dim. Kutsal metinler arasında kıyaslamalar yaptım. Terörün en şiddetli zamanıydı ve bir gün önce sokak ortasında öldürülen iki sivil nedeniyle gergin bir ortam vardı. O dönemki şartlarda uluslararası metinlere ulaşmak oldukça zordu.

Bugün Avrupa'da, uluslararası metinlere, kütüphanelere ulaşmak daha kolay olduğu için bu eski araştırmamı derinleş-

tirmek istedim.

Gökyüzünden gelen bereketin hikayesi, insanlık tarihinin en eski anlatılarından biri. Kutsal kitaplarda bahsedilen, gökyüzünden yağın mucizevi gıda, farklı kültürlerde ve dinlerde karşımıza çıkar. Bu olağanüstü olay, açlık çeken insanların kurtarıcısı olmuş, ilahi lütfun somut bir göstergesi olarak ka-

İsraililerin Kudret Helvası Toplaması

Sanatçı: Battista Franco (İtalyan, Venedik yaklaşık 1510–1561 Venedik) Tarih: yaklaşık 1547

Teknik: Gravür ve oyma baskı.

bul edildi. Peki, kutsal metinlerde **“gökten yağan helva”** olarak da bilinen bu mucizevi gıda neydi? Farklı inanç sistemlerinde nasıl yorumlandı?

Tevrat'ta Man (Manna): Çölde Yaşam Kaynağı

Yahudi kutsal metinlerinde anlatılan hikaye, Mısır'dan çıkıştan sonra İsrailoğulları'nın çölde yaşadığı zorluklarla başlar. Musa'nın önderliğinde Kızıldeniz'i geçen İsrailoğulları, Sin Çölü'nde açlıkla karşı karşıya kalır. Yaratıcıya yakarırılar: “Keşke Mısır'da kalsaydık, hiç değilse orada yiyecek ekmeğe vardı”

Tevrat'ın Çıkış Kitabı'nda anlatıldığına göre, Tanrı onlara şöyle seslenir: **“Size gökten ekmeğe yağdıracağım.”** (Çıkış 16:4). Ertesi sabah, çölün her tarafını beyaz, kişniş tohumu gibi küçük ve bal gibi tatlı taneler kaplar. İsrailoğulları şaşkınlık içinde **“Man hu?”** מַן הוּא (Bu nedir?) diye sorarlar. Bu soru, sonradan bu göksel gıdanın adı olur: Manna.

Manna, İsrailoğulları'nın kırk yıl boyunca çölde hayatta kalmalarını sağlar. Her sabah gökten yağar, güneş yükselinece erir. Kutsal metne göre tadı **“balı yufka”** gibidir. İsrailoğulları'na gökten gelen bu nimeti Şabat günü hariç her gün

toplamalarını, ihtiyaçları kadar almalarını ve ertesi güne bırakmamalarını emreder. Cuma günleri ise Şabat için iki günlük Manna toplanır ve mucizevi bir şekilde bozulmadan kalır.

Tevrat'taki yorumlara göre Manna, sadece bir besin değil, aynı zamanda bir imtihandır. Tanrı'nın emirlerine uyulup uyulmadığını gösterir. Ayrıca Manna, açgözlülüğe karşı bir derstir, çünkü ihtiyaçtan fazlasını biriktirenlerin Mannası kurtlanır ve kokar.

İncil'de Göksel Ekmeğe: İsa'nın Öğretileri

İncil'de, İsa Mesih Manna olayına atıfta bulunarak önemli bir teolojik öğreti sunar. Yuhanna İncili'nde, İsa şöyle der: **“Size doğrusunu söyleyeyim, gökten ekmeği size Musa vermedi, gökten gerçek ekmeği size Babam verir. Tanrı'nın ekmeği, gökten inen ve dünyaya yaşam verendir.”** (Yuhanna 6:32-33).

İsa, kendisini **“yaşam ekmeği”** olarak tanıtır ve fiziksel ekmeğe beslenenler tekrar acıkırken, kendisine iman edenlerin asla acıkmayacağını söyler. Bu, İncil'de maddi gıdanın manevi gıdaya dönüşümünü temsil eder. Hristiyan teolojisinde Man-

İsrailîliler'in Kudret Helvası Toplaması. Sanatçı: Pietro Santi Bartoli (İtalyan, Perugia 1615–1700 Roma)
Sanatçı: Raphael'den Sonra (Raffaello Sanzio veya Santi) (İtalyan, Urbino 1483–1520 Roma) Yayımcı: Giovanni Giacomo De Rossi (İtalyan, Roma 1627–1691 Roma) Tarih: 1650–77

olarak toplanıp helva yapımında kullanılır. Günümüzde özellikle Doğu Anadolu'da Bitlis, Cizre ve Van civarında kudret helvası hala toplanmakta ve yerel bir lezzet olarak tüketilmektedir.

Mistik ve Tasavvufi Yorumlar

Yahudi mistisizminde (*Kabala*), Manna sembolik olarak Tanrı'nın nurunu temsil eder. Zohar'da Manna, ruhani beslenmenin maddi dünyadaki tezahürü olarak görülür. Her bir Manna tanesinin farklı tatlara sahip olduğuna, kişinin manevi seviyesine göre tat aldığını inanılır.

Hristiyan mistikler, İsa'nın "*Ben yaşam ekmeğiyim*" sözünü, ilahi birleşmenin sembolü olarak yorumlarlar. Özellikle Ortaçağ kadın mistiklerinden Sienali Catherine ve Avilalı Teresa, eserlerinde İsa'yla manevi birleşmeyi "*ilahi ekmekle beslenme*" metaforuyla anlatmışlardır.

İslam tasavvufunda ise, gökten inen sofraya (*maide*) manevi bilginin ve ilahi feyzin sembolü olarak görülür. Mevlana Celaleddin Rumi, Mesnevi'de şöyle der: "*Gökyüzünden yağın ekmek gibidir ilahi söz, ruhun gıdasıdır o, bedeni değil ruhu besler.*" İbn Arabi, maidenin her kişiye farklı görünmesini, herkesin manevi kapasitesine göre ilahi bilgiyi farklı derecelerde alabilmesine benzetir.

Bilimsel Açıklamalar ve Günümüzdeki Yansımalar

Modern bilim, kutsal metinlerde bahsedilen "gökten yağın helva'yı" açıklama çabasına girmiştir. Bazı botanikçiler, Sina Çölü'nde yaşayan yaprak bitleri tarafından salgılanan tatlı bir maddenin İsrailoğulları'nın bahsettiği Manna olabileceğini öne sürer.

Bu teori, Tamarix mannifera bitkisinin üzerinde yaşayan bir tür böceğin salgıladığı şekerli maddenin, sabah serinliğinde katılıp yere düştüğünü, güneş yükseldikçe eridiğini açıklar. Diğer bilim insanları ise, Sina Yarımadası'nda bulunan ve rüzgârla yayılan lichen (*bir tür yosun*) sporlarının, yağmurla ıslanıp şiştiğinde yenilebilir hale geldiğini ve Manna olarak tanımlanmış olabileceğini savunurlar.

Bu bilimsel açıklamalar, mucizeyi rasyonalize etme çabası

olarak görülebilir. Ancak, dini metinlerin vermek istediği mesaj, mucizenin fiziksel mekanizmasından ziyade, onun ilahi kaynaklı olması ve insanların ihtiyaç duydukları anda gerçekleşmesidir.

Halk İnançları ve Günümüze Yansımaları

Geleneksel toplumlarda, özellikle Orta Doğu ve Anadolu'da, gökyüzünden gelen bereket inancı hala yaşamaktadır. Yağmur duası, bereket ayinleri, aşure geleneği gibi ritüeller, ilahi nimetin insanlara ulaşmasını sağlayan sembolik uygulamalar olarak devam etmektedir.

Çeşitli kültürlerde doğada bulunan tatlı salgılar (*kudret helvası*, *çiğ bal*, vb.) kutsal sayılmakta, şifa kaynağı olarak görülmektedir. Türkiye'de bilinen kudret helvası, Süryani cemaatlerde "*Manna d'Smaya*" אִמְשָׁד מַנָּה (*Göğün Mannası*) olarak adlandırılıp dini törenlerde kullanılmaktadır.

İnsanlığın Ortak Mirası

Gökten yağın helva, Manna, maide ya da hangi isimle anılırsa anılsın, bu anlatı insanlığın kolektif hafızasında derin bir iz bırakmıştır. Farklı kültürlerde ve dinlerde benzer şekillerde aktarılan bu mucize, ilahi müdahalenin, Yaratıcının insanlara olan merhametinin ve bereketinin bir sembolü oldu.

Bugün, modern dünyanın tüm teknolojik ilerlemelerine rağmen, hala gökyüzüne bakıp bereket bekleyen, yağmur için dua eden, doğal afetler karşısında sığınacak manevi bir liman arayan insanlık, belki de o eski mucizeyi hatırlamaktadır. Çünkü kutsal metinlerde anlatılan gökten yağın helva, sadece fiziksel açlığı gidermemiş, aynı zamanda insanın daha derin, manevi açlığına da hitap etmiştir.

Tüm kutsal metinlerin ortak mesajı belki de şudur: Gerçek doyum, sadece fiziksel değil, manevi boyutta da beslenmeyle mümkündür. Gökten yağın helva, insanoğlunun bu ikili ihtiyacını karşılayan, hem bedeni hem ruhu besleyen ilahi bir armağan.

Kutsal bir hediye olan Mann ya da Kudret Helvası, yokluk çeken her milletin belki de duası. Gökyüzüne bakan yoksul, ezilmiş ve yurdundan, vatanından kovulmuş her göz, belki de hala o mucizevi yağışı bekleyecek...

Daldan dala

ERDAL PEKTAŞ

Almanya seçimini yaptı. Beklendiği gibi aşırı sağcı AfD büyük başarı sağlayarak federal meclitse ikinci parti konumuna yükseldi. Çoğunluk seçimlerden birinci olarak çıkan Birlik Partileri CDU/CSU'nun aşırı sağcı AfD ile koalisyon hükümeti kuracağını düşünürken CDU/CSU'nun tercihi sosyal demokratlar SPD oldu. Koalisyon görüşmelerinden uzlaşa ile çıkan Hristiyan ve sosyal demokrat önümüzdeki günlerde meclisten güvenoyu alarak Friedrich Merz başbakanlığında ülkenin birikmiş sorunlarını çözmeye çalışacak. En önemli sorun ise küçülme sürecine girmiş ekonomiye tekrar can suyu vermek. Ülkeye mülteci olarak gelen ve gelmek isteyenlerin sayısının çok yüksek olması da çözülmesi gereken sorunlardan biri. Federal meclis, koalisyon hükümetini kuracak partilerin önderliğinde bir önceki dönem milletkilleri ile anayasada yer alan sıfır borçlanma maddesini değiştirdi. Sıfır borçlanma maddesinin ortadan kalkmasıyla birlikte Almanya büyük tehlike olarak gördüğü Rusya'ya karşı silahlanmak için kesenin ağzını sonuna kadar açacak. Öyle ki ülkenin en büyük otomobil üreticisi Volkswagen bile askeri araç üreticisini açıkladı. Almanya ilk etapta silahlanma için yaklaşık bir trilyon euro harcamayı planlıyor. Tabi bu harcanacak paralar yine orta ve alt gelirliiden çıkarılacak, sosyal yardımlarda büyük kesintiye gidilecek. Aylarca konuşulan seçimin sandıklar kapandıktan beş dakika sonra sonuçlarının belli olması işe ayrı bir olay. Bizim anavatanda böyle mi olurdu. Herkes kendini galip ilan eder, "Teşekkürler Türkiye" afişlerini bastırır atı alıp Üsküdar'a geçebilen geçerdi. Ajanslar bilgi akışını saatlerce durdurur havayı koklardı.

KÜLLERİNDEN DOĞAN CHP

Geldiğimiz toprakların siyasetinde sular bir türlü durulmuyor. İstanbul muhafızı Ekrem İmamoğlu'nun 31 yıllık diplomasının iptal edilmesi ve sabahında gözaltına alınıp devamında tutuklanması üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi davranan ana muhalefet partisini tekrar hayata döndürdü. Halkın ittirmesiyle adeta küllerinden doğan CHP, bir tarafa belediye Kayyım atanmamasına engel olmak Saraçhane'de nöbet tutarken bir taraftan da partiyi kayyıma bırakmamak için olağanüstü kongresini gerçekleştirdi. Son haftalarda çok sayıda eylemin içinde olan CHP bence zirveye önce MHP sonra da AKP'nin kalesi olan Yozgat'ta ulaştı. CHP, kürsüde konuşma yapan bir çiftçinin "Turpunan, şalgamınan ülke yönetilmez, adalet ile hukuk ile yönetilir" cümlesini slogan haline getirip her eylemde kullanmalı. Sanığın avukatının ulaşamadığı belgeye bilgiye bazı gazetecilerin ulaşması ve bunun TV ekranlarında açıkça dile getirilmesi ise sözün bittiği yeri işaret ediyor. Herhalde ülke bir erken seçim yapmadan durulmayacak gibi.

SARI LACİVERT HÜSRANI

Milyonların büyük bir aşkla bağlı olduğu Fenerbahçe'nin şampiyonluk umutları bu sezon da hayal oldu. 10 sezondur

mayıs ayında şampiyonluk umutlarını yitiren sarı lacivertli takım bu sezon nisan ayı itibarıyla yarıştan kopmuş gibi gözüküyor. Her sezon onlarca milyon euro harcayarak milyonlara şampiyonluk vaad eden Ali Koç yönetimi bu sezon da taraftarlarını üzdü. Voleybol ve basketbolda her yıl tarih yazan, Türkiye adına olimpiyatlara katılan sporcuların

yarisına yakınının Fenerbahçe'nin sporcusu olması kulüp için büyük onur. Futbol haricindeki diğer branşlarda ok başarılı olması ise ayrı bir araştırma konusu olmalı. Yönetim yapı denilen bir oluşumdan bahsediyor ama bence futbolcu ve teknik adam seçiminde yapılan yanlışlar da gözardı edilmemeli. Bence yönetim futbola fazla karışmayıp profesyonellere bırakmalı. Diğer branşlardaki başarı da yönetimin fazla karışmamasından geliyor. FB'nin de içinde olduğu futbol kulüplerinin yüz milyon euroları bulan borçları nasıl ödeyeceği ise büyük merak konusu. Futbolu hepimiz çok seviyoruz veya öyle gözüküyoruz ama üç büyüklerin dışında diğer takımlar üç beş yüz kişiye oynuyor. Bir alt ligdeki bazı takımlar ise onlarca kişiye. Bundesliga bir ve ikideki seyirci sayısını ve dolu tribünleri görürnce gıpta etmemek imkansız.

TRUMPH ZAMANI

ABD başkanı Donald Trump görevine başlamasının üzerinden daha dört ay geçmesine rağmen dünya ticareti ve barışının altına adeta dinamit koydu. Trump Danimarka'dan Grönland'ı talep ederken Panama'dan kanalını istedi. Trump, Kanada'yı 51. eyaleti yapma arzusunu dile getirirken 40 yıllık (!) Meksika körfezini ABD körfezi yaptı. Bunlarla yetinmeyen Trump'ın büyük küçük demeden neredeyse gezege-nimizde ticaret yaptığı tüm ülkelerden ülkesine gelen ürünlere ek vergiler koyması ise tüy dikti. Görev süresinin ilk dört ayında dünyanın altını üstüne getiren birinin önümüzdeki aylarda, yıllarda neler yapabileceğini düşünmek bile tüyleri ürpertiyor.

ŞÜKRÜ UYANIK

Toplumların yönlendirilmesi, iktidarların meşruiyet üretmesi ve muhalefetin bastırılması, tarih boyunca propaganda tekniklerinin temel amaçlarından biri olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın totaliter rejimleri, bu teknikleri kitle iletişim araçlarının doğrudan kontrolüyle birleştirerek, halk üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Bu bağlamda, Nazi Almanyası'nın Propaganda Bakanı Joseph Goebbels'in kurduğu sistem, propaganda literatüründe oldukça merkezi bir yer edindiğini yakın tarihte gördük.

Günümüzde demokratik rejimler içinde de benzer iletişim stratejilerinin izlerine rastlamak mümkün. Nitekim Almanya'yı 1933-1945 yılları arasında işleyen Nazi propaganda mekanizmasının temel nitelikleri ile Türkiye'de 2002 yılından bu yana iktidarda bulunan AKP (*Adalet ve Kalkınma Partisi*) yönetiminin politik iletişim metotlarını karşılaştırmanın faydalı olacağını düşünüyorum.

Tek Sesli Medya

Nazi rejiminde medya, Goebbels'in doğrudan kontrolü altındaydı. Gazetelerden radyoya, film endüstrisinden kitaplar kadar her tür yayın Hitler'in ideolojik çizgisinde şekillendirildi. Özgür basın tamamen ortadan kaldırıldı; muhalif gazeteciler tutuklandı, susturuldu veya ülkeyi terk etmeye zorlandı.

Türkiye'de ise AKP iktidarının baskısı belirgin şekilde fark ediliyor. Özellikle Gezi Parkı olayları (2013) ve 15 Temmuz darbe girişimi (2016) sonrasında birçok medya kuruluşunun el değiştirmesi, basın özgürlüğü sıralamalarında Türkiye'nin hızlı gerilemesine neden oldu. Devlete ait yayın organlarının hükümet propagandası için kullanıldığı artık su götürmez bir gerçek. Son olarak *"Amiral Gemi"* denilen Doğan Grubu'nun el değiştirmesiyle de medya, iktidarın anlatısını tekrar eden, muhalif sesleri yok sayan bir araca dönüştü.

Düşman İmgesi ve Kutuplaştırma Stratejisi

Goebbels'in propagandasında düşman yaratmak temel unsurlardan biriydi. Yahudiler, komünistler, entelektüeller ve engelliler sistematik olarak *"ulusal tehdit"* olarak sunulurken, Nazi partisi kendisini bu tehditlere karşı tek koruyucu olarak konumlandırdı.

AKP'nin iletişim stratejisinde de benzer şekilde iç ve dış düşman söylemleri oldukça yaygındır. *"Vesayetçiler"*, *"terör uzantıları"*, *"dış mihraklar"*, *"FETÖ"* ve *"muhalefet partileri"* bu söylemin hedefindedir. Bu söylem, özellikle seçim dönem-

lerinde yoğunlaşmakla birlikte AKP iktidarını desteklemeyen herkes terörist damgasını yiyebilir.

Lider Kültü ve Karizmatik Figür Yaratımı

Nazi Almanyası'nda Hitler, sıradan bir liderden öte bir kurtarıcı, halkın ruhunu temsil eden bir *"führer"* olarak konumlandırıldı. Goebbels'in en güçlü yönlerinden biri, bu lider imgesinin toplumun tüm katmanlarına nüfuz etmesini sağlamaktı.

Benzer biçimde, Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan da klasik bir siyasi figürün ötesinde, halkın büyük bir kesimi için *"Reis"*, *"milletin adamı"* veya *"ümminin lideri"* gibi kutsayıcı sıfatlarla anılmaktadır. Eskişehir yolundaki Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ve başındaki kişi Fahrettin Altun'un kişisel gayretleriyle Tayyip Erdoğan'ın liderlik imgesi, politik ba-

Propagandanın Kodları

Türkiye'de ise AKP iktidarının baskısı belirgin şekilde fark ediliyor. Özellikle Gezi Parkı olayları (2013) ve 15 Temmuz darbe girişimi (2016) sonrasında birçok medya kuruluşunun el değiştirmesi, basın özgürlüğü sıralamalarında Türkiye'nin hızlı gerilemesine neden oldu.

şarıdan ziyade sadakate dayalı bir bağlılık üretmektedir.

Dini ve Milli Değerlerin Siyasi Araç Haline Getirilmesi

Nazi Almanyası, dini sembolleri açıkça kullanmasa da ulusal kimlik ve Alman ırkı etrafında bir kutsiyet yarattı. “*Üstün ırk*” söylemiyle halk birleştirildi, ulusal semboller mitolojik öğelerle yüceltilti.

AKP ise özellikle dini değerleri siyasi meşruiyetin kaynağı olarak kullandı. İslam’ın sembolleri (*ezan, cami, şehitlik*) politik söylemlere dahil edildi. Bunun yanı sıra Osmanlı geçmişi yapılan göndermelerle tarihsel bir devamlılık algısı inşa edildi. “*Yerli ve milli*” kavramları, dini ve ulusal duyguları birleştirerek siyasi hegemonya kurma amacı taşıdı. İçeride yerli ve milli söyleme dayandırılan bu politikanın dış siyasette son derece tavizkar olması ise aynı bir konu. Rahip Brunson olayı en çarpıcı örnek olarak karşımızda duruyor.

Gerçekliğin Bükülmesi ve Algı Yönetimi

Goebbels’in ünlü ifadelerinden biri şudur: “*Yeterince büyük bir yalanı yeterince uzun söylerseniz, insanlar buna inanır.*” Bu anlayış, Nazi rejiminin algı yönetiminde temel ilkelere biri oldu. Gerçekler manipüle edildi, halkın algısı rejimin doğrularına göre şekillendirildi.

Türkiye’de de özellikle ekonomik veriler, enflasyon, işsizlik ve güvenlik konularında yapılan açıklamalar sık sık kamuoyunda tartışma yaratıyor. Resmi kurumların verileri ile halkın günlük deneyimleri arasındaki fark, “*gerçeklik ile anlatı*” arasındaki uçurumu gösterirken, 23 yıllık iktidarın politik iletişimde “*aynı yalanı sıkça ve daha büyük*” söyleyerek halkı ikna ettiği sanılıyor. Nitekim yandaş kanallar ve TRT dışında başka kanal izlemeyen bir kesim halkımızın da bu büyük yalanlara teslim olduğunu gözlemleyebiliyoruz.

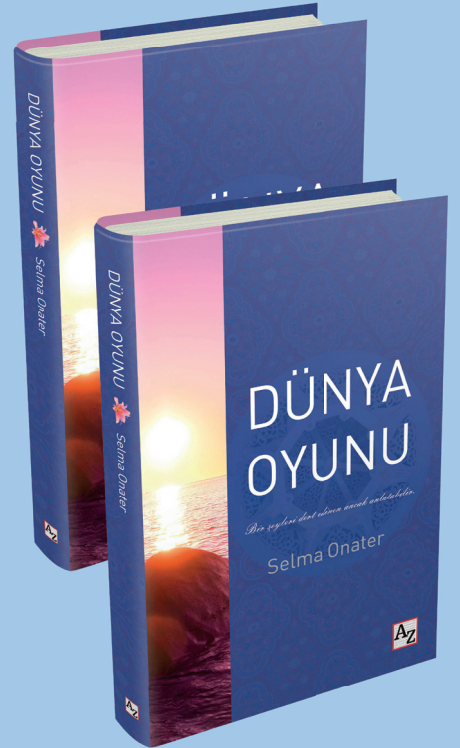
3Y ile Mücadele ve Yozgat Gerçeği

Goebbels’in propaganda tekniklerini, totaliter rejimlerin halkı yönlendirme ve kontrol altına alma yöntemlerini anlamada tarihsel bir laboratuvar işlevi gördüğünü söylemek yanlış olmaz. Bu stratejilerin birebir aynı olmamakla birlikte, günümüzde demokratik çerçeve içinde benzer amaçlarla yeniden üretildiği örnekler bulunmaktadır. Türkiye’de AKP iktidarının medya kontrolü, lider kültü, kutuplaştırıcı dil ve dini değerlerin araçsallaştırılması yoluyla yürüttüğü politik iletişim bu çerçevede değerlendirilebilir.

Ancak burada önemli bir ayrım yapılmalıdır: Nazi Almanyası bir diktatörlüktü, milyonlarca insanın ölümüne neden olan bir soykırımı gerçekleştirmiştir. Türkiye ise şimdilik (*çok partili*) otoriter bir rejimdir. Tarihsel örneklerden ders çıkarak demokrasinin temel değerlerini korumak; çoğulculuk, şeffaflık, özgür basın ve hukuk devleti ilkelerine sahip çıkmak ise hepimizin görevidir. 3Y, yani Yolsuzluk, Yoksulluk, Yasaklar diyerek iktidara gelenlerin ülkeyi getirdiği hale bakarak Yozgatlı çiftçi amcamızın dediğini tekrarlıyoruz: “Turpunan, şalgamınan devlet idare edilmez. Devlet, hak ile, hukuk ile, adalet ile idare edilir

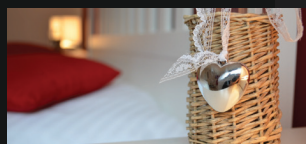
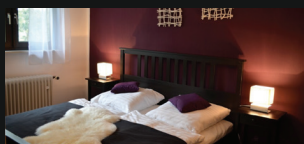
**SELMA
ONATER**

WWW.KITAPYURDU.COM

WIR BIETEN IHNEN EINEN KOMFORTABLEN AUFENTHALT IN RODGAU

📍 Am Wasserturm 12, 63110 Rodgau

Komfort in Ihrem Zimmer:

- ☑ Kostenfreies WLAN
- ☑ Klimaanlage
- ☑ Gemütliche Betten
- ☑ Modernes Badezimmer

Online buchen

Über Uns

Das Wolfschlucht in Rodgau ist seit jeher ein Ort der Gastfreundschaft. Wir bieten Ihnen eine einzigartige Atmosphäre für erholsame Aufenthalte und unver-

Hochzeiten

Unvergessliche
Hochzeitsfeiern

Firmenevents

Für
Geschäftsanlässe

Familienfeiern

Geburtstage,
Jubiläen & mehr.

Events & Feiern im Wolfschlucht!

Wir bieten den perfekten Rahmen für Hochzeiten, Firmen- oder private Feiern mit individuellem Service.

Social Media & Website:

- 📷 @wolfschlucht_hochzeitslocation
- 📱 @Wolfschlucht
- 🌐 www.wolfschlucht.com

Für Buchungen und Anfragen

(+49) 6106 28676910

REKLAM AJANSI

Misyonumuz, Başarınızı Şekillendirmek.

Gerçek bir yatırım getirisi elde etmek için gerekli bilgileri toplamaya odaklanıyoruz.

HİZMETLER

Markanız İçin Dijital Çözümler

Markanızı dijital ortamda başarılı bir şekilde konumlandırmak için kapsamlı dijital çözümler sunuyoruz.

Web Sitesi Geliştirme

Markanızı en iyi şekilde sunan, müşterilerinizi etkileyen profesyonel ve duyarlı web siteleri.

Google Ads Kampanyaları

Hedef kitlenize ulaşmak ve web sitenize gelen trafiği artırmak için etkili Google Ads kampanyaları.

Facebook & Instagram Reklamları

Marka bilinirliğinizi artırmak ve yeni müşteriler kazanmak için hedefli sosyal medya reklamları.

UZMANLIKLARIMIZ

Ekibimiz Birinci Sınıf Hizmetler Sunar

Başarınıza tutkuyla kendini adanmış deneyimli ve uzman çalışma arkadaşlarına sahibiz.

Reklam ve Tanıtım Filmi

Markanızı duygusal bir şekilde sunan, hedef kitlenizle güçlü bir bağ kurmanızı sağlayan yaratıcı ve etkili filmler üretiyoruz.

Marka Yönetimi

Güven oluşturan ve akılda kalıcı profesyonel ve çekici bir markaları sizlerle beraber şekillendiriyoruz.

E-Ticaret Çözümleri

Amazon, Ebay ve firmanıza özel çevrimiçi satışlarınızı optimize etmek, gelirinizi artırmak için e-ticaret platformlarının geliştirilmesi.

SAFAK-group

1988 den beri.

En iyi
Fiyat
garantisi

Montaj
hizmeti dahil

Planlanmış
Mutfakta
50% indirim

Safakkuechen

Safakkuechen

safak_kuechen

www.safakshop.de